

Marie Wexelsen

Et Levnetsløb

Tekstkritisk utgave ved Jorunn Hareide

Det norske språk- og litteraturselskap/bokselskap.no
Oslo 2021

Marie Wexelsen: *Et Levnetsløb*. Tekstkritisk utgave ved Jorunn Hareide, Det norske språk- og litteraturselskap/bokselskap.no, bokselskap.no, Oslo 2021.

Teksten følger 1. utgave, 1866 (København/Schønberg). Digitaliseringen er basert på fil mottatt fra Nasjonalbiblioteket (nb.no).

ISBN: 978-82-8319-609-2 (digital, bokselskap.no), 978-82-8319-610-8 (epub), 978-82-8319-611-5 (mobi)

Teksten er lastet ned fra bokselskap.no

Publisert: 2021. Oppdatert: juli 2022

Forord

I denne tekstkritiske utgåva av Marie Wexelsens *Et Levnetsløb* (1866), gjer Jorunn Hareide denne «gløynde» romanen tilgjengeleg for lesarar i dag. I *Norsk Kvinnelitteraturhistorie*¹ skriv Jorunn Hareide m.a. kapitlet «Den norske romanen vokser fram», der Marie Wexelsen er ei av dei mange som bidrar til det svært sterke kvinnelege innslaget i norsk litteraturhistorie på 1800-talet. For å lese *Et levnetsløb* med utbytte i dag, er det nesten ein føresetnad å ha ein viss litteraturhistorisk og kvinnehistorisk kunnskap som ein historisk kontekst for lesinga. Utan det kan ho bli langt mindre engasjerande enn om ein set romanen inn i den kvinneemansiperande diskusjonen som går føre seg i litteraturen frå rundt midten av 1800-talet. Dei mange kvinnelege forfattarane, som nesten alle er embettsmannsdøtrer, eller frå (høg)borgarskapet, tematiserer allmenne kjønnsforhold, kvinnesynet i tradisjonell kristendom, seksualitet, moralsk opprør eller tilpassing og sosial realisering. Spennet i kvinnene sine holdningar til slike temaer er stor og kunne skape sterke lesarreaksjoner, eller finne full gjenklang hos dei borgarlege lesarane.

Marie Wexelsens *Et Levnetsløb* er djupt forankra i kristen moral, og provoserer ikkje ved å vere opprørsk. Men det som gjer romanen lesverdig i dag, er tilløpa til konflikt, som ikkje blir realiserte. Lesaren ventar kanskje opprør, men hovudpersonen trekkjer seg frå konfrontasjonane med tradisjonelle, kristne moralverdiar. Forsoning er hovudpersonen si løysing. Misnøya og opprøret er der, men får ligge i kim. Først som eldre kvinne ser ho for seg ei framtid da «Gud har givet ogsaa os Kvinder Evner, som vil udfoldes og tages i brug».

*

Sofie Anker-Møller Damgaard og Anne Zimmermann har stått for kollasjonering av teksten, og Ellen Nessheim Wiger har hatt ansvar for tekstkoding og publisering.

Oslo, april 2021
Steinar Gimnes

Innledning

I dag er det nok ingen som leser Marie Wexelsens (1832–1911) roman *Et Levnetsløb* (1866), dersom de da ikke har religiøse, biografiske eller litteraturhistoriske grunner for å gjøre det. I den grad hennes navn overhodet huskes i dag, er det nok som forfatter av «Jeg er så glad hver julekveld, for da ble Jesus født ...». Til jul synger vi fremdeles denne vel 160 år gamle sangen, som slår an tonen i barneboken *Ketil, en Julegave for Smaa* «, utkommet i 1859, da Marie Wexelsen var 27 år gammel.

Som det fremgår av forfattersignaturen «af I. L. Forfatterinde til 'Vesle-Kari'», var *Ketil* ikke hennes første bok. Året før hadde hun utgitt hele to bøker, *En liden Julegave for Børn og Børnevenner*, og den mer påaktede romanen *Vesle-Kari, eller De Foreldreløse*. Også disse var utgitt anonymt under merket «I. L.», som sto for de to andre navnene hennes. Det fulle navnet var Inger Marie Lyche Wexelsen.

I løpet av de nærmeste seks–syv årene skrev hun to romaner til for voksne, og senere to små bøker, nærmest hefter, på omtrent 30 sider hver: en liten «Julebog» (julehefte) for både voksne og barn, og noen dikt for små barn.

Marie Wexelsens forfatterskap faller altså i to deler: en for småbarn og en for voksne. Men begge er preget av hennes sterke religiøse overbevisning. Hun må karakteriseres som en dypt religiøs forfatter med et religiøst-pedagogisk sikte for bøkene sine, uansett lesergruppe. I tillegg til de syv nokså tynne bøkene/heftene hun utga, publiserte hun en rekke mindre ting (fortellinger, minner, dikt) i ulike kristelige tidsskrifter og i *Husmoderen* i årene 1855–1896.

Forfatterskapet var ganske populært i sin tid. Særlig de to første romanene, som har mange trekk fra underholdningsromanen, vakte bred interesse. *Vesle-Kari* kom på nytt i 1879 (under Marie Wexelsens eget navn), og igjen i 1898, og dessuten i Chicago i 1888 og 1906. Også *Steffen. En gammel Præstedatters Ungdomsminder* (1860) kom i tre opplag og ble oversatt til svensk og finsk. Men forfatterskapet ble som sagt hurtig glemt – en skjebne det deler med forfatterskapene til mange kvinner fra 1800-tallet.

Det som ellers slår en ved Marie Wexelsens ikke særlig omfangsrike produksjon, er det store gapet – på omkring tredive år – mellom hennes siste roman *Et Levnetsløb* (1866), da hun var 34 år gammel, gjenutgitt med små endringer som *Et levnetsløb fortalt i stille timer* (1896), og de to siste små bøkene fra midten av 1890-tallet, da hun var over seksti år gammel. Med *Et Levnetsløb* var det litterære forfatterskapet praktisk talt slutt, enda hun levde i 45 år til.

Hva som er årsaken til at forfatterskapet ser ut til å ha gått i stå allerede da Marie Wexelsen var midt i tredveårene, er det ikke så godt å si noe bestemt om i ettertid. Noe lar seg antagelig

lese ut av hennes livshistorie, slik også Sonja Hagemann foreslår (Hagemann 1968). Mange ytre omstendigheter hindret selv begavete kvinner i å hevde seg intellektuelt eller kunstnerisk i 1800-tallets Norge. De var for eksempel utestengt fra å høste erfaringer som kunne transformeres til kunst, et problem Marie Wexelsen var opptatt av både i *Et Levnetsløb* og i forhold til sitt eget forfatterskap.

Et typisk kvinneliv?

Marie Wexelsen var det yngste av ni barn i en ansett dansk-norsk familie med sterke nasjonale og religiøse interesser. Foreldrene var fetter og kusine, ikke uvanlig den gangen. Faren, Wexel Wexelsen, var i en årrekke forvalter ved Hurdalen glassverk, men noen år før Marie ble født, bosatte han seg som gårdeier på Sukkestad gård på Østre Toten. Moren, Marie Louise f. Wexels, kom fra en litterært og kulturelt interessert familie, og det var visstnok ikke minst hennes fortjeneste at hjemmet på Sukkestad ble litt av et kultursentrum. Hennes bror var den kjente teologen Wilhelm Andreas Wexels, residerende kapellan ved Vor Frelses kirke i Christiania; han satte i gang en grundtvigiansk-inspirert vekkellesbølge blant byens borgerskap på 1850-tallet, som blant andre dikterpresten og folkeminnesamleren Jørgen Moe ble sterkt grepet av. To av Maries brødre, Fredrik Nannestad Wexelsen og Wilhelm Andreas Wexelsen, ble også prester. Fredriks sønn og Maries nevø, Vilhelm Andreas Wexelsen, var biskop i Nidaros fra 1905 til han døde i 1909.

Oppveksten på Sukkestad gård var preget av en sterk grundtvigiansk tro som ble avgjørende for Marie Wexelsens religiøse utvikling og virksomhet som voksen. Hun fikk undervisning hjemme av sin far inntil hun som tolvåring ble sendt til en internatskole for embetsmannsdøtre hos sokneprest Jakob Andreas Lindeman og hans hustru i Davik i Nordfjord, visstnok etter råd fra morbroren, Wilhelm Andreas Wexels, som kjente grundtvigianeren Lindeman fra hans tid som organist i Vor Frelses kirke i Christiania. På denne internatskolen var hun inntil hun ble konfirmert fire år senere, i Hoff kirke hjemme på Toten 1. oktober 1884. I ministerialboken står det at hun fikk karakteren «Udmærket godt».

Etter konfirmasjonen og fram til morens død i 1873 ble Marie boende hos foreldrene på Sukkestad sammen med lillesøsteren Rikke. Hun giftet seg aldri, til tross for at hun sikkert hadde friere, vakker og begavet som hun var. En av dem skal ha vært den kjente grundtvigianeren og skolemannen Ole Vig (1824–1857), som visstnok fridde til henne da hun var 19 år gammel. Hun beundret og likte ham, men var ikke klar for ekteskap. I et brev til sin bror Hans fem år senere i anledning hans ekteskapsinngåelse skriver hun at hun tror ugifte kvinner er mindre ensomme enn ugifte menn. Det virker ikke som ekteskap er noe hun trakter etter: «Jeg synes det er bedst hos mor og far.»¹²

Disse årene fra hun var seksten til hun brøt opp hjemmefra for godt, 41 år gammel, må ha vært nokså begivenhetsløse, bortsett fra at hun altså fikk skrevet sine viktigste bøker mens hun bodde hjemme hos foreldrene. I et brev datert Sukkestad april 1867 til familievennen, grundtvigianeren og biskop i Aalborg, Peter Christian Kierkegaard, skriver hun at hun er redd for å sløves,

her i vort stille Hjem er der jo en Fristelse for os til at gaa rent op i vor daglige Gjærning, daglige Smaaahygge og daglige Kamp. Selv mine Smaaahistorier passede jo eller have maattet lade sig passe ind i dette Daglige, saa de blev ret egentlig til imellem Fader's Sofaplads og Kjøkkenbænken, dog, dermed mindes jeg ikke at have været utilfreds, men har erkjendt det at være en stor Lykke.¹³

Kanskje resignerte hun likevel litt i dette første året etter at *Et Levnetsløb* var utkommet; den hadde ikke fått mange anmeldelser, og nærmest ingen utenfor grundtvigianske kretser. Hun var 35 år og nesten for gammel på ekteskapsmarkedet etter datidens oppfatning, og hennes far var nylig død, slik at moren kanskje hadde større behov for hennes omsorg. Utsiktene til at det kunne skje en radikal omveltning i hennes liv var dermed dårligere.

Etter at barndomshjemmet var oppløst, bodde Marie og Rikke i noen år hos brødrene rundt omkring i landet, som såkalte «familietanter». Dette omflakkende livet må ha vært utilfredsstillende i lengden, og de to søstrene ville etter hvert gjerne klare seg selv ved å undervise småbarn. Men først måtte de ha litt faglig påfyll. De fikk skrappt sammen nok penger til å være et år i Danmark 1878–79, og bodde da delvis i København, delvis på den grundtvigianske folkehøgskolen Askov i Sønder-Jylland. Den var grunnlagt et tiår tidligere av teologen Ludvig Schrøder og ble ganske snart et religiøst og kulturelt kraftsentrum for ungdom fra hele Norden.

Den 46-årige Marie knyttet mange viktige kontakter under denne sin eneste utenlandsreise, blant andre med danske familiemedlemmer på morens side. Med Schrøder-familien brevvekslet hun i hvert fall så lenge Schrøder levde, til 1908, og spurte ham ofte til råds, både i litterære og religiøse saker.¹⁴

Da søstrene Wexelsen kom tilbake til Norge, bosatte de seg på Hamar og underviste småbarn hjemme hos seg. Karl-Ludvig Grønhaug peker på at de kanskje valgte å slå seg ned på Hamar på grunn av nærheten til Norges første folkehøyskole, «Sagatun» (Grønhaug 2003).

Men de hadde ikke mange elever, og økonomisk var det smått for dem, som mange av brevene til familien vitner om. De hadde f.eks. ikke hjelp til husarbeidet, slik det ellers var vanlig blant kondisjonerte. Til brorsønnen Vilhelm Andreas Wexelsen forteller Marie et par år senere at hun og Rikke ikke har så mye som et ekstra sett sengetøy!¹⁵

Rundt 1890 flyttet Rikke, 64 år gammel, og Marie, 58 år gammel, til Trondheim og ble der livet ut. De bodde først i Skrenten på Bakklandet, og flyttet i 1908 til Kjøbmandsgate 6, ved

sjøbuene langs Nidelva i utkanten av den gamle bykjernen. Begge var blitt temmelig skrøpelige og dårlige til bens, og nå slapp de å gå de bratte bakkene fra og til Skrenten, femten meter over havet, når de skulle i Domkirken. I folketellingene for 1900 og 1910 oppgis det at de vesentlig levde av livrente; de hadde arvet noen penger sist på 1880-tallet og var ikke fullt så fattige som de hadde vært. Det er uklart om de stadig underviste.

I Trondheim hadde de gleden av å bo i en større by med mer kulturliv, og de kunne omgås sin bror Fredrik og hans familie i noen år (han døde i 1896; søstrene overlevde også hans sønn biskopen). De fulgte godt med i det religiøse liv i Trondheim og i landet for øvrig, gjennom aviser og tidsskrifter. Helsen var dårlig, men begge søstre nådde en høy alder for sin tid. Marie Wexelsen døde i desember 1911, 79 år gammel, og ble gravlagt på Tilfredshet kirkegård på Elgseter i Trondheim. Båren ble fulgt til graven av barn som med tente lys i hendene sang «Jeg er så glad hver julekveld». Dikterpresten Anders Hovden, som var prest i Melhus ved Trondheim på denne tiden, organiserte en innsamling til et minnesmerke på graven. De fleste bidragene var ti-ører fra takknemlige barn. Søster Rikke overlevde Marie med ni år, og ble faktisk 94 år gammel.

Skrivetørke?

Dette er de ytre rissene av et liv, ikke særlig rikt på begivenheter og preget av sykdom, huslige trivialiteter og pengesorger. Marie var mye plaget av nerve- og ansiktssmerter, tretthet – hun var ofte sengeliggende i lengre perioder – og av manglende konsentrasjonsevne. Året i Danmark hadde hun blant annet tenkt å bruke til å samle seg om en ny bok, men i brev klager hun stadig over tretthet og over at kreftene svikter. I oktober 1878 skriver hun til forstander Ludvig Schrøder etter oppholdet på Askov, fra Fredriksberg utenfor København:

Da vi bestemte os til at reise herved og at tilbringe vinteren i Kjøbenhavn, var det jo med et svagt haab om, at jeg muligens kunde skrive lidt hervede. Og nu føler jeg – som jeg før har sagt Dem – stærk trang til at samle mig om et virkeligt arbejde med de faa kræfter jeg har. Det vilde være overmaade tungt for mig, om denne vinter skulde staa som spildt i mit liv, og desuden – vi trænger, rent ud sagt, til at tjene lidt penge.

Selv om der kom adskillige historier og bankede paa hos mig, saa vilde jeg dog kun magte at arbejde saa ganske smaadt. Tro mig! jeg prøver det redeligt, men min arbejdskraft er ganske overordentlig ringe [...] Maaske der ogsaa tænkes for lidt paa, at de smaa kræfter dog ogsaa for en liden del skulde bringes til at *se* og *høre* hvad vi før i livet har været saa tæmmeligt udestængte fra, og hvad vi vel igjen blive helt udestængte fra, naar vi til vaaren komme «til ro» paa et afsides sted i Norge. Det kan synes uforstaaeligt, men hele denne vor, jeg havde nær sagt, eventyrlige Danmarksfærd, den er for os som vort andet ungdomsliv!¹⁶

Jeg siterer så store deler av dette brevet fordi det gir et nokså presist uttrykk for hva slags forhold Marie Wexelsen arbeidet under. Det forteller om hvor liten tiltro hun hadde til sin egen arbeidskraft, og ikke minst om hvor avsondret hun levde fra livgivende impulser og inntrykk utenfra. Mangelen på erfaringer og opplevelser som kunne omsettes til litteratur må ha vært en vesentlig grunn til at hun fikk skrevet så lite, og at det lille hun skrev, er i små formater. Mye tyder på at hun kan ha brukt opp det stoffet hun hadde, på sine tre romaner. Men det kan som antydnet også ha vært andre, religiøst-psykologiske faktorer som hemmet henne, i tillegg til økonomiske problemer og en høy grad av sykkelighet.

Salmedikter og opprører?

I sin barnelitteraturhistorie fra midten av 1970-tallet hevder Sonja Hagemann at Marie Wexelsens viktigste innsats er at hun har lagt grunnen til en norsk *småbarnslitteratur*. Hun peker videre på at barnebøkene hennes under ett speiler en utvikling i norsk barnelitteratur fra en moralsk, oppdragende tendens til et standpunkt hvor barn får lov å være barn, og hvor gleden over Kristus er et viktig aspekt.

Undertittelen på Sonja Hagemanns monografi fra 1968, «salmedikter og opprører», antyder noe mer om hvordan hun betraktet Marie Wexelsen. Hun utdyper denne oppfatningen i forordet:

Hennes livsskjebne forteller meget om den begavete kvinnes lodd i forrige hundreår. Hun har en utvilsom plass innen to hovedstrømninger i norsk kulturliv: på det religiøse område i grundtvigianismens strid mot pietismen, på det sosiale område i kampen for kvinnens frigjøring.

Jeg vil gi Sonja Hagemann rett i at disse to aspektene er sentrale i Marie Wexelsens forfatterskap, men mens den religiøse forkynnelsen er tydelig i alt hun skrev, er kvinnesaksaspektet nærmest fraværende i de to første voksenbøkene hennes. Det får først en viktig plass i *Et Levnetsløb*. Likevel vil jeg ikke kalle henne kvinnesaksopprører. I denne boken vinner den kristne underordnings-, lydighets- og plikttanken over frigjørings- eller selvrealiseringsprosjektet.

Sonja Hagemann gjør imidlertid oppmerksom på at det allerede i *Vesle-Kari* er ansatser til kvinneopprør (Hagemann 1968, 128). Det gjelder vielsesritualet. Vesle-Kari er ved romanens begynnelse til stede ved en fornem vielse og gleder seg over prestens tale. Han har trukket fram et ord fra Paulus, og formaner etter ham brudefolket *til å bære hverandres byrder og slik oppfylle Christi lov*. Dette har muligens bidratt til at Marie Wexelsens nevø Vilhelm Andreas

Wexelsen som kirkeminister mange år senere innførte et nytt vielsesrituale for Den norske kirke, der nettopp setningen «Bærer hverandres byrder og oppfyller saaledes Kristi lov» skulle erstatte det gamle jødiske, hvor det ble sagt til kvinnen: «Din attrå skal være til mannen, og han skal herske over deg.»

På et noe annet plan finner vi en svak antydning til kritikk av kvinners kår i *Steffen*. Den godt og vel tyve-årige prestedatteren som forteller Steffens historie, sier i et litt umotivert innskudd om sin egen tilværelse:

For mig var Livet rundet stille hen, ialfald i det Udvortes; nu som for fem eller sex Aar siden, da jeg begyndte at blive voxen, var mine eneste Udflugter og udendørs Fornøjelser en Fart over Vandet, en Spadsertur til Fossen og til Svartaasen, stundom ogsaa til andre Bøndergaarde, og fremfor Alt: de hyppige Smaaærinder til Bergseter (s. 129 f.).

Dette er det nærmeste vi kommer et «kvinneopprør» i denne romanen.

Et Levnetsløb

Mens Marie Wexelsens to første romaner er lagt til norske bygder og i en viss forstand er melodramatiske folkelivsskildringer, er *Et Levnetsløb* langt på vei en psykologisk roman med lite ytre handling. Liksom *Steffen* er dette en jeg-fortelling, men mens prestedatter-fortelleren i denne romanen spiller en viss rolle i historien hun gjengir, er fortelleren i *Et Levnetsløb* anonym og nærmest usynlig. Hun forteller om livet til en kvinne som er mye eldre enn henne selv, og som hun først ble kjent med sent i kvinnens liv. Fortellerens oppgave er å gjengi og kommentere den andres liv og kamper, og gjøre opp en status etter hennes død. Hva slags relasjon de har hatt til hverandre, er uvisst; hun kan være et barnebarn.

Et Levnetsløb kan virke stillestående i forhold til de to første romanene. Den virker imidlertid personlig og selvopplevd, og nærmer seg langt på vei en sterkt følelsesladet selvbekjennelse, til tross for at hovedpersonens tanker og stemninger bare indirekte blir skildret. Det er også en slags metaroman: Hovedpersonens forfattervirksomhet er kjernen i hele intrigen. Hennes skrivetrang drøftes primært i forhold til en kvinnes øvrige plikter og i forhold til en religiøs dimensjon. Men også tvil med hensyn til hennes litterære uttrykksevne og til hensikten med å skrive kommer til uttrykk.

Boken kan dermed virke som en kamuflert selvbiografi; det ligger kanskje en liten pekepinn i at et av hovedpersonens navn er Maria. Men de ytre omstendighetene i hennes liv skiller seg klart fra Marie Wexelsens. Her har forfatterinnen altså lagt inn et lite skjerm Brett. Det samme gjelder tiden fortellingen er lagt til. Det opplyses litt upresist at Martha Maria var

19 år da dikteren Heinrich Steffens holdt sine berømte forelesninger i København i årene 1802–04. Hun må altså være født omkring 1785. Dette plasserer henne i generasjonen til Marie Wexelsens foreldre. Her er også hentydninger til Napoleons-krigene (ca. 1802–1815), og til grundtvigianismen, som vel først fikk noe større fotfeste i Norge på 1840-tallet. Disse begivenhetene kan Marie Wexelsen bare ha hørt om.

Av sine tre romaner var hun mest opptatt av *Et Levnetsløb*. Hun skriver til sin danske forlegger, bokhandler Karl Schønberg, før utgivelsen og takker ham for at han vil utgi boken, «[...] denne Fortælling som endnu ganske anderledes end de forrige er mit Hjertes Barn, som jeg elsker og som endda mangengang har staat saa fattig og prydøs for mit tvivlfulde Blik.»¹⁷

Romanen er som sagt nesten rensset for ytre begivenheter; all spenning er lagt til det indre, psykologiske planet. Boken kan på ett nivå karakteriseres som en moderne ekteskapsroman: I en nærgående, kretsende stil fortelles historien om en særegen kvinne, sterkt religiøs og interessert, klok, begavet med litterære evner. Delvis i opprør mot et mondent, men overfladisk hovedstadsmiljø, hennes fars familie, gifter hun seg med en mann som hun tror deler hennes religiøse og åndelige interesser, og flytter med ham til Tyskland. Etter en tid forstår hun at han ikke bryr seg stort om hennes personlige utvikling, og ikke vil at hun skal dyrke sine litterære evner. Etter en krise blir han en religiøs lederskikkelse, og hustruen deler da oppgavene med ham og bruker all sin energi og begavelse på menighetsarbeid, men bebreider seg selv at hun gjør det av plikt, ikke av kjærlighet. Etter at mannen dør i relativt ung alder, flytter hun og barna tilbake til en gammel onkel i hjembygda i Norge. Hun tar seg av onkelen så lenge han lever, og lever et stille liv i tjeneste for andre. Til slutt dør hun selv, gammel og mett av dage, hos sin yngste sønn.

Resignasjon

Tematikken – og budskapet – dreier seg om hvordan kvinnens særegne begavelse må undertrykkes til fordel for oppgaver for andre. Men konflikten har ikke bare stått mellom hovedpersonens egne ønsker og behov på den ene siden, og hensynet til mann og barn på den andre. Enda sterkere formidlet virker konflikten mellom hennes behov for selvutfoldelse og det hun selv omtaler som «lyst til å glimre», og på den andre siden den ydmykhet hun mener bør prege en kristen. Å skrive for utgivelse vil lett kunne oppfattes som et utslag av forfengelig, og er derfor forkastelig. Skrivningen må ikke bli en gud! For Martha Maria blir religionen altså en hjelp til å akseptere at noe hun personlig har en sterk drift mot, er uoppnåelig. Eller den blir kompensasjon og trøst, hvis man vil lese mot teksten. Men budskapet er at hun handlet rett da hun undertrykte sin litterære begavelse og sin intellektuelle kapasitet.

At dette har vært noe Marie Wexelsen eksplisitt har ønsket å formidle, fremgår av forordet til annen utgave fra 1896, der hun sier (64 år gammel):

De som i vore frigjørelsens dage faar lov til helt at utfolde og bruge sine evner, de kunde kanske med nogen deltagelse høre om, hvorledes en aandsbegavet kvinde, i en mere bunden tid og selv tynget af tidsluften, kjæmpede for ikke at tabe sig selv, for at 'gjøre hindringerne til betingelser', under tilsynelatende tab, at vinde evigt, et evigt livsinnhold.

Hun, dvs. Marie Wexelsen, aksepterer altså i likhet med sin hovedperson tilsynelatende det hun tror må være Guds vilje med henne, men tross alt med en liten innsigelse mot tidens konvensjoner («selv tynget af livsluften»).

I utgaven fra 1896 har hun også lagt til noe annet som støtter denne antydningen til protest. Utsagnet er lagt i munnen på hovedpersonen, som hadde sett det som sin oppgave å oppdra døtrene tradisjonelt så de ikke skulle få falske forhåpninger til livet. Nå er hun blitt gammel, og er kommet til en annen erkjennelse:

Jeg tror, den tid vil komme – den maa komme –, da det bliver mere almindeligt erkjendt, at Gud har givet ogsaa os kvinder evner, som vil udfoldes og tages i brug. Da vil det blive lettere at være kvinde – kanske ogsaa farligere. Jeg vil gjerne se fremad med haab og glæde. Du ved, jeg er et haabets barn! Jeg ser lysere paa sagen nu, end da jeg selv led under trykket. Om nogen af mine smaapiger havde en særlig evne – jeg vilde ikke have kuert den (1896-utg. s. 102).

«Livsluften» er altså blitt mildere, synet på kvinner etter mange år med kvinnekamp i Norge er endret nå mot slutten av 1800-tallet, og forholdene lagt bedre til rette for at også kvinner kan få utnytte sitt potensial.

Men det er mye resignasjon over Marie Wexelsens liv – en resignasjon som hun prøver å vende til en slags velsignelse. Man kan likevel ikke annet enn bli litt trist over et brev hun skrev til niesen Helga Wexelsen i september 1899, like før sin 67-årsdag:

Mine livsvilkår faldt ikke så, som min ungdom håbede og min trang var og er. Hvor megen skyld jeg selv har i dette, det ved jeg ikke. Jeg kan bare bøje mig, ja bøje mig og så finde hvile i syndforladelsens dyb. Og så *takke* for at jeg trods mine brøst [feil] og utroskab dog er bevaret i pagten med ham, som hersker over alle himle og hører støvhjertets sagte suk.ⁿ⁸

I den sammenheng er det rørende å lese hva søster Rikke skrev til svigerinnen Thea etter Maries død et titalls år senere, i 1911:

Du siger saa kjærlig at min M. levede et rigt Liv hernede, men med Vemod maa jeg *nu*, som i mange Aar, bedrøves ved at tænke hvor anderledes rigt det *kunde* været naar ikke Sygdom og Mangel paa *Forstaaelse* havde lagt sig knugende over hende mangan Gang, og her har jeg meget at bebrejde *mig* ogsaa. [...] hun kom selv vakkert over meget, og tog saa den lille Husgjerning med disse Madtanker (som plagede ofte) med god Villie, men – især den sidste Tid i stor Træthed og ofte Længsel.¹⁹

Magnhild Ødvin har skrevet en interessant artikkel om Marie Wexelsen i tidsskriftet *Norges Kvinder* i 1928. Hvis hun hadde vært mann, hevdes det her, ville hun ha blitt prest som to av sine brødre og som så mange andre menn i familien. «[H]endes andakter, hennes etiske og sociale artikler og dem om praktiske emner rundt i blader og tidsskrifter» gir nemlig inntrykk av at hun er «disse stolte geistliges etling». For Marie Wexelsens talent er «den ideale prestens»! – Men forfattergjerningen måtte være preste-embetet hennes, sier Magnhild Ødvin: «Det er som når kirkefaderen i sin preken pedagogisk utnytter et stykke urolig menneskeliv for å vise at alt tjener den til gode, som vil det gode.» Og hun peker videre på at Marie Wexelsens lyse religiøse syn er *kjærlighetens budskap*, ikke bare den kjærligheten som treffer menneskene fra guddommen, men den menneskene selv skal utøve «hvert sekund de ånder i den jordiske tilværelsen». Dette er budskapet i *Et Levnetsløb* i et nøtteskall.

Forkortelser

KBK: Det Kongelige Bibliotek, København

NB: Nasjonalbiblioteket, Oslo

Litteraturliste

Grønhaug, Karl-Ludvig: «Marie Wexelsen. Berømt forfatter og salmedikter fra Toten», i *TOTN: Årbok 2003*. Årbok for Toten økomuseum og historielag, Kapp 2003, s. 49–55.

Hagemann, Sonja: «Jeg er så glad hver julekveld.» *En bok om Marie Wexelsen, salmedikter og opprører*. Forening for Norsk bokkunst, Oslo 1968.

Hagemann, Sonja: *Barnelitteratur i Norge 1950–1914*, H. Aschehoug & Co (W. Nygaard), Oslo 1974, s. 38–44.

Hareide, Jorunn: «Et livsløp – og en levnetsbeskrivelse. Marie Wexelsen», i Jorunn Hareide: *Skrivefryd og penneskrekk. Selvfremstilling og skriveproblematikk hos norske 1800-talls forfatterinner*, LNU og Cappelen Akademisk Forlag, Oslo 1999, s. 121–143.

Ødvin, Magnhild: «Marie Wexelsen, 1832–1911. Et minde og nogen studier», i *Norges Kvinder*, 11. og 15. mai og 1928.

983d 35738

Et Levnetsløb.

Af

J. P.,

Forf. til „Dele Kari“, „Steffen“ o. s. v.

Kjøbenhavn.

Karl Schoubergs Forlag.

G. S. Wides Bogtrykkeri.

1866.

Et Levnetsløb

«Naar vi til Verden mon komme,
I os en Verden fremstaar.»
Grundtvig.^{k1a}

«Seid Gott befohlen
In Eurer Grabesruh!
Wir wollen Euch Kränze holen
und decken damit die Särge zu.»
Fouqué.^{k1b}

Saa det var *hendes* Levnetsløb, du vilde høre?

Du skal faa det, som jeg kan give det, som det i stille Timer kommer frem for min Sjel, suser gennem Hugen med Mindets sagte højtidelige Vingeslag.

Hvorledes kan den gamle Kvindes Levnetsløb være et Minde for dig?

Hvad er vel et Minde?

Det, som engang har rørt Hjertet, saa dets Streng gav Klang – mærk vel: Klangen kan komme længe bagefter! det graalyse Spørgsmaal derinde om noget Stort og Helt, Drømmen om Guldalderen, Længslen, som peger fremad. Et Minde er alt, som fremspringer af eller smelter sammen med Spørgsmaalet, Drømmen og Længslen.

Hvad skulde jeg vel kunne give dig eller nogen Anden, naar jeg ikke gav mine Minder?

Jeg har ikke faat nogen Aladdinslampe at gnide paa, jeg raader ikke over Aanderne, kan ikke fremtrylle noget Nyt.

Jeg er ingen Fugl, der farer over Land og Hav, ser med Skarpblik og synger med klingende Røst. Den ^[4] hjemlige Kreds er min Mark, og du ved, at jeg heller ikke der er af de Lykkelige, som bare har nødig at stikke Spaden i Jorden for at finde Guld.

Hun var just en Mindegod,^{k2} en Hægebirk ved Bækken med svalende Skygge og Læ for Sangfuglen. Det er yndigt at fremvoxe saaledes, langsomt og stille, men glem dog ikke, at ogsaa det Kigajon^{n1ok3} udenfor Ninivehs Port^{k4} var Herrens Plantning, skjønt det kom som et Prøvens Tegn!^{k5}

Jeg tør ikke sige, at jeg skal fremstille hvert Tidsrum af min Mindegods Liv lige klart. Ikke altid fordi der ligger Slør over, men fordi det ikke Alt ligger indenfor, hvad du kalder mine «blaalige Grændsehøje.»

Du vil måske nævne det en Prøve paa at lægge en Alen til min Væxt og give mere, end jeg har, naar jeg giver mig til at skildre lidt af Landskabet hinsides Højene. Skulde jeg komme til at se rent fejl, saa jeg f. Ex. tager Træernes høstlige Farvespil for et gammelt Hustag, saa vil dog dit skarpe Blik strax opdage det, saa jeg faar vel Skammen, men du slipper Skaden.

*

Det var den første Time paa Søndagen, da blev hun født. Nytaarsmaanen skinnede saa fuld og blank alt til langt paa Morgen, da den blev bleg og borte i Glandsen af den Sol, som Vorherre har sat til Styret om Dagen. Men den Stads saa hun da sagtens ikke noget til.

Det havde alt længe været Dag, før Solen fik arbejdet sig saa højt over Vejen, at den kunde bringe sin ^[5] Lykønskning ind i det gamle Hus, som laa derindeunder. Det gamle Stueuhr – ak ja, dette gamle Uhr i den høje, sorte Kasse med broncerede Kinesere paa, det hører til mine Barndomsminder saavel som til hendes! – det gamle Stueuhr varslede til Tolv, da den første lille Straale brød mod Isen paa Ruderne.

Men paa Slaget Tolv stod hele det gamle Hus rigtig dejlig oplyst, ja det var som Lyset fandt sin Glæde i at spille i hver Krog, og selve de broncerede Kinesere saa næsten ud som forgyldte.

For den, som ikke kjendte det gamle Uhr, maatte det komme hel uventet og synes næsten nedslaaende, at det netop nu i dette spillende Lys, netop nu, da et Søndagsbarn var født, skulde tage til at spille langsomt, og højtideligt Tonen:

«Hvo ved, hvor nær mig er min Ende?»^{k6}

Men Søndagsbarnets Fader, som stod alene derinde og alt længe havde skuet ind i den voxende Solglands, han kjendte saa godt det gamle Uhrværks Sædvane, den varslende Tone lød som Vennehvisken til ham. Han vendte sig om, smilte, nikkede og gav sig til at vandre frem og tilbage paa Gulvet, medens han sang:

«O, at jeg havde tusind Munde
og tusind Tunger i hver Mund!»^{k7}

*

Det var den første Tøvejrdsdag i Februar, da blev hun døbt.

Det var ogsaa en glitrende blank Søndag, og alt var som Solskin i det gamle Hus.

^[6] Der var saa mørkt og øde udover Verden. Der var saa liden Søndagsglæde, saa lidet Klokkespil i Hjerterne, himmelsk Klokkespil mener jeg. Kirkeklokkerne ringede, ligefra de svære med Basunklangen i de høje Taarne til dem, der lyde som Slag paa en Kobberkjedel. Men hvormange hørte det ringe til Fest i Menigheden?

Nej, her nytter det ikke at komme med Tabeller og Regnestykker. «De Stille i Landet» ere altid lydhøre. Vel stod Solen lavt, og Verdensvisdommens mørke Fjeldknauser kastede lange Skygger; men hist og her faldt Lyset gennem et Skard i Berget, jog Mørket bort fra en bøjet Birk, en alvorlig Gran og kyssede Duggen af Smaablomsterne.

Solen faldt paa det gamle Hus, Klokkeklengen tonede bortover det og gjenlød dybt i Hjerterne derinde. Der var Glæde og Sang, Haab og Livslyst paa den samme Tøvejrssøndag, da den lille Pige blev døbt og i Daaben nævnet: *Martha Maria*.

Solen skinnede som stærkest, da de rejste hjem fra Kirken. Det dryppede af Tagene. Bortunder Laavebroen i Bondegaarden havde en hel Spurveflok samlet sig, der havde Smaamoroen hjemme. De kviddrede, naar de havde Stunder, de Smaa, forresten hakkede de jevnt i sig af det^[7] Spild, som fandtes hist og her, hakkede ogsaa lidt paa hverandre og tyktes sig i al Troskyld rigere end Konger.

Den lille Piges Fader sang af Glæde og sagde: «vidste vi ikke bedre, saa kunde vi indbilde os, at Vaaren kom meddetsamme!»

[7] «Vidste vi ikke bedre,» sagde hans Hustru, «saa kunde vi indbilde os, at vor lille Martha fik Vaar og Sommer hele Livet igjennem, saa dejlig er denne Dag. Se! hun vil endelig kige frem mod Solen!»

Han bøjede sig ned mod sin Datter og sagde: «du lille Borgerinde i Himmeriges Rige! Vaar og Sommer skal du af Guds Naade altid faa, trods hver Vinter, hver streng Marts og tvivlsom Aprilmaaned.»

*

Hun voxte og trivedes, kviddrede og sang som en Fugleunge og var næsten ligesaa let som den; det var bare Vingerne, som manglede.

«Fuglebarn!» sagde hendes Fader.

Alt som Fuglebarnet voxte, fik hun og Flyvelyst. Havde hun ikke været lykkelig, kunde Lysten blevet altfor heftig, Længslen efter at flyve langt, langt bort altfor sygelig.

«Jeg vilde være som en liden Fugl jeg!» sagde hun, da hun var sex Aar, hun stod og lo i Solskinnet; men da hun var ti Aar, sagde hun det ikke mere, for det hørtes saa barnagtigt. Endda stod hun mangengang og saa efter Lærken, som stak saa højt tilvejs fra Sletten og slog sin stærke Trille meddetsamme, efter Svalen, som hvirvlede saa let og svandt som en susende Pil. Hun lo ikke da, hun blev tankefuld; men Tanken flød snart over i Liv og Lyst.

Hun havde smaa Søskende, og hendes Moder havde Meget at tage vare. Faderen underviste Fuglebarnet, som var og blev hans yndling.

[8] Det var en løjerlig Undervisning! morsomst af Alt i Verden, mente lille Martha, naar hun i Mørkningstimen sad paa sin Faders Knæ eller krøb op i Sofaen til ham og lyttede til alt det Forunderlige, han kunde melde om, eller gjengav selv det, hun havde hørt af hans Mund. Men

sine egne store Livserfaringer fra den Dag eller Dagen før lagde hun ind i alt det, hun saa eller hørte.

«Martha bliver oplyst i Tasmørket!» sagde hendes Fader, og det var ikke bare af sin egen «Borger» han lo, Latteren var en Gjenlyd af hans Hvile- og Forfriskelsestimer, den var Sjeleglædens Jubel.

Havde det ikke været for Skams Skyld, saa kunde han gjerne talt til hver En, han mødte, om hvor mageløs let Fuglebarnet nemmede, hvilke mærkelig dybe Spørgsmaal og Tilsvar hun kunde komme med. Til sin Hustru talte han om det, og hans Øjne tindrede.

«Der bliver noget Stort af hende, aldrig saa jeg Mage til Barn!»

«Gjør hende ikke til nogen lærd Dame!» bad Moderen.

«'Lærd!' ⁿ¹² der er Forskjel paa en oplyst Kvinde og en 'lærd Dame'.» ⁿ¹³

Tasmørkundervisningen begyndte igjen.

«Havde du Lyst til at være Prindsesse, Fuglebarn?»

«Nej,» sagde Martha, for hun havde hørt, det var ikke værd at ønske sig Prindsessestand, den skulde ikke være videre morsom. Men hun mente, at naar hun rigtig skulde faa vide det, saa maatte man spørge ^[9] Prindsessen selv, og ganske hemmeligt undrede hun paa, om det ikke endda var gildt. Hun sagde alligevel nej.

«Det er vel! For du bliver det aldrig. – – – Men – Marthalille! hvad du end bliver, saa bliv for Alt en *Kvinde*, en *kristen* Kvinde!»

*

Den glade, sanglystne, varmhjertede Mand døde.

Du stakkels lille Martha Maria!

Men hun havde jo en Moder, og det en Moder, som med opoffrende Kjærlighed hengav sig for sine Børn. Martha var næsten tretten Aar, og Moderen, som klart saa, at af alle Børnene havde hun tabt mest, drog hende mildt og varmt til sig.

Martha fulgte villigt, det var saa godt for Hjertet. Men mellem Aanderne blev der endda et Skjelle, saa de saa hinanden ikke rigtig klart. Kanske det først mærktes nu.

Moderen frygtede, at den Aand skulde skeje ud, hvis Glimt hun saa, men ikke fuldt fattede, hvis Flugt hun med al sin dybe Kjærlighed ikke kunde følge.

Hvem tør kalde Frygten overflødig? jo mere sprudlende Liv, des større Fare.

Martha blev bundet med Flidens og Huslighedens velgjørende Baand, men ogsaa med alle disse Smaaklemmer, hvorved den lille Pige skal lære at te sig, som det Kvinden sømmer. Ak,

alle disse Smaaklemmer! ikke bare paa Vildskaben, Ubændigheden, men ogsaa mangengang paa det ædlere Liv, som vil bryde frem for at komme til Kræfter i Dagslyset.

[10] Eftersom Martha voxte til, kjendte hun sig mere og mere bunden.

Dog skimtede det tidlig for hende, at det ikke var Flidens og Huslighedens Baand, som kuede, skjønt de – mellem os sagt – stundom kunde være hel tunge at bære. Hun vilde blive en *Kvinde og dygtig* Kvinde, hun kjendte en Kraft i sig til at blive det, naar man bare vilde give hende lidt Tid.

Men hun vilde ogsaa være en *levende* Kvinde, maatte hun ikke faa Lov til at være det? Der var Noget i hende, hun vidste selv ikke ret, hvad det var, det bruste og gjærede, og det var mangengang en Lidelse, men hun *vidste*, at det kunde stilne af uden at dunste bort eller «blive Gaasedom,» som hendes Tanke under Hjertets Bitterhed kaldte det. *O, hvorfor vidste ikke Alle det?*

Hvorfor vidste, hvorfor troede hendes Moder det ikke? Moderen *haabede*, men det vidste ikke den lille Martha. Der er Meget, som Smaafolk ikke ser, men som ligefuldt er til.

Martha stirrede paa sig selv, paa dette sit gjærende Liv, som higede efter saameget baade i det Høje og det Dybe, som saa Syner paa sin Flugt, men fandt ikke Hvile, fordi Alt, som hed Tid og Rum, var for trangt for det. Det var jo dette Liv, som altid var ivejen, naar hun skulde blive kvindelig, som Andre var det. Saa maatte det altsaa slaaes ihjel, dersom hun skulde blive en ret Kvinde?

[11] Nej! sagde det i hende, ja al hendes Tanke og Følelse bruste op i et mangedobbelt nej.

«Kan hende, at jeg gaar stygt, taler bagvendt, er klodset til Haandarbejde og – og *endnu* ikke har saa Lyst til al Husgjerning, som jeg burde have! endda er jeg mere Kvinde indeni mig end alle disse fortørnede ...» Hendes ¹¹⁴ophidsede Tanke standsede ved hendes Moders milde klare Billede og nedsloges meddetsamme. Hun kjendte, at hun blev rød, endda hun var alene.

Ja, hendes Moder! hun var rigtignok en Kvinde. O, gid hun lignede sin Moder! Og endda – endda var Noget i hende, som maatte dø, dersom hun skulde komme til at ligne sin Moder helt igjennem. Ikke bare det Onde, Stygge, som hun mangengang var saa ude af det over. Nej, Noget, som hun saa gjerne vilde skulde faa leve, Noget, som – hun sagde langsomt og halvt tvivlende inde i sig selv – som Gud havde skabt.

Hun havde hørt, at det var saa fordringsfuldt at mene, man ikke blev forstaat, det var ligesom at sige: der er dybere tilbunds hos mig end hos Andre. Hun grundede paa det, hun tænkte, saa det gik rundt i hendes lille Hoved; men hun kunde alligevel ikke faa andet ud end, at der var Noget hos hende, som Ingen rigtig skjønte; ikke engang hendes egen elskede Moder.

Men, hvorledes skulde hun faa Nogen til at skjønte det, som hun slet ikke kunde tale om? Ja, kunde hun taget det frem og vist sin Moder det, saa havde det rigtignok været godt! Saa kunde hun kanske ogsaa faat Svar paa alle de Spørgsmaal, som gik saa urolige om derinde og ledte om det.

[12] Men hun kunde ikke komme frem, hverken med Spørgsmaalene eller Synerne. Her var Baandet, som bandt: *hun havde tabt Ordet.*

Hun vidste ikke, hvorledes det var gaat til. For sin Fader havde hun frit kunnet udtale Alt, som kom op i hendes Hug. Ordene sad aldrig fast, nej, vingelet fløj de, og hun var aldrig ræd for, hvorledes det skulde gaa dem, hun vidste, at de bleve opfangede. Hun maatte smile, naar hun tænkte paa, hvor enfoldig hun mangengang havde spurgt og talt, og han havde dog altid set hendes inderste Mening gennem de tossede Ord.

Men nu kunde hun ikke tale som dengang. Havde hun kunnet tale saaledes enfoldig nu som da, saa vilde Moderen have opfanget Ordene i sit Hjerte, naar hun ikke kunde naa dem med sin Aand.

Stakkels Martha kjendte selv, at hun ikke kunde tale nu som da. Det blev saa stivt, Ordene vilde ikke falde. Saa formede hun dem sommetider rigtig fint, «satte i Stil» og prøvede paa den Vis at komme frem med det, som brændte i Sjelen.

Det var ogsaa en Frembærer af et bølgende Liv! hvorledes kunde det vel gaa?

Det gik rent galt, blev affecteret. Hun mærkede, at Moderens Blik hvilte forundret og sorgfuldt paa hende, og saa sneg hun sig bort, skamfuld over sig selv, grædende over sit bundne Liv, over sin Fader!

Stakkels Fuglebarn! hvor er nu dine Vinger?

Jo, hun havde dem! var det ikke paa dem, hun gennemfor alle Verdner?

[13] Saa havde hun endda saamangen god Stund med sin Moder. Kunde hun ikke tale, hun kunde da alligevel vise, at hun havde fattet den troende Kvindes Ord og dybe Kjærlighed. Øjets Blik viste det, Gjerningen lagde det for Dagen, skjønt den ogsaa mangengang vidnede om det Modsatte. Kjødets Sands er stærk hos os, og ikke svagest der, hvor Gud har nedlagt rige Gaver.

Saa kom den Tid, da hun for Menigheden skulde vedkjende sig sin Tro og Daab. Ved den Lejlighed saa Moder og Datter hinanden dybere ind i Hjertet end nogensinde før.

Men efter Confirmationen kom en Skilsmisse; dog ikke mellem Hjerterne.

Slægten, hendes Faders Slægt, Onkler og Tanter, Fætttere og Cousins, fandt det altfor ilde, at det vakkre Barn, som dog vist ikke manglede Forstand, skulde gaa derhjemme og blive saa kejtet. Hun maatte lidt ud, lære at faa Munden op og blive mere bøjelig; det stive, kantede Væsen kunde umuligt falde i Folder med Verden. Dertil maatte man skaffe hende nogle flere Kundskaber, end hun kunde faa hos Moderen i den landlige Afkrog. Aand og Evner var søgt Vare i den Gren af Slægten, og den vilde da prøve, om den stakkels Martha ejede noget Dyrkbart af det Slags.

Martha var glad. Hun savnede Noget, længtes efter Noget, som vist maatte findes, naar hun bare kom ud af den trange Rede. Det bølgende længselsfulde Liv, som gennemstrømmede

hende, vilde møde Livet i ^[14] et andet Menneskebryst, Aanden vilde møde Aand, styrkes og klargjøres.

«Ude i Verden» maatte hun sikkert møde det, hun higede efter; der maatte da idetmindste findes Een, som hun kunde spørge og faa Svar af. Ja, hun kom jo midt iblandt sin Faders Slægt! kanske Svaret paa hendes lønlige Spørgsmaal vilde klinge allevegne fra?

Det raabte rigtignok: ud! ud! inde i Kuben; havde Nogen lagt Øret til, han skulde sagtens hørt det. Marthas Moder lagde Øret til, og hun var ikke døv.

Men da det led mod den Tid, at Skilsmissen skulde gaa for sig, da blev det unge Hjerte klemt, og hun havde gjerne opgivet det Altsammen. Hun vidste ikke før, hvad det er at skilles fra sit Hjem og fra sin Moder; hun havde aldrig kjendt sin Moder saa godt eller elsket hende saa højt som nu.

Moderen, der før havde havt saameget imod Rejsen, hun maatte da være stærk. Hun gav Datteren Gud ivold og bad hende komme Hjemmet, baade det himmelske og det jordiske, vel ihug.

«Du vil høre Meget og lære Meget,» sagde hun, «men hvad du end hører og lærer, saa glem ikke Børnelærdommen i din lille Katekismus!»^{k8}

Martha lovte det under brændende Taarer.

Ved Confirmationsundervisningen havde der slet ikke været Brug for den lille Katekismus. Den havde Præsten forlængst «vejjet og fundet for let.» Men da Martha var liden, havde den været Midten i den Lærdom, hun fik af sin Fader. Hun blev saa rød, da hun tænkte paa, at hun engang havde kunnet den helt igjennem ^[15] rigtig udenad. Nu turde hun ikke paastaa, at hun var ganske sikker i den, nej, Noget havde hun vist rent glemt!

Rejseklæderne vare alt paa; men hun sneg sig op paa Barnekammeret, hvor den lille Bog stod forslidt i Hylden. Hun puttede den i Lommen uden at se i den, endda hendes Faders Haandskrift fandtes paa forreste Blad. Hesten var forspendt, der var bare Tid til endnu engang at tage Moder om Halsen, række Haanden til de smaa Søskende og saa hoppe op i Rejsevognen. Hun slog sig kjæk og smilte trods de *dumme* Taarer!

*

«Ude i Verden» var Livet helt anderledes end i det gamle Hus.

Disse Onkler og Tanter – for ikke at tale om Fætttere og Cousiner – de vare saa inde i Verdenslivets Svingninger, af alt Fremmed det mest Fremmede for liden Martha.

Det var en gild Slægt at se til, hendes Faders. Der var noget fint, let og højbaarent over hver En i den. Det samme gjenfandt Martha i hele Omgangskredsen; ikke altid i samme Mon, men endda saa det saas, den Slægt havde vidst at trække til sig det, den kunde have Ære af, og støde bort det Ubrugelige.

Det var saa underligt for Martha i førstningen. Hun var ræd og hun var fortryllet. Nu følte hun først, hvor gennemklodset hun selv var, det var som ikke bare Tungen var bundet, men Arme og Ben med. Men just naar Skjønhedsformen her kom renest ^[16] frem for hende, da syntes hun, at hun kjendte den saa godt: hun havde set den og grebet efter den. Men naar det lette Væsen gik ud over Sømmelighedsgrændsen, som hendes strenge Barneblik skarpt saa, da kjendte hun sig saa saaret, at hun kunde gjerne bristet i Graad.

Tryggest følte hun sig blandt de Ældre. Deres fine Anstand var som et Værn om hende; og endda fulgte hendes Blik fra deres Kreds med undrende Attraa de Yngres lette, ^{u15} glimrende Færd, der tiltrak og stødte bort. Hun lyttede spændt til de vittige Samtaler, der ofte vare fulde af Lærdom og aabnede ukjendte Verdner for den lille Pige, som, taus og tilbageholden, holdt sit Kar færdigt til at *modtage*. Mangengang tyktes hun at høre sin Faders Røst gennem disse skarpe livfulde Ordlag; da slog hendes Hjerter stærkere, for nu var jo Noget af det nær, som hun saa saart ^{u16} havde længtes efter. Men ofte blev hun ogsaa trang om Hjertet ved det, hun hørte. Hun vidste da, at den, som talte, tænkte galt, om hun end som oftest ikke kunde sige, hvori det Gale stak; hun tænkte bare ved sig selv: det kunde aldrig Fader sagt! Da længtes hun ofte tilbage til sin Moder.

Du skal faa et Par Prøver paa, hvorledes det gik hende der.

Hun havde en megettalende Onkel, hendes Faders Broder og lig ham af Udseende og i Talen med, forsaavidt som Ordet laa dem Begge let paa Læben. Men i Hjertedybden var der Forskjel, Martha mærkede det alt de første Dage. Hos hendes Fader spillede Gladhugen lys og menneskelig ren over den dybe, klare, alvorfulde ^[17] Grund. Hos hans Broder var Grunden hverken klar eller ægte alvorfuld, og selv ^{u17} Barnet mærker, at den lette Skjæmt og Færd er en Kamæleon, som tager Lødden ^{k9} af sit Underlag.

Det var den første Søndag i den ny Kreds. Den var rigtignok meget forskjellig fra Søndagene i Hjemmet. Saa urolig, syntes Martha. Formiddagen gik hen, hun vidste ikke ret hvorledes, Alt tyktes hende saa fremmed, hun kunde ikke finde sig tilrette, var forknyt og rent hjertebunden hele Dagen. Mest oplivet kjendte hun sig udpaa Eftermiddagen, da hun, lokket af de Ældres livlige Samtaler, havde sneget sig ind til dem og sad lyttende i trygt Halvskjul hos en af sine Tanter, den Megettalendes Hustru.

Det gamle Emne: Menneskeslægtens værdige Fremskriden til et værdigt Maal var paa Bane.

Der var kommet en Bitterhedsaaand i den Megettalende, ialfald paa hans Tunge. Først saa han paa den fremfarne Tid gennem laante Fornuftbriller, og hver Aandens Højde tyktes krybe sammen for hans Blik. Derefter flængede han selv det Tankebillede, han havde fremlagt, og tugtede Spot med Spot.

Martha vidste ikke, hvad hun skulde tro, men hun kjendte, at der var fremmed Luft om hende, den blev saa svær at indaande. Hun lagde Haanden paa Tantens Arm.

Den Megettalende havde som Mange ventet Menneskets Frigjørelse gennem den franske Revolution, men han havde rigtignok ikke ment, at den videre Udvikling vilde glide frem af sig

selv, naar man bare lærte at [18]pode Frugttræer og dyrke Roer. Naar det nu ikke gled, var det alligevel ikke saa let at sige, hvor det hang fast, og for at tage fat i etsteds fik han over sig – det var han da heller ikke alene om – at tugte Præsterne, fordi de vare Tidens Børn og ikke dens Bærere.

Hans Hustru, som mærkede Gjæringen i den lille Martha, sagde nogle Ord om Magister Hans Strøm, ^{k10}der havde været kendt og elsket af deres Fædre. Hun vilde dæmme for Strømmen, men gav den bare noget at fosse hen over. Hendes Ægtefælle optog Navnet, det gav ham Stof. Med al Ærefrygt for Magister Hans, der havde været hans Faders Ven og dertil en lærd Naturforsker, kunde det ikke dølgtes, at Overtroen spillede en utilbørlig stor Rolle hos ham. Eller ogsaa stode hans astronomiske Kundskaber langt tilbage for hans grundige Kjendskab til det, som hører Jorden til, endog det Flyvende. Her kom som Mellemsætning, at Magisteren altsaa havde det tilfælles med sine Standsbrødre, at han dog til syvende og sidst kjendte bedre det Jordiske end det Himmelske. Den Megettalende var for ukyndig til at afgjøre, om det, han nu vilde fortælle, muligens kunde komme ind under Astrologien, men han mindedes godt, at han med egne ungdommelige Øren havde hørt Hr. Hans rulle sin Forstand, sin Lærdom og ovenikøbet hele det copernikanske System ^{k11}sammen som en unyttig Klædebon, fordi der i Bibelen etsteds stod skrevet: *Sol, stat stille i Gibeon! Maane, i Ajalons Dal!* ^{k12} – Ja, hans Tilhørere kunde sagtens sætte store Øjne, men Hr. Hans troede virkelig, at det var sket saaledes ved en vis Lejlighed, og ændsede ikke [19] det mindste, at hele Verdensordningen derved vilde forrykkes.

Det rørte sig i Martha, saa hun dirrede. I de gamle Mørkningstimer havde hendes Fader ofte talt om Hans Strøm, i hvis Hus han havde boet nogle af sine Smaagutaar. Hun mindedes, hvor morsomt det var at høre om Hr. Hans's Insectsamling og om Vandringerne i Skov og Mark, som Præsten og Drengen havde foretaget sammen, om hvor mesterligt Præsten kunde fortælle Historier af Bibelen, tale med Børn og – overhøre dem, naar Tid var. Men hun mindedes ikke bare det om den lærde Præst, hans dybe Indblik i Naturens Lærdom og glade Tro paa Naturens Herre og Frembringer. Hun mindedes saa grant just den Kveldstund, da hendes Fader havde fortalt hende om den Guds Kjæmpe Josva, at han, mægtigt gennemglødet af Tro og Kampmod, havde bedt Gud lade Solen staa stille paa Himmelen og var bleven bønheørt. Den lille Pige var henrevet af Skildringen, men ikke det mindste forundret over, at det skete, som Josva bad. Det var jo ganske rimeligt af Vorherre og netop, hvad hun kunde tiltro ham. Saaledes stod det ogsaa for hende nu. Hun mindedes, at hendes Fader saa frem for sig med et underligt tankefuldt Blik i de klare tindrende Øjne; hun kunde endnu se, hvorledes Maanelyset faldt saa klart paa ham, som han sad der med sammenlagte Hænder, høre hans klingre Røst, saa klar selv, naar han mælte lavt, da han sagde: «ja det staar der, mit Barn! *Solen blev staaende midt paa Himmelen næsten en hel Dag tilende. – Han er Herren, han gjør* [20] *hvad ham behager i Himmelen og paa Jorden, i Havene og alle Afgrunde!*»

Dette var Alt saa levende i den lille Martha. Det var, som maatte hun sige Noget; hun bøjede sig frem:

«Fader – – –» sagde hun.

Men hun havde jo tabt Ordet og endnu ikke fundet det igjen; det vilde ikke komme. Graaden kom; det var som Brystet skulde sprenges og Halsen sammensnøres. Der blev en pludselig Taushed rundtom, Alle saa paa hende. Hun holdt Hænderne for Øjnene og sprang ud gennem den aabne Dør, som tillykke var nær ved. Sideværelset var tomt, hun satte sig der i en Krog og græd ud.

Enkelte Ord naaede hende fra den Kreds, hun havde forladt.

Hendes Flugt havde nu sat den Dæmning for den Veltalendes Ordstrøm, som hans Hustru forgjæves havde prøvet at rejse. Han syntes maalslagen, han stammede nogle Ord; han kunde ikke skjønne, hvad det var!

Nogle mente, det var hans slaaende Lighed med Marthas Fader, som man vidste, hun havde elsket med lidenskabelig Kjærlighed: hun var et overmaade følsomt Barn og havde intet Herredømme over sig selv. Men hans Hustru hviskede ham noget i Øret om «Broder Williams sære Anskuelse, der stemte ganske vel med Hans Strøms,» og bad ham idethele være lidt forsigtig i den Lilles Nærværelse.

Jeg fortæller dig dette saa udførligt, fordi hun ^[21] selv fortalte det saaledes. Det stod saa levende for hende som sket igaar!

Forresten syntes det at have to Følger:

Farbroderen var siden ikke bare forsigtig, men ganske særdeles god og venlig mod hende, og hun kom til at holde meget af ham. Han var igrunden et godmodigt Menneske, som snaksomme Mænd gjerne ere, jeg tør ikke sige det samme om Kvinder. Havde han saaret den lille Nar, saa gjorde det ham ondt, og han vilde gjerne sone den Brøde; havde hans Personlighed gjort Indtryk paa hende, saa var det ham meget behageligt, smigrende.

Aa, hvad Værd skulde det vel have for *ham*?

Hvor har du dine Tanker henne, du Kloge? det ringeste Menneske, det usseligste Kræ faar nogen Ynde, dersom det lægger sin Elsk paa dig. Kun naar denne Elsk ytrer sig ved trættende Plageri, bliver Ynden til Væmmelse.

Gud skabte Mennesket efter sin Lignelse, men hvert Træk i denne Lignelse har hans Fjende gjengivet i et Vrægebillede. Den dybe Hjertetrang til Kjærlighed og *dens* Vrægebillede Forfængeligheden raabe begge højere eller lavere i os om Tilfredsstillelse, og saa ville vi da saa gjerne vinde Yndest og Kjærlighed, ville saa gjerne blive godt likte.

Martha vilde ogsaa gjerne blive godt likt; da hun havde grædt sin Harm ud, var hun saa skamfuld over sig selv, og det bed hende, at hun ikke kunde udtale det, hun tænkte. Men – det skulde være sidste Gang, hun teede sig saa! hun skulde vise, at hun havde Herredømme ^[22] over sig selv! Hun viste det; der var ikke saa liden Viljekraft i den unge Sjel.

Havde Martha tabt Ordet, saa havde da hendes unge Slægtninge det i sin Magt. Nej, hvor de kunde bruge Munden til Skjæmt og Latter! Hvert Ordskifte var som et glimrende Fjærboldspil

af øvede Spillere med farveskinnende Legeværk: Brod i Bolden og Glitter i Fangeskjoldet, jo det var en Leg! Men saa gjaldt det at have Hjertet vel gjemt, saa det ikke kunde træffes og saares. Martha havde rigtignok hørt en af sine Cousiner leende forsikre, at hun ejede ikke en eneste Stump Hjerter mere, det var opbrugt for længe, længe siden!

Martha var vis paa, at der endda var Noget igjen af Cousinens Hjerter, men hun havde lagt Mærke til, at man aldrig for Alvor maatte bruge det samme Ord: *Hjerter*; for Spøg, med Latter blev det brugt vel de Snese Gange, naar Flokken var samlet. Men at tale alvorligt, hjerteligt om slige Ting – hvem vilde vel være saa gyselig sentimental? og at tale for Alvor om *Aand* – hvem vilde vel være saa forskruet? Det var nu den unge Slægt!

Da Martha lærte at se lidt dybere, men ogsaa lærte at tage Del i den underlige Fjærboldleg, da fyldte det hende stundom med en vis Gru. Det kom for hende, at den lille fjærsmykte Ting, som slyngedes Mand og Kvinde imellem, var de ilde medhandlede Hjerter selv, forrevne og gyselig skinnende i Sollyset.

Bliv ikke forundret over, at hun lærte Legen! Hun lærte at slaa tilbage, for ikke at blive truffen, hun lærte at le, for ikke at blive Gjenstand for Latter. Det var ^[23] en streng Skolegang, da hun skulde «kvikkes op,» ja ret en Ildprøve for det stakkels Barn med det varme Hjerter og det letfornærmede Sind. Men da hun først tog til at lære, lærte hun snart.

Om Lærdommen gjorde hende glad?

Det er et Spørgsmaal!

Hvorfor hun blev i Pinen?

Ja, det var da ikke bare Pine! der blev indimellem vist hende megen Godhed og Kjærlighed, ogsaa af de Unge. Hun fik se meget og lære meget – bedre end Fjærboldleg. Saa var der da ogsaa og fremfor alt den gamle Bedstemoder, som aldrig kom udenfor sin Dør, men var saa god og sød og mild. Ved hendes Lænestol var Trøstens og Hvilens Sted, ikke alene for Martha, men for mere end Een i Slægten, som havde spillet *den Glade* ude i Verden og var gangen træt.

Den gamle Bedstemoder holdt saameget af Martha. Hun vilde gjerne have hende alene hos sig, talte med hende, som om hun ikke var halv- men helvoxen, om Forhold og Misforhold inden Slægten i Fortid og Nutid. Aa, hun sagde og gjorde saameget den Gamle, som de forstandige Mennesker nævnte uklogt. Men hun gik sin stille, enfoldige Gang, vandt Kjærlighed og udstrøede, ofte uden at vide det, Sædefrø, der groede iløn ved Mindekildens Bred og kunde ej dø, saalænge Kjærligheden levede.

Saa teede sig nu hendes Visdom!

«Ser du!» sagde hun engang til Martha, «jeg har nu holdt fast ved min gammeldags, enfoldige Tro, men den har alt længe ikke været imode. Dine Onkler og ^[24] Tanter ere saa forstandige, vi kunne ikke se Tingene i Verden med samme Øjne. Din Fader – ja Ingen af dem har forstaat mig saaledes, som din Fader gjorde! – den gamle Kristentro var ikke for enfoldig

for ham, og han var dog ingeniende den ringeste af mine Børn. Din Moder har altid været en Maria ved Jesu Fødder.»

«Bedstemoder!» sagde Martha, «hvorfors kom jeg til at kaldes *Martha*? *Maria* er da meget vakkrere, og jeg hedder jo ogsaa Maria!»

Bedstemoder strøg hende over Panden.

«Det betyder, at i dit ydre Liv og Væsen skal du være en Martha, virksom i Kjærlighedens Gjærning; men i Hjertets Lønkammer skal du være en Maria for Herren!»

*

Katekismen, det dyre Barneminde, blev ikke glempt. Vel var hun snart sikker paa, at hun kunde den udenad som før, men endda maatte den frem, for nu laa Minderne i den. Men hun havde en afgjort Sky for, at Nogen skulde finde ud, at hun læste i den, eller endog bare, at hun havde den med. Den passede slet ikke ind i den leende Flok; de kunde le af hende, mente hun, men de skulde ikke le af det, som Fader og Moder havde lagt hende paa Hjertet. Heller ikke de Ældre maatte se den, selv for Bedstemoder havde hun Blygsel.

Hun gjemte den paa Kistebunden i Klædekammeret. Eget Værelse havde hun ikke, men derinde var mangengang hendes Tilflugtssted, hvor Taarerne fik rinde frit, [25] naar hun af dobbelt Grund kjendte sig som fremmed Fugl midt i Slægten. Af dobbelt Grund: baade fordi hun var alvorligere, dybere end dem, hun færdedes iblandt, og fordi hendes Hovmod ikke kunde taale det lette Vid, som hun ikke mægtede at lukke Munden op imod! Engang blev hun overrasket i sit Skjul. Det var den Cousine, som kom, der nys havde forsikkret, at hun slet ikke havde Hjerte mere, men som igrunden troede, at hun var altfor rigt udrustet i det Stykke og derfor umulig kunde blive lykkelig i Livet. Hun kjendte sig saar og urolig derinde, Stakkel! og det kan da Ingen undres paa.

Hun traadte raskt ind; Martha stak Haanden med Bogen i Lommen. Cousinen greb hende om Haandlede, hun vilde vide, hvad «den Lille» gjemte.

«Anna!» sagde Martha.

Der var en vis Værdighed over hende, de taarefyldte Øjne vare saa alvorssomme. Anna slap Taget. Men da Martha nu vendte sig om og uden nogen fast Tanke gav sig til at ransage mellem Kjolerne paa Væggen, da tog Lysten til Løjer Magten fra det gode Indtryk hos Cousinen. Vilddyret i hende kjendte sig ikke længer bundet ved Menneskeblikkets Baand. Hun stak i en Fart Haanden ned i Marthas Lomme og trak Bogen frem. O, hvor hendig hun var! Martha vendte sig lynsnart om.

«Le ikke af den, Anna! jeg holder saa af den, Mo'er holder saa af den!»

Anna stod taus med Bogen ihaand. Den faldt op af sig selv der, hvor Martha nys havde læst:

[26] *Bevar dit Hjerte fremfor alt det, der bevares; thi Livet udgaar derfra.*

Hun bladede braat om, saa foran paa de Ord, hendes afdøde Farbroder havde skrevet der til sin lille Datter, og dvælede længe ved dem. Det er ligevel troligt, at hun ikke skjelnede Noget klart, for det rørte sig saa underligt inden i hende, og Taage kom for Øjet.

«Er det din Faders Haandskrift?»

«Ja!»

Martha rakte Haanden ud efter Bogen og fik den; men Anna trykkede meddetsamme begge hendes Hænder tæt ind til sig.

«Du lykkelige Barn!» sagde hun.

Martha saa tvivlende op, men da hun fik se Taarer, slyngede hun Armene om Cousinen og var for et Øjeblik saa glad. Men Anna frigjorde sig lempelig og gik bort.

Martha følte, som om et usynligt Baand var knyttet mellem hende og denne Cousine. Saa skulde hun da ikke staa alene mere! nu kunde det være med alle de Andre! Hun var just i den Alder, da Kvindehjertet længes efter en Veninde, men i barnligt Sværmeri siger: *bare Een!*

Men Anna mærkede nok ikke til noget saadant Usynligt Baand; det var ialfald usporligt. Kan være, at hun blev lidt venligere mod Martha, muligt, at hun engang imellem opfangede de lette Fjærpile med sit Spindelvævskjold, naar de altfor hvasse udsendtes mod hende – ellers Alt som før.

Martha var skuffet, og ikke bare det, men hun var ^[27]forbauset, hun kunde ikke skjønne det. Men hvad kjendte hun vel til Menneskene, den lille Ting!

Det var den anden Prøve, jeg lofte dig fra vor lille Piges første Udflugt.

*

Det var en jublende Glæde, da hun kom hjem. Tænk, at hun virkelig var *hjemme!* hun kunde næsten ikke tro det, saa fornøjeligt var det. For hendes Moder var det ogsaa en stor Glæde at faa hende hjem, og at see, hvor hun havde taget sig op, for det havde hun.

Nu skulde hun være huslig, og hun var det – mangengang med Lyst og Mod. Hun lærte desuden sine Smaasøstre og var idethele til Nytte. Men der gjærede endda saa Meget i hende. Den urolige Attraa raabte endnu mangengang: ud! ud! og hun tyktes sig som Fugl i Bur. Hun elskede sit Hjem, hun fandt sig idethele saa vel der, der var saa fredeligt. Men hendes Aand søgte mere Næring og dens Længselssuk for ud af Reden.

Havde den da fundet Næring der, hvor hun var? Noget havde den fundet, meget havde den vel ogsaa faat, som var bare skuffende Skue. Men hun holdt paa at indbilde sig, at ogsaa Skinnet var det Virkelige, hun havde faat lidt Smag paa.

Det er da vel ikke muligt, at hun længtes did igjen?

Aa, En værner sig til det Værste! Hun havde efterhaanden værnet sig bedre til det lette Spil paa Overfladen, som Slægten øvede, naar det tyktes dem for [28] svært at gaa i det Dybe; der skulde ikke saa meget til, før hun – ialfald tilsyneladende – lærte Kunsten af den. Desuden tog Fjærboldlegen sig ikke saa farlig ud i Frastand.

Hun var skamfuld over sig selv, fordi hun længtes bort fra Hjemmet. Men der var da ogsaa saa mange Undskyldninger; de havde jo været meget gode mod hende, hun havde lært meget, og – der var jo Bedstemoder, som var saa glad i hende og gjerne vilde have hende om sig. Nu skulde hun heller ikke være saa tosset og ordsaar, som hun før havde været.

Ogsaa i den Kreds, hun havde forladt, taltes om at faa hende tilbage. Man havde set, at hun var smuk – der kunde blive Noget af hende. Efterhaanden som hun blev mindre klodset og mindre ordsaar, vandt hun Yndest hos Alle.

Onkel Snaksom holdt tre lange Foredrag om Gavnligheden af at faa hende tilbage, tre Gange blev der skrevet og tre Gange fik hun Lov at rejse.

Det gaar jo lettere, naar det først er kommet paaglid.

Først skulde hun komme for at lære Sang og Harpeleg sammen med den Snaksommes Døttre, saa var det Bedstemoder, som længtes saameget efter hende, og saa – jeg ved ikke hvad.

Martha kom, og Martha lærte saavel Harpe- som Fjærboldleg, saavel at tale som at synge.

Havde hun en Tid været maalbunden, saa fandt hun nu Ordet igjen. Ikke saa, at hun blev snaksom, nej! Men Tanken fandt flux sit Udtryk, og Livslysten [29] voxte i hendes Bryst, altsom Ordet fødtes paa hendes Læber.

Klodsetheden blev rent borte; da hun var nitten Aar og derover, bar hun i Slægten Navnet *Vingelet*.

For en underlig Ting den ungdommelige Livsglæde er! saa stolt, saa forfængelig! Der er sagt, at de to Egenskaber gjensidig udelukke hinanden, men det er mærkeligt, hvor de Søstre vide at dele Hus, selv naar de ligge i indbyrdes Strid.

Men endda, du varme Livsglæde! endda er du saa livsalig at eje, saa kvægende at se; for i dig selv er du en Kraft, som Gud har givet Mennesket. Du staar for os paa engang som et halvbrustent Minde og som et haabvækkende Tegn paa det, som skal vorde.

Det var saa underligt med Navnet *Vingelet*. Martha bar det med Stolthed og vidste godt, at hun ikke bar det med Uret; og endda fødte det mangengang dybe tungbaarne Tanker i hendes Sjæl. Det var i Slægt med Faderens: *Fuglebarn*, det kunde nok give Tanker.

Var hun den Samme nu som da? havde Fuglen faat stærkere Vinger, eller lød Tonerne dybere i dens Trilleslag?

Det kom stundom for hende, at hun under den Flagren tabte Evnen til kraftig og høi Flugt, at Tonerne tabte i Fylde, hvad de vandt i lette Løb, ja at den Fugl, som slog de glade Triller, var en fremmed En, medens hendes egen sad lønligt med sænkede Vinger inderst i Krogen, hvor dens sagte Fløjten lød som Graad!

[30] Var *det* Livsglæde?

Det var en Dæmper paa Livsglæden, men blev endda til Helsebod for den; Gud talte gjennem Minderne til Sjelen, han havde kjøbt og oprettet sin Pagt med.

Saaledes stod det med hende paa den Tid, da hun førstegang mødte *ham*, med hvem hun i en Række Aar skulde dele Livets Sorger som dets Glæder.

Det havde ikke manglet hende paa saakaldte «gode Tilbud» eller paa sværmerisk Tilbedelse af de ungdommelige Omgangsvener. Men hvorledes kunde hun binde sig til Nogen, som saa Livet saa helt anderledes end hun? Naar det inderste Hjerteliv ikke var et fælles, kunde der da blive nogen ret Samklang? det stod for hende som umuligt. Vist er det! Kjærlighedens Magt havde ikke rørt hendes Hjerte.

Da kom en ung Dane herop. Han var en Kjøbmandssøn fra det Slesvigske, Faderen dansk, Moderen tydsk og den herrnhutiske Retning^{k13} hengiven. Han var en stille, fin Natur, en sølsom Blanding af Sværmeri og Tænkksomhed, og med saare regelrette Vaner.

Det var just paa den Tid, at *Henrik Steffens*,^{k14} «Lynildsmanden», havde holdt Forelæsninger i Kjøbenhavn, hvor hans Ord slog ned og tændte saavel i de overfyldte Høresale som i de stille Kamre, hvor det aabne Øre og den lyttende Aand fandtes.

Et par af Marthas Slægtninge havde kjendt den unge Steffens, og nu gjenlød hans Ry for hendes Øren. Hendes Hug til det Store og Skjønne var endnu ikke slukt. Der var saa meget, der vilde dræbe den og udhule hende – afgjort^{k15} og smigret som hun blev – [31] men naar det Store kom hende nær eller glimtede for hendes Aand, da blev hun saa træt af Forfængelighed.

Hun tyktes, det skulde være som Helsebod at blive rørt af en saa mægtig Aands sagteste Vingeslag. Der sagdes, at han spredte Lys og løste Aander, saa mente hun, at han ogsaa maatte kunne vække Liv i de Halvdøde.

Det maatte være saa, at hun selv higede efter at *modtage*, da hun hørte om den unge danske Videnskabsmand, som nu gjæstede hendes Slægt, at han baade havde hørt Aandevækkerens Røst i Danmarks Hovedstad og desuden oftere været ham nær i de tydske Stæder, hvor de, i fremragende Personligheders Kreds, hver paa sin Vis havde søgt, hvad Aanden tragede efter.

For Visdomsord der maa ligge paa den Lykkeliges Læber! tænkte Martha.

Iførstningen var hun lidt skuffet ved den unge Lærdes tilbageholdne, næsten frygtsomme Væsen; men snart tyktes hun, at der just i dette Væsen var noget Vindende og Tillidvækkende, som en Tid havde været hende næsten ukjendt. Han var de løstungede Fætterers levende Modbillede.

Endda blev hun stille i hans Nærværelse og vovede ikke at begynde nogen Samtale med ham. Hun vak næsten lidt i, da han førstegang nærmede sig til hendes Brodeerramme og talte til hende. Hun kjendte, at hun blev rød.

Var det hendes Blygsel, som gjorde ham dristigere, end hans Vane var? eller hvad var det, som hel ofte [32] drog ham bort til Syersken ved Rammen og der løste hans Tunge? var det Kjendslen af, at hun delte med ham?

Jeg ved det ikke, jeg kjendte ham aldrig. Døden havde forlængst lukket hans Læber, da det vingelette Fuglebarn i de sene Aar oplod sit Liv for mig, og jeg gennem tusinde Smaating lærte at se dybere i det, end hun selv vidste af. Men Faa kjendte ham, om de ogsaa havde levet med ham.

Da de lidt om lidt kom ret i Tale sammen, da var hun ikke længere skuffet.

Hun mærkede, at det Stille var ikke livløst, og da hun mangengang kjendte det, som om Livet var ifærd med at flygte bort fra hendes egen Barm, saa kan det nok være, at hun altfor højt værdsatte dets Kraft og Fylde hos den Fremmede. Vi ere visse paa, at Grundtonen i hende altid var dyb alvorlig, men selv følte hun det ikke saa: den lette Livslyst fristede hende.

Da kunde det vel hende, at selve den Fremmedes *Søgen* efter et Lys, han ikke havde fundet, stod for Martha som Vidnesbyrd om et dybere Hjerteliv end hendes eget.

«Jeg har taget det for let, altfor let!» lød det ofte indeni hende, naar de talte sammen; «men hos ham er Alvor,» føjede hendes stille Tanke til, og hun syntes sig selv saa ringe ligeoverfor ham.

Det var som en Hvisken fra de søde Barnedage, naar han oplod Naturens Bog for hende. Troligt er det og, at der fandt en Vexelvirkning Sted, saa den unge Kvindes Nærværelse og levende Sands vakte det skjulte [33] Liv i ham og gjorde ham for en Stund til Digter, uden at han selv vidste, hvorledes det gik til. Desuden lød jo Klangene af den store Mesters Ord endnu for hans Øre, bævede gennem hans Aand og fandt naturligen Gjenlyd paa hans Læber.

Utallige fine Traade bandt disse Tvende sammen, medens de ligesom Haand i Haand vandrede gennem Alskabningen, som oplod sine Løndomme for dem eller dulgte dem og overlod Spørgerne til den graalyse Anelse. Aldrig kom de hinanden nærmere, end naar denne Haabets og Længslens Halvbroder var deres usikre men lokkende Vejviser.

Nyt Liv gennemstrømmede Martha. Der havde sat sig lidt Skorpe paa den kraftige Jord, medens den laa bar for Verdensvinden. Denne Skorpe brødes nu daglig, og Jordbunden viste sig saa færdig til at modtage hvert Sædekorn og drive det frem til Spire og Væxt.

Naar han sagde: *Liv udvikler sig aldrig af det Døde*, da tyktes hende, at bag de simple Ord laa Svaret paa tusinde Spørgsmaal. Hun kunde ikke greje det for Tanken, det kan Kvinden saa sjelden, men allermindst naar Hjertet er fuldt. Jeg havde nær sagt: hun brydte sig næsten ikke om at greje det for Tanken netop nu, hun havde ligesom ikke Stunder, der var saameget, som rørte sig i hende, hun kjendte sig saa rig.

Saa spurgte hun om Steffens, og den Fremmede fortalte.

Da var der ogsaa Noget, som greb hende saa underligt. Det syntes saa lidet, men det, som bæres let ^[34] af En, kan i en Anden blive skabende. Han fortalte, at Steffens havde sagt: *Gud har givet vor Tid Naturvidenskaberne*. Det var ligesom denne Yttring i et hurtigt Glimt aabnede et nyt Syn for hende, hun saa frem for sig, og Synet udfoldedes.

«Finder De den Yttring saa mærkværdig?» spurgte den Fremmede smilende, da hun blev siddende taus, medens de vextende Tanker afspejledes i hendes Træk.

«Den gav mig saamange Tanker!» sagde hun.

«Hvilke?»

Hun rødmede og smilte.

«Hm! vist ikke ny for Andre, men jeg har tænkt saa lidt, siden – siden jeg blev voxen. ⁿ¹⁸ Hvor Livet, hvor Menneskets Liv dog er forunderligt!»

«Vistnok! har Deres Liv været saa forunderligt?»

«Nej, det var ikke just det, jeg tænkte paa; men har Gud givet vor Tid Naturvidenskaberne, saa har han givet ogsaa de forgangne Tider deres Del, og saa – men De vil kanske smile over det, jeg siger – – –?»

Han vilde være fuldkommen alvorlig; men endda maatte hun tage sig lidt sammen.

«I mit eget lille Liv,» vedblev hun rødmende, «har der ogsaa alt nu været forskjellige Tider, og i hver af dem har jeg modtaget Noget, et Slør er trukket bort fra mine Øjne, og jeg føler, der er saameget, ja vistnok det Allermeste tilbage, som – jeg kanske faar i kommende Tider. Men er det nu ligesaa i Verdensstyrelsen, da, mente jeg, er jo hele den store Menneskeslægts Liv fra Oldtiden indtil nu et sammenhængende Levnetsløb – er det saa?»

^[35] «Ja ganske vist! har Ingen sagt Dem det?»

«For en Rigdom der maa ligge i Fremtiden!» sagde Martha, idet hendes egen Fremtid laa for hende som al Rigdoms baade Gjemme og Opladelse. Men saa gav hun Agt paa Spørgsmaalet og svarte:

«Det er nok muligt, at Fader i gamle Dage sagde det til mig, men det er ikke gaat op for mig før nu. Ved De, hvad jeg lærte her, da man skulde flikke paa min forsømte Skoledannelse? – at vi Mennesker ere en egen ypperlig Slags Aber! jeg var gjenstridig og vilde ikke modtage den Lærdom. ^{k16} Min Onkel, som taler saa meget og er saa god mod mig – De har vist mærket begge Dele – plager mig endnu med Abelærdommen, som er en af hans Yndlingstheorier.»

«Han staar ikke ene!» sagde den Fremmede og lo; «men De følte Aanden i Dem og vilde ikke lade Dem frarive Slægtskabet med Gud!»

Martha udtalte sin Forvisning om, at ethvert Barn vilde oprøres imod en saadan Lære, eller tro, at den Voxne, som foredrog den, «bare spøjte.»

«Ja, der er et Liv i os,» vedblev han, «som ikke kan forklares efter Lovene for det Forkrænkeliges Udvikling og Affalden. Men der er dog en dyb og underlig Sympathi mellem Menneske og Dyr. Vi kunne ikke alene føle med Dyret, men det er mangengang, som om det til en vis Grad kunde føle med os; og hos Dyret gjenkjende vi ofte ikke blot det Vilde, men ogsaa Noget af det Ædle, som rører sig i os.»

Saa gik Samtalen frem: om Striden i Verden mellem Slægterne, om Ødelæggelsen, Nedbrydelsen, som [36] øvedes allevegne, og om hvorledes Alt endda opholdtes og vedblev, som om Intet var tabt. De talte om Livets Pulsslag allevegne, i Planten, ja man kunde fristes til at sige, endog i de livløse Ting, hvorigjennem store løndomsfulde Kræfter mangengang aabenbarede sig, tiltrækkende eller frastødende som til en haandgribelig Lignelse af de usynlige Magter i Menneskets Inderste.

Hun fulgte ham villigt gennem Naturen, ja gik stundom foran med sin snare Tankeflugt. Endda kom det for hende, at Noget var blevet borte, som først i Samtalen var faret hende forbi, som hun gjerne vilde fulgt og faat nøjere tydet. Men det skulde nok komme! Fremtiden bar Alt i sig!

*

Om en Tid rejste Martha hjem. Han fulgte snart efter, begjærede hendes Haand og fik den.

Det var saa stilt og godt indeni hende. Hun saa op til sin Ven, hendes Hjerte var saa fuldt af Tak, fordi en saadan Støtte var hende givet, just da hun trængte saameget til den, og – hun elskede ham. Hvorfor skulde jeg tie med, at hun ogsaa var fuld af ungdommelige, overdrevne Drømme? det var naturligt! Men da Drømmen veg og Meget viste sig at være anderledes, end hun nu saa det, da blev dog Takken og Kjærligheden. Det var Naade!

Hendes Moders glade Samtykke og Velsignelse hvilede over dem.

Saa rejste han, men kom Aaret efter tilbage for at hente sin Brud. Det var i Juni, i den fagreste [37] Sommer, at han førte hende bort fra hendes Moder og det gamle Hus. Det sidste skulde hun faa se igjen, naar hun var blevet en klogere Kvinde, end hun nu var. Men sin Moder saa hun ikke mere.

*

Han førte hende først til sit Fædrenehjem.

Det var ogsaa et gammelt Hus, men man aandede ikke saa frit der som i hint kjære landlige, hvor Martha var fød og opvoxet. Der var en gammeldags Stormægtighed, en snorlige Orden, bare i enkelt Tilfælde afbrudt af en dristig Elegants.

Martha elskede paa Forhaand sine Svigerforældre, og var dertil ligesaa lykkelig, som hun var ung; men endda lagde der sig ligesom noget Klemmende om hende, da hun traadte ind i sin

Mands Fædrenehjem.

Hendes Svigermoder omfavnede og kyssede hende gjentagne Gange, og udtalte sin Glæde over Sønnens Lykke. Det var vist velment, men Martha kjendte sig ikke noget opvarmet ved det; det tyktes hende at være mere Form end Fylde, mere Sirlighed end Hjertevarme. Men hendes Ægtefælle elskede jo sin Moder saa højt og stod i et inderligere Forhold til hende end til Faderen. Hun gjorde altsaa sit Bedste for at kjende sig tiltrukken, og sagde sig selv, at Kjernen kunde jo nok være god, om end Skallen var skaaren i Snirkler.

Men her viste sig atter de tiltrækkende og frastødende Kræfters løndomsfulde Magt. Svigerfaderen tiltrak hende uimodstaaeligt, hun kunde ikke sige hvorfor. Det hjalp ikke, at hans Væsen ofte var koldt, stundom [38] haardt, at han bare rakte hende Haanden til Velkomst, uden at sige et Ord enten om Glæde eller Lykke. Det hjalp ikke, at hun alt den første Dag kjendte sig som gennemheglet^{k17} af ham, endda han ikke talte mange Ord til hende, hjalp ikke, at hun næsten følte Frygt, naar han traadte ind i Stuen. Hun maatte endda længes efter ham; der var stundom saa tomt, naar han var borte og hun ikke just sad ved sin Ægtefælles Side, men med ham kom der Fylde, Noget at leve og lide for. Hun ynkedes over ham, naar han sad der saa kold og taus, hun var saa vis paa, at der bag den haarde Skorpe fandtes vidt Rum for Kjærlighed.

I et Stykke var hun alligevel meget misfornøjet med ham: naar hans Hustru talte, bed han hende som tiest af med Spot. Vistnok talte hun saa trættende pynteligt, men det var dog vist velment, og han havde ikke Lov til at spotte hende, mente Martha. Hun kunde ikke bare sig for at sende ham et bebrejdende Blik alt en af de første Dage. Han opfangede det og kjendte sig vist behageligt pirret, for han gav sig strax mere af med hende, og det var synligt, at hun steg i hans Gunst.

Han havde mange Planer og meddelte efterhaanden flere af dem til sin Svigerdatter. Der var to Slags af dem, sagde han selv. Den ene Slags skulde udføres, slaa Rod i Jorden og fremvoxe; det var forstørstedelen saakaldte menneskekjærlige Planer. Saa var der de, som bare var Luftspring; det var de selvkjærlige Planer, som gik ud paa at forskjønne hans eget Eje.

Martha tyktes stundom mærke, at han stod saa træt overfor det Altsammen, som naar han sagde til hende: [39] «nu tror du vel, at der er mest Virkelighed i de første af mine Planer og mest Forfængelighed i de sidste? men nej, min Pige! det er netop omvendt! men du er en altfor god lille Pige til at forstaa dig derpaa.»

Hun kunde undertiden blive som slagen af hans dristige Skjønhestankes Kraft, ligesom hun maatte undres over hans fine Smag og dannede Aand, og hun elskede ham, fordi hans Haand altid var aaben for at give. Endda saa hun, at der ingen Fred var i hans Sjel, og hun maatte tænke, at han vist var en meget vantro Mand. Hun skammede sig næsten over, at han tiltrak hende mere end Svigermoderen.

En Ting, blandt alle de andre, syntes hun var lidt tvungen: hendes Ægtefælle sagde altid *De* til sine Forældre, og hun maatte naturligvis gjøre som han. Men hun havde aldrig sagt *De* til

sin egen Fader og Moder, skjønt hun og hendes Søskende vistnok ikke brugte Duet saa hyppigt og skjødesløst som den nuværende Ungdom.

Forresten havde hun al Grund til at være fornøjet hos Svigerforældrene. Alt, hun kunde ønske af Godhed og Velvilje, blev hende vist; det Hjemlige, som ikke fandtes i Huset, kunde ikke gives. Hun grundede endel over den Ting og fik just under Savnet Syn for Meget, som siden kom hende tilnytte. Hendes Moders Skikkelse og Færd stod i de Dage idelig for hende, og naar hun, trods de udvortes gyldne Dage, ikke kunde lade være at længes efter et eget Hjem, hvor hun kunde leve for Den, hun elskede, da ønskede hun saa, at dette [40] lille Hjem maatte blive ligt hint gamle bag den høje Aasryg.

Hvor hun kunde leve for Den, hun elskede, sagde jeg; men Udtrykket gjengiver hverken helt eller ret det, hun trængte til.

O, døm hende ikke, fordi der var et stærkt og brusende Liv i hende, som begjærede noget for sig selv! Hun var saa ung, og der var meget Egenkjerligt i hendes Kjærlighed; men du, som dømmes, har du lært at opgive alt dit Eget? eller var hun mere strafskyldig, fordi hendes Aand vendte sig mod det Store, medens det kanske er bare de lavere Ting, som fastholde dig i dit Eget, naar du helt skulde hengive dig for en Anden?

Ja, hun higede mod det Store! Midt under de ny Følelser, som hun i det sidste Aar havde lært at kjende, og som dannede en egen liden Verden indeni hende, var der ogsaa kommet ny Tanker, som gik ud over denne lille Verden: gennem sit Eget saa hun ud i noget Større; det var ligesom det, hun oplevede i sig selv, traadte ud og tog en Skikkelse udenfor hende, og da voxte det.

Hun havde altid, fra Barn af, havt en Trang til at finde Udtryk for det, som levede i hende; naar Noget gjorde Indtryk paa hende, saa kjendte hun en Drift til at skabe. Hun havde prøvet baade Penslen og Tonerne, men alt tidligt fundet sit bedste Udtryk i Ordet. Dengang hun var allermest maalbunden, et Par Aar efter Faderens Død, havde hun fundet Lettelse ved i nogle Smaaavers at udtale for sin Moder Noget af det, som levede i hendes Aand og Hjerte. Ordene, som ellers vare saa stive og klodsede, bleve ligesom mere medgjørliche, da [41] de fik Versemaalets Klædebon at hylle sig i, og det skrevne Blad kunde hun overrække sin Moder uden anden Tale end de tause Taarer.

I de sidste Aar havde, som før sagt, de dybe Tanker forholdsvis hvilet, og skjønt disse Aar havde sin store Skyld og sit Savn, saa var Hvilen næsten en Naturnødvendighed efter Barneaarenes stærke Gjæring. Jeg tænker paa Overgangsaaene fra Barn til Voxen. Livet var da gjemt og opholdt, ogsaa i den fattige Glimmertid. Dengang fik hun en vis Færdighed i «at gjøre Vers,» men der var rigtignok ikke stort ved dem.

En dyb Trang bragte hende til, med et uklart, svævende Haab, at gribe efter *Fylde* der, hvor hun syntes, den maatte findes. Og saa fik hun virkelig det, hun greb efter, som en saa forunderlig Opfyldelse af Haabet, saa det var hende selv uforklarligt. Aand og Hjerte var paa engang ligesom naaet af et electrisk Slag, som satte de henstivnende Kræfter i en levende Rørelse. Da maatte hun vel elske ham, der stod for hende som Fremtrylleren af det

forunderligste og glædeligste i hendes Liv; Kvindehjertet vil saa gjerne omfatte den synlige Skikkelse, for at Alt, som rører sig i og om det, kan slaa Rod og fremblomstre som noget Virkeligt.

For en underlig Tid! Hun havde før levet saameget i den gode Natur og fundet Hvile i den; nu saa hun overalt *Mennesket*. Det var hende stundom, som om hun kunde optage i sig al Verdens Glæde og Sorg; hun havde Rum nok! ja hun kunde tykkes sig selv en tusindaarig Kvinde, der havde gennemlevet det Altsammen. ^[42] Og endda var hun saa ung, saa stærk og saa glad!

Under slige Kaar maatte ogsaa afsluttede Digtninger udspringe. Hun gav dem tildels synlig Skikkelse; men Skikkelsen tyktes hende dog saa fattig mod Synet, hun bar i sig selv.

Det var kun sjelden, hun fik høre fra sin Ven eller kunde meddele sig til ham. Den Tids Børn maatte lære at vente. Jeg ved ikke, om det var Opdragelsen eller medfødt Blu, der ogsaa for Brevenes Indhold satte en Grændse, som vi vel nu vilde kalde streng og snever. Men sine let henkastede Digtninger tilegnede hun i Tanken *ham*.

Saavidt om det henrundne Aar.

I Svigerforældrenes Hus længtes hun efter det lille Hjem for der at leve *med* den Elskede. Hun havde endnu igrunden levet lidet med ham. Nu skulde Livets Rigdom oplade sig for hende, hun skulde modtage alt, hvad hendes Aand tørstede efter, *gjennem ham*. Hun vilde lære af ham, men hun vilde ogsaa give. Hun skulde være som det lønlige Kildespring, der løstes ved hans Trylleord til at risle om hans Fod og gjøre Livet yndigt for ham. Men hun saa ogsaa Livets Alvor, Noget af den, mener jeg. Gjenskinnet af Moderens stille Virksomhed var som en rolig Baggrund for de lette, lysende Tegninger. Alt, som Kraft, Dygtighed og et taknemligt Hjerte kunde yde, det skulde være hans.

Vilde hun ogsaa opgive sit Eget for hans Skyld?

Sit Eget? aa ja, det vilde hun nok! men hun havde vist ikke tænkt videre paa, at det skulde kræves. ^[43] Endnu var intet saadant Krav kommet hende nær som en bydende Virkelighed. At opgive et enkelt Ønske for en Andens Skyld, det er endnu intet saadant Krav.

Her i hendes Ægtefælles Fædrenehjem gik en Anelse om, hvad en Hustru kan blive kaldet til, langsomt skjærende gennem hendes unge Hjerte; just ikke fordi hun saa Kravet fyldestgjort, men Kravet selv saa hun. Da følte hun næsten Angst over, at hun ikke var mere lig sin Moder.

Men Mod og Haab vandt snart Sejrer, og hendes livsglade Blik saa fortrøstningsfuldt ud i Fremtiden. Hun var ung, elsket og lykkelig.

Der havde været Tale om, at Manden med den unge Hustru skulde opslaa sit Paulun ^{k18} i Kjøbenhavn for et halvt eller kanske et helt Aar, inden han modtog nogen fast Ansættelse. Det var Marthas inderlige Ønske, at saa maatte ske. Danmarks Hovedstad var hende gennem Andre halvkjendt, og Meget drog did. Men Vennerøster lokkede hendes Ægtefælles Tanke og

Hug til Tydskland; og ikke bare Vennerøster, ikke bare hans Fag, men hans indre Væsens særegne Romantik drog ham til hans Moders Land. Vistnok havde ogsaa hun mangengang kastet et langt Blik mod Syden, og da nærmest mod Tydsklands Sang og Sage, svulmende Ranker og segnende Borge. Alperosens Glød havde straalet hende imøde, Hornet havde lydt og Riddertidens Glands havde aabenbaret sig for hende gjennem det tydske Tungemaal. Men i deres Blik mod Syden var der en Grundforskjel: hans var en Længsel efter hans Eget, efter det, som han kjendte sig aandelig udsprungen af; hendes var [44] Nordboens Higen mod Syd, mod det yppige Fremmede, som er saa anderledes end hans Eget, og som han netop derfor trænger til, som kan lokke og drage, men ikke fastholde ham. For naar han har hørt og set og samlet Skatte, da raaber hans inderste Hug saa lydt og længselsfuldt: mod Norden! mod Norden! og der finder den Hvile.

Men denne Forskjel mellem de To var endnu ikke kommet tilsyne. Den kom heller ikke tilsyne, da *hans* endelige Bestemmelse blev at drage didhen, hvor hans Hug drog ham. Indtrængende Opfordringer fra en ældre, højtstaaende Ven og Velynder, der halvvejs lofte at bryde ham en Bane, gjorde Udslaget. Vistnok drog Martha et lidet Suk over det tabte Kjøbenhavn og et mangefold dybere ved Tanken paa at skulle føres saa langt bort fra sin Moder og alle dem, hun havde kjær. Men Livet var dog saa straalende, og endnu raabte det: ud! ud! i hende. Som god Hustru sagde hun altsaa ikke et Muk, men var fornøjet med det, som det gik.

Først i September droge de afsted. Det lod, som ogsaa han længtes efter det lille Hjem, men hans store Ærbødighed for Forældrene havde afholdt ham fra at udtale Længslen; det var ikke mere end netop, at Martha fik mærke den.

Her maa jeg fortælle, at hun i de sidste Par Maaneder var bleven kaldt ved sit andet Navn: *Maria*, efter hendes Svigermoders Forslag og med hendes Mands Bifald. Svigerfaderen havde rigtignok gjort dygtig Nar af Forandringen, men hans Mening faldt dengang igjennem. Af sin Ægtefælle blev hun siden altid [45] nævnet Maria. Men jeg vil fremdeles holde fast ved det gamle Marthanavn, som hun bar i Slægten saavel i de unge, glade Dage, som da Alder og Sorg havde sat sit Præg paa hende.

Hun havde aldrig tænkt, at Afskeden fra det Hus, hvor hun nu havde levet et Par Maaneder, skulde blevet saa svær, som hun fandt den. Hjemligheden, som begge de Unge stundede efter, fandtes jo ikke der, og endda blev Farvellet saa smerteligt. Der kunde kanske nævnes flere Grunde, som gjorde dette let forklarligt; men de dybeste gik vel her som ellers, naar Sindet mægtigt røres, i fine, usporlige Traade gjennem den Løndom, som Ordet Menneske *gjemmer* og ikke tilfulde oplader før paa Aabenbarelsens Dag. Vi ere Alle knyttede sammen med slige usynlige Traade; det var godt, om det oftere kunde spores.

*

Det ny Hjem var ordnet, Hjemmet i det Fremmede. Han hengav sig til sine Studier, hun udfoldede sin husmoderlige Virksomhed. Det faldt hende ikke vanskeligt: Svigerfader havde været forbausende rundhaandet, og hendes Ægtefælle tog uden Frygt til en Sum, han selv ejede. Hans Kundskaber og Visheden om at være en rig Mands eneste Søn gjorde ham uræd for Fremtiden. Men Martha satte sin Ære i et forstandigt Husstel, som hun desuden fra

Barndommen af var vant til. Det var saa morsomt at stelle for ham, hun havde kjær, og han var saa taknemmelig og syntes, hun var saa flink. Hun havde ogsaa med stor Lethed sat sig [46] ind i de fremmede Forhold, som Husstellet maatte føje sig efter.

De levede iførstningen temmelig meget for sig selv; det laa ikke i hans Natur at knytte mange selskabelige Baand. Da var Martha ofte ensom, og i Enrum gror Tanken og udfolder sig. I de stille Timer, medens han arbejdede, da gjæstede Hjemlandsminderne hende. Men saa kunde han nok ogsaa standse med Arbejdet for at meddele hende sine Tanker eller for at høre hendes trøstende og oplivende Ord, naar Tvivl om egen Dygtighed indsneget sig hos ham.

Det syntes, som om hun saa godt kunde dele med ham, følge ham, naar han talte til hende om det, som hans Aand havde søgt og fundet eller var paa Spor efter. Det kunde forsaavidt falde hende let, som han jo bare meddelte hende, hvad der var rimeligt, at den kvindelige Aand kunde modtage. Han dyrkede Videnskabens Marker i sit Ansigts Sved, men Smaablomsten rakte han hende, for at hun skulde glæde sig med ham over den. Kunde det saa ske, at han indbød hende til en Vandring, som gik over hendes Kræfter, eller han bød hende en Frugt, som hun ikke ret vidste at sætte Pris paa, da var jo derved intet tabt: han var den naturligt Overlegne, og hun elskede denne Overlegenhed.

I de fælles Læsetimer, naar han fandt sin Glæde i at gjøre hende nærmere kjendt med de tydske Digtere, da havde hun altid Rum for det, han bragte, og kunde ofte glæde sig saa inderligt over det.

Men det kom ofte for hende, at han ikke saaledes havde Rum for det, som mægtigst levede i hende. [47] Endda kunde hun ikke rigtig tro, at det var saa; han havde jo selv vakt hende af Dvale, tyktes hun, været den Løser, hun havde stirret efter, han havde kastet Lysglimtet ind i hende.

Dette Lysglimt tændte ikke bare, det fødte ogsaa Trang til mere Lys. Til hvem skulde hun da gaa uden til ham, som – o sjeldne Lykke! – var baade Løseren og hendes elskede Husbond?

Hun gik til ham. Hun frembar for ham Alt, som hun bar i sig af sprudlende Tanker og brændende Spørgsmaal; hun pegte paa Synerne, som alt stærkere opgik, og hun sagde ham, at hun vilde saa gjerne give dem en Skikkelse, naar hun bare havde Kræfter til det.

Hvorfor tog han ikke imod det, hun kom med? kunde han ikke følge Tankeflugten, ikke give Spørgsmaalet Svar? mishagede hendes skønne Syner ham, og maatte hun ikke faa Lov at udrække Haanden efter dem?

Hun havde alt før i hans Forældres Hus vist ham nogle Smaadigte, fremsprungne ved forskellige Lejligheder. Det havde moret ham, men det var hende underligt og saart, at de, hun elskede mest og som hun syntes bedst gjengav hendes dybeste Liv, de hugede ham mindst. Hun forstod det ikke, men hun tænkte, at hans Syn var vel rigtigere end hendes. Hun følte sig som et Barn ligeoverfor ham, især naar det gjaldt Aandens Liv.

Nu, da hun vovede sig til at fremlægge for ham de Par smaa Livsbilleder, som hun løst havde tegnet det sidste Aar i Hjemmet, da oplevede hun det samme i stærkere Mon: det, som

for hende var allerhjemligst, det [48] kom som noget Fremmed for ham, og han kunde ikke rigtig finde sig tilrette i det; det var baade for simpelt og for dristigt for ham, og hvad var egentlig hendes Mening med det? vilde hun blive Forfatterinde?

Der var ingen Varme i Spørgsmaalet, og derfor kom Svaret med Graad:

O, nej nej! hun havde ikke tænkt klart over noget Saadant, hun havde slet ikke tænkt! hun havde bare fulgt sin Trang; det var et Stykke af hendes indre Liv, som hun havde givet Skikkelse, og hun vilde dele det med ham.

Kjærligheden forstod han, og den kunde han dele. Han tog hende ifavn, strøg hendes Taarer bort og talte oplivende som til et forskræmt Barn. Saa stilnede hun ogsaa af; hun sagde til ham, og hun sagde til sig selv, at hun *var* ogsaa bare et Barn, et tosset Barn! Det Hele var ikke noget at bryde sig om!

Og endda – det gik ikke gennem det daglige Liv, men det slog hende stundom imøde som fremmed Luft, at han ikke ret forstod og delte med hende. Da kunde hun falde hen i en stille Grunden; men ogsaa dette aabnede for hendes Syn et nyt Dyb af den Menneskelivets Verden, som hun skuede ind i. Det laa ellers ikke i hendes livsstærke Natur at ruge over hvert lidet Hjertestød. Hun tænkte paa sin Moder, og da lød som et sagte Hvisk til hende: bær det taalmodigt! Hendes egen indre Kraft rejste sig og sagde: det maa gennemleves! Der var ogsaa en Maade at bære paa, som tyktes let, men som hun viste fra sig med et Slags [49] Gru: hun fristedes til at skabe en Digtning af sit eget Liv istedetfor at gennemleve det.

Hun vendte sig til sin Husbond – han tiltrængte hende hel. Han havde faat Tilladelse til at holde en Række Forelæsninger i Vinterens Løb, men havde som Taler ikke gjort den Lykke, han kanske havde ventet, og var desuden selv utilfredsstillet ved, hvad han havde givet. Det er muligt, at han stillede for høje Fordringer baade til sig selv og til det ydre Bifald; men han følte det, som om Ordet endnu ikke var rigtig løsladt paa hans Tunge, og hans mismodige Aand trængte til *meget* Bifald for at blive tilfredsstillet.

Martha mente, at det var hans Fordringer, der vare for store, og hun vilde saa gjerne opmuntre ham; hun prøvede at lægge sit Eget tilside og helt gaa ind i de Tanker, som opfyldte ham. Da tyktes hun sig baade for rig og for fattig. Men endda lykkedes det ret godt, og en overstrømmende Kjærlighed fra hans Side lønnede hende. Hun takkede ham i sit Hjerte for denne Kjærlighed, men alligevel vilde det sommetider lægge sig tyngende paa hende, at dersom hun skulde bevare den, da *maatte* hun ogsaa glemme sit Eget, det, som han ikke havde Rum for. Det steg op i hendes Tanke: jeg elsker ham, som han er, men skal han elske mig, saa maa jeg være, som han vil have mig!

«Det var en slem og ukjærlig Tanke,» sagde mange Aar senere den gamle Kone, «han elskede mig jo altid trofast, endda jeg mangengang var, som han ikke vilde have mig».

Noget Saadant sagde hun vel sig selv alt dengang, [50] men hun var saar over sine store Tanker, som skulde kues og ikke fremhjælpes.

Tiden gik, og hendes Ægtefælle kom – rimeligvis ved sin Velynders Bistand – ind i en Virksomhed, der svarede til hans Evner og Kundskaber. Da letnedes hans tunge Mod, og han var ofte glad og spøgssom. Det var en lykkelig Tid. Hun var glad over hans Glæde, og hendes Aand fandt for en Stund Hvile i hendes egen lille Verden.

En Datter var dem skjænket, om hende samlede sig al Tanke og Kjærlighed. Men naar Moderen bøjede sig over sit sovende Barn, da sukkede hun endda mangengang: «Gud skaane dig for mine urolige Tanker! bliv Bedstemoder lig, Datter min; det er bedre for en Kvinde.»

Deres Omgangskreds udvidedes efterhaanden, indeholdt ret vakkre Størrelser og gjennemkrydsedes desuden stundom af Tydslands Storaander. Da hvilede mangt et beundrende Blik paa den skjønnede aandfulde Kvinde fra det høje Norden, da drog hun Mange hen i sin Nærhed, da henvendtes Stormænds Tale til hende, og mange Øren lyttede efter Svaret, der kom saa friskt og fyldigt, saa det fremlokkede baade Smil og ny Tanker. Men Martha kunde ikke dølge, at hun kjendte sig oplivet og ligesom lettet, naar Digterordet klang for hendes Øre og lig en Tryllensøgle lukkede op for hendes bundne Liv. Aa, det var mangengang altfor lokkende!

Der var Noget, hun grundede paa: hun regnede det for et Tab og en Skyld, at hendes Aandsliv engang var nærved at slukkes, hun vidste, at naar Forfængeligheden ^[51] fik Magt, da veg disse Drømme, som hun elskede, bort og Synerne bleve faa; hun blev saa træt, hun syntes, det blev saa tomt og øde i og om hende, naar hun i længere Tid havde syslet formeget med bare Hverdagstanker; hun troede, at Gud havde skabt dette Aandens Liv i hende, og at hun ikke maatte lade det dø bort. Men endda fødte det jo Uro og Kamp, naar det vilde yttre sig, det var som om Aandens Liv stod i Strid med de inderste Hjertebaand. Naar hun henreves af Talens Ildstrøm, naar Tankelynet glimtede og Ordet flød fra Læben, let som i Dands, da saa hun stundom en Sky paa sin Ægtefælles Pande. Hvad var det? saarede hendes Livslyst ham? hun vidste det ikke, men Lynet sluktes og Ordet sagtnede sit Løb. En Gru kunde stundom gribe hende for, at Gaven skulde gjøre hende uskikket til hendes Kald som Hustru, Moder og Kvinde. Hvor højt hun end elskede Aandens Flugt, Hjertets Baand vare dog dyrebarere.

Forunderligt! Gaven skulde opholdes og dog, syntes det, gjemmes, lukkes inde. Og selv om den havde faat Lov til at udfolde sig i Dagens Lys, saa kjendte hun sig for veg til at bære den frem saaledes, som hendes inderste Hug stod til. De smaa Ting kunde hun vel finde et Udtryk for, naar de opkom i hende; naar det Store langsomt svævede forbi hendes Syn, da greb hun vel efter det, men Evnen svigtede, det kunde hun ikke give Skikkelse. Gaven var baade for stor og for ringe, og – hvorfor havde hun faat den?

I saadanne øjeblikke var det, hun aandede hine Ord over sin lille Datters Vugge.

^[52] De unge Folk gjæstedes et Par Gange af en gammel Menighedsforstander fra Gnadenberg, ^{k19} en Ven af Marthas Svigermoder.

Han var en god Mand, som indgjød Tillid, og hun udtalte engang nogle af sine tvivlfulde Tanker for ham. Han svarede hende med en gammel Kirkefaders ^{k20} Ord: *Vort Hjerte er uroligt og hviler ikke, førend det hviler i Gud.*

Ja, saaledes var det! naar Hjertet først *hvilede* i Gud, saa vilde nok det Andet klare sig. Der var ingen Hvile i de forfængelige Tanker, det havde hun kjendt baade før og nu. Men der var heller ingen Hvile i de store Aandens Tanker – nej, forat Mennesket skulde kunne bære dem, uden enten at segne eller ophøje sig selv, maatte Hjertet først *hvile* i Gud.

Hun havde da endnu gjemt sin lille Katekismustro; den havde været hende en Vogterske under mange Fristelser og bevaret et vist Enfold hos hende, selv under de høje Tanker. Vel var den svag, men Faderen holder jo fast i den spæde Barnehaand, som udstrækkes mod ham, og slipper ikke, før den trodsigt unddrager sig; derfor blev hun heller ikke sluppet.

Med denne sin lille Tro bad hun den store Giver, at Gaven maatte blive til Velsignelse efter hans Behag enten paa den ene eller den anden Maade, enten hun selv skulde mærke det eller ej, og med Forvisningen om, at saa vilde ske, stilnede det af i hendes Hjerte.

Dog var det med underlige Tanker, hun førstegang vuggede en Søn paa sit Skjød. Skulde denne Søn tage Arv efter sin Moder og faa Kraft til at bære [53] frem det, som var for svært for hende? Hun følte det, som om en stor Skat var nedlagt i et altfor ringe og skrøbeligt Kar, og hun vilde saa gjerne se den overflyttet i et bedre.

*

Saa gik Aarene frem med sine Glæder og Sorger, med Frygt og med Haab, med Kamp og med Hvile, og under alt dette med sin daglige Undervisning for Aanden, om den vilde lære, og for Hjertet, om det vilde bøje sig. I den Tid fandt hun ofte Hvile i de oehlenschlægerske Digtninger, [k21](#) der kom som Hilsen fra Norden og fra de Verdner, der i stille Graalys havde svævet forbi hende. Da mærkede hun ogsaa, hvor ringe hun var, naar hun stod hos de Store.

Forresten var der intet særlig Fremtrædende ved disse Aar, naar det ikke skulde findes i en Frygt, der svagt udtaler sig i, hvad hun dengang skrev til sin Moder:

«... Kjære Moder har vist hørt tale om Tydsklands store Filosofer? vi hjemsoeges endel af deres Skygger d. e. deres Skrifter og Eftersnakkere. Jeg forstaar mig, som Moder vel kan vide, ikke derpaa, men det forekommer mig, at de Allesammen gaa over Bækken efter Vand: søge Visdom, men gaa den sande Visdomskilde forbi. Min kjære Ægteherre siger det samme; dog er jeg bange, at han lader sig plage en god Del mere end fornødent kunde være. Derfor er jeg da ogsaa tilbørligt led og kjed saavel af Filosoferne som af de respective Skygger. – Overalt er der dog megen [54] Dunkelhed omkring os, og naar ikke Mændene finde Lys, hvorledes skulde saa vi stakkels Kvinder finde det!...»

Men en andengang skrev hun:

«... Det er en svær urolig Tid, vi leve i, og trods alle Udbrud af Lyn og Torden synes Luften mig lige lummer. Krigen med Kugler og Krudt føres vistnok ikke saa lige i vor Nærhed, men Striden i Gemytterne er ikke udelukt af vor Stad, ikke engang af vort Hus. Bliv dog ikke bange, kjære Moder! jeg takker Gud, at min Ægtefælle hører til de stille, ikke til de vilde Aander Jeg vilde spørge Moder, om det maaske er galt, at jeg holder saa stærkt paa det kjære danske Tungemaal for vore Børn? Deres Fader ler ad min Iver, men saa taler vi dog Dansk os imellem.

Nogen Forvirring bliver der altid her i det Fremmede. Du, min stille Moder, vilde vist saa taalmodigt finde dig i Tidernes Medfør; men i mig er, som du fra gammel Tid ved, en Gjenstridigheds Aand. Jeg vilde, at mine Smaapiger skulde synge, som min Moder sang, og min dejlige Dreng! skulde han ikke opvoxe under Klangen fra de gamle kjære Fjelde, der – det haaber jeg vist – engang skulle give Gjenlyd af hans Røst. Skulde vi ikke snart komme til at drage mod Norden igjen, saa send mig dog herved min lille Søster Else, som vel nu er bleven stor, (jeg haaber, hun er en altfor flink Gjente til at lade sig opsnappe af de slemme Franskmænd,) jeg trænger saa til lidt frisk norsk Luft og er, [55] trods alle Omvexlinger, den samme, som Moder kjender fra hendes Pighedage...»

*

Saa kom det knusende Slag. Det var *hans* Fædrenehjem, som styrtede sammen og – man kan næsten sige: rev ham med sig i Faldet.

Tidernes Bølgeslag brød ogsaa mod Handelskontorenes Murværk, og det viste sig mangesteds, at Sammenføjningen var løs som Grunden usikker. Men de urolige Aander, som fandtes ogsaa inden Handelsverdenen, fristedes vist da til dristige Speculationer.

Marthas Svigerfader fristedes. Hans gjærende, arbejdende Aand fandt kanske en Lise i at undfange vovelige Planer og iværksætte dem. Ingen ved det. Men en Morgen fandtes han død i sit Privatkontor, og som et Lyn udfør Rygtet om Husets fuldkomne Ruin. Det drog flere efter sig.

At den varsomme Handelsherre var knust af Ulykken – det var det Visse. Men om Legemet umiddelbart var bukket under for Slaget, eller om den mørke, tvivlende Aand havde søgt Tilintetgjørelse, det var det Uvisse. Anstand og Barmhjertighed bredte dog for den ulykkelige Hustrus Skyld sit Slør derover. Men hendes grulige Anelse gjennemtrængte Sløret og uforbeholdent som hensynsløst skrev hun uden Skaansel det Værste til sin Søn.

Naar Martha, den gamle Kone, omtalte den Dag, da Efterretningen kom – dog, den var endda ikke den værste – naar hun talte om de Dage, de Uger, de [56] Maaneder, som fulgte paa, da bævede hele hendes Legeme, og Læbe som Kind blegnede. Men den korte Udsigt over de kommende Aar har jeg mere fra en Anden end fra hende selv.

Hendes Ægtefælle var som Barn opdraget i streng Orden og Lydighed. En vis Sky for Faderen havde fjernet ham fra denne; han havde altid kjendt sig tryggere hos Moderen, der vel ogsaa elskede ham mest. Hendes Religiositet havde tiltalt og paavirket det barnlige Sind og meddelt ham en vis Stemning, som var Ynglingen et Værn mod mange Fristelser. Men Christentroen havde ikke slaat nogen kraftig Rod i ham, og det, som nok kunde værne om den Unges ydre Færd, var for vegt til at modstaa Stormløbene mod Mandens indre Liv.

Han havde stirret paa Tidens Falkejagt og Høgeflugt, lyttet til de mange Røster, der i Tale og Sang gjenlød om ham. Men sandt og falskt, ægte og uægte havde underligt blandet sig for Øje som for Øre. Gjennem Forstandsgrublerier havde han i de senere Aar søgt Klarhed. Selv for vegt til at bryde ny Baner, havde han fulgt de indviklede Gange, der tyktes ham at føre til Lys og

Frihed, men som, da hint Skrækkens Bud kom, havde bragt ham omtrent til Midten af Labyrinthen. Verdensvisdommen var ikke bleven ham et Middel til Aandens Udvikling, men en mangearmet Kjæmpe, som han brødes med til sin Undergang.

Der lagde sig som en knugende Byrde over ham, og den kunde Menneskehaand ikke afvælte. Han havde troet at skimte Lysskjær, der bebudede Udgang i den [57] klare Dag, da kom pludseligt det dybeste Mørke, og hans Kræfter lammedes.

Og hun?

Medens han syntes at være bragt saa rent fra sig selv, var det, som om hun just nu førtes mere til sig selv.

Havde *hun* da været fra sig selv? havde ikke hos hende en jevn stille Udvikling faat Fremgang? havde hun ikke kjæmpet og vundet Sejer?

Den lille Tro var bevaret, og den lille Kjærlighed var ikke slukt.

Men, da de svære Sorger kom, da saa hun saa grant, at Dødsfaren havde svævet over dem begge. For Andre havde det vistnok været usynligt.

Hun havde faat to skønne Gaver: Livsfriskhed og Klogskab.

Med sin naturlige Livskraft kunde hun nok taale et Tryk og endda reise sig igjen; blev Strømmen spærret saa brød den sig et nyt Løb. Hun kunde føle dyb Smerte, kjende sig kuet for en Stund, men paa de skuffede Forventningers Grav fremvoxte igjen Modets og Haabets friske Blomst, om end i en anden Skikkelse.

For en dejlig Guds Gave! Naturgave kalde vi den, og hvorfor skulde vi ikke kalde den saa, naar vi bare mindes, at Gud ogsaa er Naturgavens Giver? Men hos hende støttedes Naturgaven af det evige Livs Kraft, som hun i al Skrøbelighed troede paa. Og endda var der en Tid, da Naturgaven var nær ved at overvælde den lille Tro. Dette, at hun kunde slaa sig tiltaals og være glad, det kunde se ud som «Hjertets [58] Hvile i Gud» uden at være det, og da var Faren der, at det Timelige skulde saa sagteligt glide over paa det Eviges Plads, indtage Dronningsædet. Hvilen i Gud er Stridshærens faste Stilling med Værn og Værge til alle Sider, men her – var end ikke Hæren opløst og Tropperne afskedigede, saa vare dog Forposterne halvt isøvn, og Faren for en Overrumpling var der.

Hun vidste, at det havde staaet saaledes, da Guds stærke Haand naaede hende og vakte hende til klart Syn paa sig selv.

Men hun var ogsaa en klog Kvinde. Der var givet hende et Klarblik til at gennemskue Forhold og Menneskers Sind; altsom den lette Fantasie sænkede sine Vinger, traadte det frem, med Erfaringen voxte ogsaa Klogskaben og Klarblikket skjærpedes. Da lærte hun at lempe sig og omgaaes viseligen, da lærte hun at gemme dette sit Eget, som hendes Ægtefælle ikke kunde dele og ikke bære; kom nu Skyen paa hans Pande og var hans Hjerte saart – hendes Skyld var det ikke, hun havde lært at dæmpe Talens Ildstrøm, og Tankelynet knittede ikke mere. Det var

godt, og hun vandt meget ved det. Men da Sorgen kom, da slog det ned i hende, at naar hun havde været den føjelige og bøjelige Hustru eller Omgangsfælle, saa havde Klogskaben mere end Kjærligheden været Læremester. Da bluedes hun over sig selv, da blev hun varm og blød: Ilden, som ulmede under Asken, slog ud i Lue, rørt af Aandepustet fra oven.

Men kunde da ikke Klogskaben naa Maalet ligesaa godt som Kjærligheden!

O nej! den skaber nok ydre Fred og gode Dage, [59] men den læger ikke, sammensmelter ikke. Klogskaben naar Maalet timeligt, men Kjærligheden naar det evigt. Den evige Visdom er den evige Kjærlighed.

Gjennem Trængsel skulde den kloge Kvinde lære at elske inderligere. Efterhaanden skulde Klogskaben ret komme i Kjærlighedens Tjeneste, men ikke tage Magten fra den. Efterhaanden, siger jeg, det gaar jo langsomt! men tilslut skulle alle Kræfter tjene Kjærligheden saavel i det Hele som hos den enkelte Sjel, der var tro.

Var hun da tro?

Med hvad Maal maales du? Gud saa baade Troløsheden og Troskaben, og han styrkede den sidste.

*

Aldrig tilforn havde Martha set saa tilbunds i sin Ægtefælles Hjerter, som nu, da det stærke Slag rammende og ligesom ved Rystelsen aabnede de hemmelige Gjemmer derinde; han havde altid været en i sig selv indesluttet Aand. Hun havde vel set, at hans Aand var mindre omfattende, end hun engang tænkte; hun var med Sorg, stundom med Gru, blevet var, at han ikke var den faste Troens Kjæmpe, som hun saa i ham, da hun stod saa usikker paa Verdenslivets Gyngebret og derfra kastede sig i hans udstrakte Arme for at finde Frelse. Men nu fik hun se mere.

Der var dem, der opkastede Spørgsmaal, om hun vilde havde elsket ham, dersom hun havde kjendt ham før.

For en daarlig og unyttig Undersøgelse; hvor den vilde harmet hende! hun indlod sig ikke paa den, for [60] hun elskede ham jo med den vistnok lille, men trofaste Kjærlighed.

Det viste sig nu; for da Gjemmerne oplødes, [k22](#) da de mørke Tvivl krøb frem fra sit Indelukke, da det lønlige tærende Tungsind blev saa stort, at det ikke længer kunde dølges, da voxte den Lille, den Svage blev stærkere end Døden.

Da følte hun den dybeste Medlidenhed med ham. O, du stolte Aand, forarg dig ikke! du synes kanske, det er altfor ussel at være Gjenstand for Ynk, en Kvindes Ynk! men jeg siger: held denne Mand, at Kvinden saaledes ynkedes over ham, og at han ikke forargede sig! det var en Kjærlighedens Sejer.

*

Han tog sig sammen til at udføre to Ting: først indbød han sin Moder til at tage Ophold i hans Hus og drog Omsorg for, at hun kunde komme til ham; dernæst skjænkede han Resterne af sin Smule Formue til de mange Arbejdere, der ved hans Fader vare satte i Virksomhed og ved Dennes Fald atter ud af den.

To Fremtidsplaner, mellem hvilke han før havde staaet uvis, sank derimod sammen under Vægten af hans Tungsind. Martha havde alt længe stundet mod Norden. Drage helt didhen, hvor hendes Længsel pegte, kunde han ikke, men for hendes Skyld var han ifærd med at følge en nys modtagen Kaldelse til det Kieler-Universitet.^[19] Hans egen Hug og Attraa stod til Berlin, hvor en nysoprettet Højskole i de trange Tider samlede ^[61] om sig de prøvede og de yngre Kræfter og med dem alle Forhaabninger.

Nu syntes hans Længsel slukt, og Kaldelsen modtog han ikke. Det var, som han gøs bare ved Tanken om at drage nordpaa. Mørk og taus optog han igjen sin vante Gjerning, arbejdende for Brød, ikke af Kjærlighed til Videnskaben. De pludseligt opladte Gjemmer lukkede sig igjen, Tvivl og mørke Tanker laa tyngende i dem. Sky drog han sig undaf, naar Venner og Kjendinge nærmede sig med Deltagelse. Bare en Udtalelse fra en Fraværende syntes at vække ham og for en Tid at optage hans Tanker. Den kom fra en i Tydskland bosat Nordmand, fordmum hans Ven og Fortrolige; et Forhold, der var blevet brudt, da Denne – som flere efter Hvile og fast Grund higende Sjele paa den Tid – var traadt over til det romersk-catholske Kirkesamfund. Nu havde Vennehjertets Varme gjenembrudt alle Skranker, og det syntes at glæde den Dybtnebdøjede.

Men vendte ogsaa hans Tanker i en ny Retning?

Muligt! men hans Aand manglede kanske den Dristighed og Kraft, som udfordredes til det afgjørende Skridt, maaske fik han efterhaanden den Forvisning, at det Søgte ikke saaledes kunde findes, maaske – saa han i dette sit eget Hus et stille Vidne om, at Freden og Hvilen fandtes der, hvor han var. Hvormeget eller hvorlidet han udtalte for sin Hustru, kan jeg ikke sige; hun udtalte sig kun sparsomt om disse Kampens Aar.

Ja, ret Kampens Aar, indvortes som udvortes. Det var ikke bare Manden med den svære Byrde, der ^[62] blev vanskelig at omgaaes, hans Moder var det i end højere Grad.

Hun havde i sin Ungdom gjældt for at være en aandsdannet og begavet Pige. Men en dybt rodfæstet og stadig næret Egenkjærlighed havde idelig vendt hendes Tanker til hende selv, og denne Mark, hvor rig den iførstningen kunde være, maatte jo ved idelig at tæres paa blive mager, og saa bleve Tankerne det med, bleve smaa og forkrøblede af Mangel paa Næring. I et ikke lykkeligt Ægteskab havde vistnok en stærk og ofte haard Personlighed lagt tunge og trykkende Baand paa Egenkjærligheden; men til Gjengjæld udvidedes den i det Umaadelige, da disse Baand brast. Den store Ulykke, der nys havde rammet, var hende desuden som et aabent Brev med Fuldmagt til at plage alle Omgivelser, og dette aabne Brev blev stadigt fremlagt.

Den Religiositet, hun kort efter sit Giftermaal havde tilegnet sig, ejede ingen ret Kraft til at omdanne Hjertet fra Grunden af, og Egenkjærligheden kunde godt trives i dens Skygger. Moderkjærligheden var vistnok den skønneste Blomst i hendes Liv, den ejede hun endnu og viste den paa sin Maade. Men Sønnen kunde hun slet ikke forstaa, han var bleven hende en

Anden. Det var meget tungt! men at det dog maatte bæres, det vilde hun ikke vide af, endmindre søgte hun Forklaringen i sig selv. Frygtsom for at tale til ham, der vel altid viste hende sønlig Ærefrygt, men forresten ikke kunde finde Hvile hos hende, klagede hun altid for Martha, og klagede dobbelt, fordi hun heller ikke hos [63] hende mente at blive forstaaet. Forresten var hun god mod Børnene, og de holdt meget af hende.

Det var ofte saa forunderligt for Martha at se paa, hvor godt Børnene kom ud af det med Bedstemoder, det som for hende var saa vanskeligt. Hun vidste nok, det kunde have sin naturlige Grund i, at Bedstemoder lagde ikke den Byrde paa dem som paa hende; men i disse Aar lærte hun for Alvor at se ind i sig selv, og hun vidste, at derinde maatte ligge Nøglen ogsaa til den Gaade, en Nøgle, som, naar den fandtes, vilde aabenbare Skyld hos hende selv.

Det tyktes hende, som havde det aldrig været mere fornødent, at hun i sit Levnet og Omgjængelse aabenbarede Kristentroens Kraft, og aldrig havde hun fundet sig saa skrøbelig, saa fuld af Synd. Just naar hun allermest længtes efter at blive ret myg og blød i Sind, da syntes hun at være haard og streng; men kom det Milde og Bøjelige frem, da var det, som om den kristelige Visdom flygtede. Hun forstod mangengang ikke sig selv, nej, det tyktes hende, at al Forstaaelse var vegen fra Jorden. Hun undredes paa, om hun blev forstaaet, men maatte svare nej til sit eget Spørgsmaal. Mangengang mente hun, at hun forstod de Andre bedre, end de forstod sig selv, hun saa Grundskaden i dem; men hun vovede ikke at sætte et bestemt *jo* med dette afgjørende: du forstaaer mig ikke! end ikke i sit eget Inderste vovede hun at holde fast paa det, mindst naar hint tunge Ord lød fra hendes Ægtefælles Læber, og det hendte stundom, just – syntes hun – naar hun vilde pege paa Sandheden.

[64] I en liden Bog, hvori hun havde nedskrevet nogle af sine egne Smaadigte og Strøtanker, findes fra den Tid:

«Intet Menneske kjender sig selv, og hvo kan tilfulde forstaa en Anden? o, at jeg kunne gjennemtrænge Mørket for at lære den rette Forstaaelse! at jeg kunde vrænge mit eget Indre ud indtil den inderste Fold, for at faa vide, hvad der omtaager mit Syn, saa jeg ikke ser og forstaaer! Dog – jeg ved, at dersom jeg kunde ganske hensmelte i Kjærlighed, da skulde jeg blive klarsynet...»

Det gaar ikke saa let «ganske at hensmelte i Kjærlighed!» Martha kunde mangengang næsten fortvivle over sig selv. Da lærte hun at have nok i Syndernes *Forladelse*, og da blev Kristentroen hende umistelig, som den fra Barndommen havde været kjær og ærværdig. Den lille Lærebog havde været hendes Rettesnor og Sandhedsregel, og med barnlig Aand havde hun modtaget de hellige Skrifers Vidnesbyrd. Men først nu gik det rigtig op for hende, at dette: slip dig selv og alt det, som dit er: grib Kristus^{k23} og alt det, som hans er! det er Evangeliet, men at gjøre saa, det er Troen.

Jeg nævnte den lille Lærebog. Ja, hun havde endnu det selvsamme gamle Exemplar med hendes Faders Haandskrift i, og det blev holdt ihævd. Hun brugte den lille Bog, naar hun underviste sine Børn, og det var for dem som en særdeles Ære og Gunst at faa læse i «Bedstefaders lille Büchlein»,^{k24} som Smaagutterne sagde paa sit blandede Maal, og saa faa se foran, hvad Bedstefader skrev til Moder, da hun var liden. Det [65] hendte et Par Gange denne

Moder, at hun, kjæmpende med sig selv og sine tunge Tryk, og grebet af de hellige Sandheder, der saa sødt gjentages af de enfoldige Barnemunde, brast i heftig Graad. De forskrækkede og undrende Smaa mente da, at hun «græd for Bedstefader,» og trøstede hende med, at Bedstefader havde det saa godt, var saa glad hos Gud, og de skulde nok engang komme til ham Allesammen, saa maatte hun da endelig ikke græde!

Disse Smaa vare hende da en stor Opmuntring og Trøst, for ikke at sige hendes Stolthed, der nok endnu kunde faa hende til at løfte Hovedet og se omkring sig med straalende Blikke. Hendes Ønsker og Haab for Sønnen syntes i en hel mærkelig Grad at skulle gaa i Opfyldelse. Den Lille var baade dybsindig og fuld af spillende Liv, ofte næsten altfor klog. Hans Moder trykkede mangengang Haanden haardt mod Hjertet, naar hun fulgte ham med Øje og Øre, det var, som hun vilde dæmpe de altfor hurtige Slag og holde de stærke Drømme nede. Men Moderstolthedens Ild i det straalende Øje sluktes mangengang af en stille Taare, medens hun bad om at maatte kunne optugte ham ret, og at han ikke maatte blive hendes Afgud. Ofte frygtede hun, at hun var altfor streng mod Børnene, og idethele for alvorlig; Hjertet var jo somtiest for tungt og trykket til, at hun ret kunde gaa ind i deres Spøg og Leg. I dette Stykke, som i flere, havde hun en god Hjelperske i den «lille Søster Else, som var bleven stor,» og som virkelig til Marthas usigelige Glæde var sendt herved af Moderen.

[66] Else var en kraftig norsk Gjente, en stærk Sjæl i et stærkt Legeme; hun saa med klogt og kjækt Blik omkring sig i Verden, gjorde ikke megen Krus for de krusede Hoveder, men kom endda godt ud af det med Alle. Dertil var hun fuld af sin Hjembygds Sagn og Eventyr, som hun da uden Barmhjertighed puttede i Søsterbørnene, hvor grufulde de end vare. Underligt nok fandt Søsterbørnene den Kost noksaa smagelig, og hængte glade ved Tante Else, som desuden kunde lege, ja af og til være lidt vilter med dem. Hun trængte til den Oplivelse under Tidernes Pinagtighed, og Børnene trængte til En at gjøre Løjer med: det var som passet sammen. Else var som en frisk Luftning fra Norden i den trange Tid.

Ogsaa med Husgjærningen hjalp Else. Men dens Tryk kom paa Martha selv, og det Tryk var mangengang ret svært, da det gjaldt at føre den større Husholdning med Mindre, end den lille før havde krævet. Da gjaldt det at tænke og at spare baade sent og tidligt, og hvor sløvende det kan være, fik hun først nu at finde. Men hun fandt ogsaa, at det havde sine særegne Glæder og sin Velsignelse.

«Var min Tro større,» sagde hun til Else, «saa vilde der blive bare Glæde og Velsignelse!»

Hun var i den Tid mere end før rigtig sjeleglad, naar de engang imellem kunde komme helt udenfor Staden med Børnene, vandre og hvile i Mark og Eng. Da kunde Else, som var praktisk, stundom ynkes over den Mangfoldighed af Blomster, som voxte op ligesom [67] til Overflod: der var jo Tusinder, som Menneskeøje ikke saa, som voxte og visnede i Skjul.

«Ank ikke over det!» sagde Martha, «det gjør mig saa godt, at Vorherre kan være saa ødsel og ikke se noget Savn i det! jeg bliver saa glad og let om Hjertet over al den Rigdom; man bliver saa træt af den idelige Tanke paa at skulle spare.»

Men det var ikke bare over Vorherres Rigdom, hun kunde glæde sig. Menneskers Velstand og, hvor Rang og Stilling tillod det, en sømmelig Udfolden af Pragt og Glands gjorde hendes Hjerte godt, sagde hun. Else lo da og mente, at det var et nyt Træk i hendes Karakter.

Jeg mener, det er naturligt, at Menneskeanden føler Trang til Overflod, den er jo skabt for den evige Fylde. Men her maa jeg minde dig om, hvad jeg før sagde om Vrægebilledet. Den Menneskets Trang til det evige Nok, er den ikke gjengivet som Vrægebillede i Begjærligheden, alle Synders fule [n20k25](#) Moderskjød?

Men i Marthas lille Bog finder jeg et Vidnesbyrd om, med hvilket Blik hun saa paa denne Verdens Herlighed. Der staar skrevet:

«Verdslig Glands!
yppig fremstilled
du for min Sands
et straalende Billed
af det, som Aanden
er fød at eje!
og dog i Haanden
du let kan veje
[68] Fordærv og Øde;
ja, du kan døde,
du kan forvilde
og Sandsen vende
til dig som Guld,
du stakkels, fattige Støv og Muld!
Da farer ilde
den Støvets Frende,
naar ej han ser,
at du er Billed, men ikke mer!»

Hun var næsten aldrig mere skamfuld og sorgfuld over sig selv, end naar hun i Utaalmodighed havde ladet sin Ægtefælle mærke, at Husholdstanken trykkede, Sligt hendte vistnok sjelden, men det hendte dog, og det besværede ham i høj Grad. Da gik hun ret strengt irette med sig selv; men saa bar hun ogsaa i lang Tid sin egen Byrde lettere, fordi hun blev saa levende greben af, at hans Byrde var den ulige tungere.

For hende var det desuden eget at bryde igjennem Trykket; o, hvor gjerne vilde hun ikke set ham gjøre det Samme! Hun kunde stundom ikke ret skjønne, hvorledes det var muligt at forblive i Tungsind og Grublerier i en Aarrække; hun syntes, han maatte dog mande sig op, han maatte dog vedblive at banke saa kraftigt paa hos Vorherre, at der tilslut blev lukket op for ham til Frihed og Lys. Dertil kom, at hun troede, der var nedlagt hos ham en særegen Gave, der netop vilde gjort ham skikket til at virke med Velsignelse under Tidens mangehaande Svingninger, og det smertede hende at se denne Gave ligge ubrugt, dø bort under Tvivlens tunge Tryk.

[69] Men nu skete det ikke saa, som hun syntes det maatte ske, og det Visse var, at hendes elskede Husbond led og stred, bunden og i Mørke. Dette Gaadefulde gjorde hende ofte saa ængstelig tilmode, og hun blev saa uvis i sig selv, uvis om sin egen Dømmekraft. Han havde da altsaa Ret, naar han sagde, hun ikke forstod ham, Ret kanske ogsaa da, naar hun syntes, hun saa klarere i ham, end han selv gjorde?

Fordum var der en Sikkerhed hos hende, i hendes Dom og i al hendes Færd; hun syntes selv, at hun havde vundet nogen Erfaring og et vist Klarblik, der ikke var givet Enhver, og hun havde haabet at gaa fremad heri. Men altsom de tunge Aar skred frem, blev hun mere usikker, og der lagde sig Aftenskygger, hvor før var Middagsglands. Men naar Alt vaklede og Lyset skiftede, paa «de evige Høje» blev det dog, og Guds Ord stod fast. Saa slog hun sig tiltaals og fandt Lindring i «Skrifternes Trøst.» Men hun kjendte sig ofte aandelig ensom og havde stærk Trang til et Samfundsliv. Det greb hende altid underligt, naar hun læste: *men den ganske Hob, som troede, havde eet Hjerte og een Sjæl.* Paa Brødremenigheden saa hun ogsaa stundom og undredes, om der var godt at være, men saa tænkte hun igjen, at der vist vilde være for trangt for hende. Saavel hun som hendes Ægtefælle gjaldt for at være Pietister, og vistnok havde ialfald hun fundet Venner i et lidet Pietistsamfund, der dog som Samfund kun førte en hendøende Tilværelse. Det er rimeligt, at hun med sit kraftigere og renere Troesblik virkede velsignet til Trøst og Oplivelse for [70] mere end een ængstet eller vaklende Sjæl i deres Omgangskreds.

«Vi trænge dog saameget til at støtte hverandre i denne vildsomme Verden,» sagde hun, «der burde være mere Søkendeliv blandt dem, som dele Tro og Haab.»

Naar hun da tænkte paa, at Menneskeslægtens Liv, fra fjerne Tider af, skulde være et sammenhængende Levnetsløb, da gik der en uklar Anelse gennem hende om ogsaa et Gudsfolkets Levnetsløb, og da længtes hun saameget efter en Haand, som kunde pege paa dets Vej, en Røst, der kunde oplade det Skjulte for hendes Blik. Men hvo kan vel længes, som en Kvinde længes?

Det tyktes hende saa underligt, at den store Sandhed, som Enhver sagde han vidste: at den hele Slægt og hvert Folk i den havde sit Levnetsløb i Lighed med det enkelte Menneske, at den ikke kom mere frem i Livet. Hun kunde ikke sige det med Ord eller sætte det klart frem i sine Tanker, men endda vidste hun af sit eget Indre, at den maatte skabe og gjøre lyst, om den kom ret frem. Hun hørte nok, at der taltes stærkt og lydt om Udvikling og Fremskridt, men det var af dem, der gjorde Mennesket selv eller Naturen til Gud, og hvor skulde vel det bære hen?

Ja, hun var endnu en Spørgerske som fordum: havde hun end faat mange Svar, saa fødtes der jo altid ny Spørgsmaal.

Forunderligt! det tause Aandens Spørgsmaal, Savnets Barn og Længslens Fostermoder, var som en Lindring i de trange Tider.

Vel lærte hun i denne Tid at elske de smaa Ting [71] og netop i dem mangengang se den store Gudsaaenbarelse; men medens hun idelig syslede med disse smaa Ting, kom oftere Frygten for, at de skulde lænkebinde hende, saa hun tabte Evnen til at se det Store.

I Børneflokket kom de dybeste Tanker som den friskeste Livsglæde. Hun lærte Børnene for en Del selv og havde en særegen Gave til at fortælle. Om Nordmænds og Daners Færd i gammel og ny Tid fortalte hun selv; det var, som de længst henfarne Mænd og Kvinder kom lyslevende frem igjen, naar hun tog Ordet paa Tunge, og hendes Syn udvidedes, medens hun talte. Else sagde, at det var den største Fornøjelse, hun vidste paa den Tid, naar hun kunde snige sig til at høre paa; men Martha kjendte altid en Blygsel, naar hun havde voxne Tilhørere, hun kunde da ikke tale saa enfoldigt og barnligt, som naar hun var alene med sine Smaa. Hendes tause Husbond havde dog engang uset været tilstede, og han maatte tilslut udbryde:

«Men Maria! ser du vore gamle Fædre lige ind i Hjertet?»

En Tid efter gav han hende en Bog, som blev hende ganske særdeles dyrebar, saavel for dens eget dybe Indholds, som for Giverens Skyld. Det var «Optrin af Nordens Kjæmpeliv.»^{k26} Hvad hun fandt i dette vidunderlige Skjaldeværk, som hun i sit snævre, bundne Husliv, fjernt fra Norden, ikke engang havde hørt nævne, kunde hun aldrig ret udtale. Kun dette vidste hun at sige, at her var en Skildring af Livet, som hun aldrig havde set før, den var hende som et Blik ind i den dybeste Nat og den lifligste Morgenrøde. Da kjendtes det ^[72] ogsaa, at Hjertet var ikke lukket for det Store og Aandens Liv var ikke slukt.

«Hvad griber dig saa dybt?» spurgte hendes Ægtefælle, da han saa Blodet vige bort fra hendes Kinder og Taarerne bryde frem; og hun maatte svare:

«De stærke Kræfter, som røre sig i Mennesket!»

Det var hende saa kjært, at *han* havde givet hende den Gave; men dybt rørte det hende, da hun fandt, at han havde understreget Vagn Akesøns^{k27} Ord:

«Ak! det er tungt at leve, naar man ej
forstaar, hvad Livet er, og ikke
kan stille Sjelen ved en stadig Tro!»

Hendes dybe Længselsblik saa fra den Tid endnu stadigere mod Norden; det var hende, som om Lys og Lægedom maatte oprinde der. Endda vidste hun nok, at Vorherre lader sig finde allevegne.

«Dybest fornam jeg det,» sagde hun, «naar vi bragte et af vore Børn til Daaben, eller naar jeg deltog i den hellige Nadvere. Skjønt jeg ikke ret kjendte Sacramenternes Kraft, saa lød det dog da altid dybt i min Sjel: *her er Guds Hus, her er Himlens Porte!* Der var i vor Stad ikke en eneste Præst, som ret forstod at tale om Evangeliets Hemmelighed; men i al den Tid, vi vare der, bleve dog Sacramenterne uforvanskede, og de gamle Søndagstexter lød fra Alter og Prædikestol. Saa lykkelig var man ikke overalt.»

*

Hendes Svigermoder forlod nogen Tid efter sin Søns Hus. Hun havde aldrig fundet sig vel tilfreds ^[73] der, og drog nu til nogle schlesiske Slægtninge, der tilhørte Brødremenigheden, i hvilken ogsaa hun lod sig optage. Det kunde synes som en Lettelse for Martha, at den Gamle

tog bort; men det er jo mangengang saa, at naar et stærkt Tryk pludseligt hæves, da paafølger en Svie, som ikke kjendtes, saalænge Trykket var der.

Martha kjendte en saadan Svie, og det ikke bare i Huden. Dybt i Hjertet skar den og fødte brændende Taarer. Dette, at det lange *Samvær* ikke havde været noget ret *Samliv*, at hendes Mands Moder ikke havde fundet sig vel i sin egen eneste Søns Hus, at hendes Ophold der havde været et Tryk – det var netop Svien. Martha, som havde staaet midt imellem denne Moder og denne Søn, der virkelig elskede, men, fordi enhver af dem var bundet af sit Eget, ikke kunde forstaa hinanden, hun kunde ikke undlade at se en stor Skyld hos sig selv, at hun ikke bedre havde baaret dem Begge i Kjærlighed og Forstaaelse. Stod hun som den mere fri, der saa dybere og opfattede klarere, da fulgte dermed den store Forpligtelse, og at hun kun daarligt havde gjort den Fyldest, det vidste hun nok, hvad saa end Andre maatte sige om den Ting. Det var en dyb Ydmygelse, som slog ned hver Tanke om at *være* Noget.

Sønnen var baade forundret og saaret ved at Moderen vilde forlade hans Hus; han kunde ikke rigtig skjønne det. Dog lagde han ingen Skyld paa sin Hustru; maaske fordi han saa hendes dybe Sorg, maaske fordi han virkelig fandt hende skyldfri. Det Hele kom ham uventet, det var, som hans Tanke nu kom tilbage fra et fjernt Land og tog til at se sig om i Hjemmet.

[74] Kort efter døde Marthas egen Moder. Den stille Kvindes velsignede Livsgjærning var endt, det milde, stadige Lampeblus slukt for Støvets Øje. Det gamle Hus kom dog ikke i fremmede Hænder, en af Sønnerne tog ved det.

Det var et haardt Slag for Martha, som i de sidste Aar havde længtes saa efter at se sin Moder igjen og haabet med et fast Haab, at saa skulde times hende. Nu blev ogsaa Saaret, som Tanken paa Svigermoderen fremkaldte, endnu hedere.

Hun skulde rammes endnu dybere, og hendes Ægtefælles hjemvendende Tanke, saa nys hjemvendt, skulde fastholdes af Sorgen. Men jeg vil ikke dvæle længe ved det.

En ondartet Børnesygdom rev mange Smaa bort i Staden og dens Omegn. Vore Venners Hus gik ikke frit. Martha var utrættelig, som en Moder kan være, og havde – takket være Elses huslige Omsorg – den Trøst at kunne opoffre sig helt for sine Børns Pleje. De vare Alle mer eller mindre angrebne paa den ældste Pige nær, som da nu kunde være tilnytte med et og andet. Det gik over med de Andre, men Marthas Stolthed og Haab, hendes ældste Søn, de stærke Drømmes Barn, syntes at være dødsmerket. Det havde anet hende strax Sygdommen greb ham.

Den gamle Menighedsforstander fra Gnadenberg var den Tid i deres By, og han saa indom hos dem engang imellem, havde ogsaa paa sin milde godslige Vis trøstet Martha i Sorgen over Moder og Svigermoder. [75] Nu udtalte hun for ham sit Hjertes Kvide, som hun ikke nænte at gjøre det for sin tause, lidende Husbond, der kanske heller ikke endda kunde baaret saadant Klagemaal.

Hun talte til den Gamle om sine Ungdomsdrømme om sine Kampe og om sit Moderhaab. Med Fadergodhed hørte han hende, skjøndt hans stille Aand var fremmed for et saa dristigt

higende Liv som det, der gjemtes i denne bøjede Kvinde.

Hun talte om sin lille Dreng, hun meddelte de mange Smaatræk, der vidnede om hans barnlige Kjærlighed og om dette hans Aands hemmelighedsfulde Indblik i en højere Verden, der ikke saa sjelden aabenbarer sig gennem de Smaa.

«Stundom var jeg ængstelig over den stærke Aandens Kraft,» sagde hun, «den syntes ikke at svare til den unge Alder; men saa var der dog saadan Livslyst hos ham, og da han nu var bleven saa stor og mere lig andre Børn, saa havde jeg haabet at faa beholde ham. Men nu tager Vorherre ham fra mig!»

«Alt er Skuffelse!» sagde den Gamle, og han talte tunge Ord om Forkrænkelighed og Jordlivets Fattigdom; han pegte paa det Hinsides, Alt, som blomstrede paa Jorden, visnede for de sagtmaelte, alvorstunge Ord; men hinsides straaledede Evighedsblomsten med sit klare, vinkende Farveskjær.

Den gode gamle Mand! der var saa stille i hans Sjæl, og hans Hjerte var ømt, som Blikket var mildt. Han havde set omkring sig paa sin lange Pilgrimsvandring og læst *Forkrænkelighed* allevegne; men Evighedens ^[76] Kilder havde kvæget hans Aand og slukket hans Tørst paa den lange Rejse.

Og nu sad han her som en Trøster, og Kjærligheden i hans Barm lagde Ordene paa hans Tunge. De vare saa skjønne, disse Ord, de vare saa opløftende, og de tyktes Martha saa sande, og endda – var Livet ikke i dem.

De tyktes hende saa sande, sagde jeg, ja, saa altfor sande, meget mere end den gode gamle Mand vidste.

Alt er Skuffelse! lød det allevegnefra i det snevre, det vide Hjertekammer, den trange Vraa, som kan rumme saa Meget. *Alt er Skuffelse!* Da kom de frem, de skjønne Drømmeblomster i hendes Liv, straalende kom de frem, og hun saa dem visne een for een: Alt er Skuffelse! Hvad havde hun ikke drømt hin straalende Vaar, da hun med Kjærlighedshaabet i Hjerte og Hug havde rakt Haanden til den Mand, der skulde ledet og baaret hende gennem Livets snevre Vendinger, været for Kvinden, hvad Faderen var for Barnet, og mere end det! Men hvad var Drømmen blevet til? Kamp og Tryk og Selvfornegtelse! Men værre end det! Hvad havde ikke hendes Barndom lovet, og hvad var hun vel blevet til? vidste hun ikke med sig selv, at hun havde været anderledes end andre Børn, rigere og dybere? men hvad var der vel blevet af det sprudlende Liv, hendes Faders Stolthed? og den mægtige Higen fremad og de store Tanker – o hvad var det Altsammen blevet til? – Trællekaar og Trælletanker! og hun havde opgivet Alt for sig selv, naar det maatte faa fremblomstre ^[77] i hendes Søn, Gudsgaven fremblomstre til Giverens Ære og Menneskers Lyst; men nu havde Herren lagt sin Haand ogsaa paa ham, Døden lagde sig over hendes Livshaab.

Da greb en pludselig Angst hende, og hun forlod den Gamle for at vende tilbage til den lille Seng, som hun saa sjelden gik fra. I Forstuen vare hendes Børn; de Større saa paa hende med alvorlige, spørgende Blikke, de Mindste med Barneglædens troskyldige Jubel, Alle med

Kjærlighed. Da løftede Fuglen i hendes Bryst sit sænkede Hoved. For en Rigdom! lød det, og Fuglen lyttede. Men hun skyndte sig videre. Ved den lille Seng sad hendes Ægtefælle, saa dybt bedrøvet, og da hun saa ham, vidste hun, at hun elskede ham. Hun tog en Skammel, satte sig lavt ved hans Side og lænede sit Hoved op til ham, medens de Begge saa paa den tause Kamp mellem Liv og Død.

Saa sad de længe; da sagde han:

«Han havde saameget af *Dit*, Maria, og jeg havde haabet, at han skulde blevet en Lysbærer for den kommende Tid.»

Det kom saa pludseligt, saa uventet. Kunde hendes Tanke leve udenfor hende, og hos *ham*? og vidste han, *hvad der var hendes*? hun maatte vende sig om og se paa ham, men det var, som et trykkende Baand brast; saa lagde hun Hænderne for sit Ansigt og græd.

«Aa, jeg har havt saamange daarlige Tanker!» sagde hun.

Der blev ikke vexlet mange Ord, for Døden var nær. Men Livets Forstaaelse var ogsaa nær.

[78] Dagen led og Natten kom, og det lille Liv sluktes.

O, hvilken Smerte!

Næste Morgen kom den fromme gamle Ven for at tage Afsked. Martha lagde begge sine Hænder i hans.

«Gud har taget ham fra mig for en Stund,» sagde hun, «men den Glæde, Trøst og Velsignelse, som hans korte Liv har været, den er ikke borttaget!»

Hun havde grædt saameget, at Taarekilden var standset en Stund, derfor kunde hun tale. Saa sagde hun om lidt:

«Saa er det med Alt, jeg har ejet og tabt, der var en Velsignelse i det! mit Liv har været saare rigt!

Men han svarede: «Herren velsigne Dig og Dit Liv!»

Hun saa ham ikke mere før i det *Hinsides*, som han længtes efter. Men der var Kraft i den gamle Mands Velsignelse.

Der var saa stille i Huset, medens den lille Døde hvilede der, og saa øde, da han var bortbaaren. Der var endnu to Smaasønner, den mindste smilte i Vuggen, men Martha vovede ikke at ønske de stærke Ønsker over nogen af dem. Hun havde altid frygtet for, at nogen af Døtrene skulde komme til at rage frem over det Almindelige, det var ikke godt for Kvinden, mente hun. Men nu sagde hun: Guds Vilje ske med dem Alle! Der var Fred og Haab i hendes Sjæl, men Smerten og Savnet var ikke borte.

I hendes lille Bog staar fra den Tid:

«Guds rige og mangfoldige Gaver gennemstraale [79] Livet. Midt i denne Verden, der er Død og Forkrænkelighed underlagt, fremspirer Lykke og Glæde. Her findes velsignet Rigdom og Livets Lyst. Jeg ved og jeg tror det, men mit Hjerte formaar ikke at fatte det – endnu!»

*

Det var underlige Aar, som fulgte paa; «en yndig Tid!» sagde hun.

Det Mørke, som i lange Tider havde samlet sig om hendes Ægtefælles Sjel, og som ved hans Faders Død var blevet overvældende, det havde begyndt at spredes, og just under Fadersmerten ved Barnets Dødsleje var Lysning trængt ind til ham. Saa var det og gavnligt for ham, at det idelig indadvendte Blik ligesom med Magt blev tvunget hen til Tingene udenom ham, til hans Nærmestes Liv og Kamp. Hans redelige Hjerte drog sig ikke undaf, da Synet først var opladt. Det var gavnligt for ham, at Martha nu trængte saa meget til hans Omsorg.

Hun var bleven saa træt. I lange Tider havde hun skullet staa som den Stærke, dele Andres Kamp, men tie med sin egen, ja være som den, der ingen egen Kamp havde. Det er ikke saa let. Vel havde det naturlige Livsmod hjulpet hende til at bære lettere, men saa havde hun ogsaa mere i sig selv at stride mod end mangan Anden. Nogle ere ligesom skabte til at gaa op i Andre, det er deres naturlige Trang, fordi de ikke eje saa ret meget i sig selv. Kjærlighedstrangen er en anden, og om den taler jeg ikke nu. Men Martha [80] havde netop den naturlige Trang til, at Andre skulde, om just ikke gaa op i, saa dog ind i det, som var hendes; hun bar en rig Verden i sig og attraaede at meddele og finde Modtagelighed for denne Rigdom, ja at paatrykke Andre sit Præg. Derfor blev hendes Kamp ikke ringe, da hun skulde glemme sig selv og lægge sit Eget tilside. Den naturlige Livsfriskhed og Klogskab kunde ikke ført hende levende igjennem.

Men Kjærligheden! siger du.

Ja, vi sige, at vi elske, og vi elske virkelig; men naar det kræves, at Kjærligheden skal bøje vor Egenvilje og gjøre Lidelsen let – hvo af os maa da ikke tilstaa, at den kun er altfor liden, selv om den har født en brændende Følelse? Du siger: det er lidet at komme igjennem, naar man elsker! men naar dette vort Eget, som vi trænge til at faa plejet og udviklet, naar denne vor Aands ejendommelige Livsrørelse skal lægges tilside uden at blive borte, kues uden at forgaa, agtes som et Intet, hvor det kræves, at en Andens skal optages i os – og dog næres som Guds dejlige Gave, der bør at udfolde sig og voxe – ikke graves i Jorden, men kjøbslaaes med – er det lidet? er det let? mig tyktes det umuligt, Kamelen gennem Naaleøjet. Men saa siger *Ordet: for Mennesker er det vel umuligt, men Intet er umuligt for Gud.*

Naar derfor det Umulige sker, naar den lave trange Gang, hvor Ryggen maa bøje sig og Armene foldes over Brystet, er gennemvandret, og saa – Vindingen var større end Tabet: Livet ikke slukt, Blomsten ikke visnet, men udfoldet i en dejligere Skikkelse, end vi anede, [81] da vi glædede os over Knoppen, da maa vi vel sige: Gud har selv baaret dette Menneske igjennem! Ved du nogen anden Vis at fortolke Underværket paa, saa sig mig den! jeg ved ingen anden. Er det ikke saa, naar den trangeste af alle Gange, Gravgangen, er gennemvandret, og Muldet samles igjen til det forklarede Legeme for den forklarede Aand, Knoppen i fuldeste Mening

bleven Blomst? da kan du dog ikke sige andet, end Gud selv har ført dette Menneske, disse Mennesker igjennem!

Martha var kommet igjennem en trang Gang, og hvor fattig hun end tyktes sig selv, saa aabenbares det dog, at Aandslivet var ikke slukt. Havde det end ikke faat udfolde sig saaledes, som det engang higede efter – hvad er vel Mennesket? Gavens Udfoldelse kunde kanske virket Døden! – ved Kjærlighedens stille Flamme i Hjertekamret var det dog opholdt og næret. Kvindeligheden havde udfoldet sig, de trange Kaar havde været dens Helsebod. Kjærligheden havde udfoldet sig, og Levnetsløbet tildels udfoldet sig af den. Tildels, siger jeg, for naar Levnetsløbet *helt* udfolder sig af Kjærligheden, da er Livets Krone naaet.

Men netop fordi Levnetsløbet bare for en Del, og som hun sagde, saa *altfor lidt* havde udfoldet sig af Kjærligheden, men *mere* var udgaat af hendes ærlige, alvorlige Arbejde paa sig selv, netop derfor havde det været Kamp, og Kamp trætter.

Hun var blevet saa træt, især efter at hendes lille Gut var borte. Var Kravet blevet uforandret, saa vilde hun vel endnu kunnet være den Stærke; men nu var ^[82] det saa sødt at være Gjenstanden for hendes Ægtefælles Kjærlighedstanke og Omsorg. Hun saa med stille, lykkelig Forundring, hvorledes det gik op for ham, at ogsaa hun havde havt et eget Liv med Trang og Savn og Kamp; ja hun var saa villig til at tro, at hans Syn var endnu langt klarere, end det kanske i Virkeligheden var. Det, som før havde kostet Selvfornegtelse, det blev nu saa let. Det blev en Hvile at kunne overgive sig helt, ikke at have nogen Mening adskilt fra hans, ikke at være stærk, men lade sig lede og føre som et Barn.

Saaledes overgav hun sig til hans vaagnende Livskraft.

Da fremblomstrede et ejendommeligt Liv. Jeg ved ikke, om det fra ham og hende spredtes til Vennekredsen, eller om en Aandens Luftning samtidig kom over Flere; men vist er det, i mange Hjerter vaagnede en underlig Rørelse, og der kom Liv i døde Ben, ogsaa og fornemmelig blandt dem, der i mange Aar vare nævnede Pietister. *Vækkelse* kalder man denne ejendommelige Rørelse. Men her skete Intet voldsomt; det gik saa stille som Sus i Luften ved Solopgang.

Der er Mennesker, Børn eller Voxne, som vi slet ikke finde saa fejlfri eller udmærkede fremfor Andre, men som alligevel have Noget ved sig, noget Ubeskriveligt, der gjør, at vort Hjerte bliver blødt, naar vi se dem, vor Røst mild og vort Øje smilende. De eje en Ynde, som vi ikke kunne modstaa.

Saaledes stode disse Aar i Mindets Glands for Martha, da hun var blevet gammel.

^[83] «Det var som en dæmpet Salmetone,» sagde hun, «som et længselsfuldt Blik ind i Aftenrøden, der skulde gjenemstraale Nattens Skygger, indtil Morgenstjernen oprandt. Lad være, at der var noget Usundt i dette Liv, der var dog ogsaa megen Kjærlighed. Jeg ved og har erkjendt, at vi mangengang saa paa os selv, naar vi mente at se paa Vorherre, og at vi igrunnen slet ikke vare saa himmelsindede, som vore Følelser og vor Fantasi vilde indbilde os; men endda maa jeg sige, at Gud visselig var midt iblandt os. Vi holdt fast ved meget, som ikke var

Kristendom, men som dog slyngede sig om Kristendommen lig Ranken om den stærke Stamme. Ilde var det, at dette rige Løvværk ofte og hos Mange blev holdt for ypperligere end Stammen selv; og jeg har nok set det gaa for sig, at Ranken er bleven plejet, saa Stammen er uddøet i Hjerterne, suget og kjælet tildøde. Det har endda en Tid set ud som Rigdom og Liv; men naar Ranken segnede for Nattefrosten, hvad var der da andet end Død og visne Blade!»

I de Dage kviddrede Fuglen i hendes Bryst søde, længselsfulde Kvad, og de fik Ord og levende Røst; hun sang dem ud i Hjemmets Stilhed, ligesom hun sang Himmelhjemmets Stilhed ind i dem. Hendes Ægtefælle elskede disse Smaakvad. Over ham var der kommet en Ild og Kraft, som gav ham stor Anseelse i det lille Samfund af Troesfæller, der endog saa op til ham som en Leder. Ogsaa Martha saa op til ham med noget mere end Hustruens Hengivenhed og Tillid, med den samme Følelse af Ærefrygt, som hun havde kjendt, da de først mødtes. Det var, ligesom han medeet, efter sin ^[84] lange Nattekamp, havde faat fuldklar Dag og var fløjet langt forbi hende baade i Erkjendelse og, fremfor Alt, i kristeligt Liv.

For en yndig Tid!

Da var hun ligesom saa færdig med alt det Jordiske. Den Kristnes daglige:

«Far Verden, far vel!» [k28](#)

saa svær at lære, fordi denne Verden endnu ejer saameget i os, det Kampens og Hjertekvidens Taarekvad, det syntes hende nu den letteste Sejerssang, der frydefuldt lød som af sig selv i Hjerte og paa Tunge. Derfor syntes det ogsaa nu saa let at dø, netop nu da Livet var saa yndigt.

Men Børn og Ægtefælle?

Hun vilde helst taget dem ifavn og ført dem med sig. Men under den søde Følelse af Hvilen i Frelserens Arme, hvor visselig ingen Skilsmisse findes, havde hun ligesom oversprunget Død og Grav, og det syntes hende, at om Vorherre nu vilde kalde hende bort, da skulde hun smilende lukke sit Øje i Døden og kun sige sine Efterlevende: det er mindre end en Nattevagt, da slaar jeg atter Øjet op, og vi sees igjen!

Var hun da fri for Kamp?

Nej, hun var ikke, og stundom kjendte hun nok Brodden; hun syntes, at hun kjæmpede haardere og inderligere end nogensinde før. Men hvoraf kom det, at denne Kamp ofte ogsaa kunde have sin Sødme?

O Menneskehjerte! hvad i den hele vide Verden er vel skuffende som du?

*

^[85] Hvad var det saa for urolige Skygger, der omsider kom ind i den stille Aftenfred? o, hvorfor kunde den ikke fastholdes indtil Dødens Nattetaushed og det ny Livs Morgen?

Var der kommet noget Urent ind i den lille Kreds?

Hvilket Samfund af Mennesker er vel i alle sine Lemmer rent! det er jo ikke engang det Samfund, som er stiftet og helliget af Guds Aand, og som har den Herre Kristus selv til Stormester. Men Samfundet, bygget paa den rette Grundvold, skal dog blive staaende urygget og opleve i sig selv den fuldkomne Renhed. Hvor der bygges ogsaa udenfor Grundvolden, der bliver Alt strax usikkert, naar det Urene aabenbarer sig.

Det lagde sig saa tungt over Martha, da hun tog til at se det, hun ikke vilde have set, i den lille Kreds. Endda var der det, som trykkede mere. Den indesluttede jo saameget, som hun elskede og ærede, Mange, hvis dybe, alvorlige Kristelighed hun vilde indestaa for mere, langt mere end for sin egen. Men det gik stundom med pinende Angst gjennem hende, at hun i disse liflige Drømmeaar ikke ret havde været sig selv, at det, der var Sandhed hos Andre, var hos hende Hyklery. Ordet laa hende saa let paa Læben, hun kunde stundom selv mærke, hvorledes det faldt som i Dands, naar hun tog det paa Tunge, hvorledes Tankerne spirede frem under Talen og sprang ud som duftende Blomster, et Under for hende selv og Andre. Hvad enten det gjaldt at udtale Vorherres Pris eller Hjertets skjulte Liv, saa mægtede hun at give sine egne og Andres Tanker Ord. [86] Den dybe Sorg, som hun kjendte saa vel, og Haabets jublende Glæde, der ligesom var blevet hendes naturlige Livsmods Fortsættelse, de fandt begge sit Udtryk i hendes Mund.

Den skønne, farlige Gave tog mere og mere til at ængste hende, og da hun, trods sin Skrøbelighed, var ærlig baade med Gud og sig selv, saa prøvede hun at trække sig mere tilbage og tjene sin Gud i Stilhed. Dog henreves hun ofte atter, naar hun var sammen med sine Troesfæller, og det var let og lysteligt i Øjeblikket; men naar hun i Ensomhed skulde til at prøve, ikke bare det ydre Levnet, men Hjertets Liv efter de glimrende Ord, da saa hun med dyb Sorg, at dette var mat, hvor dets Udtryk havde været levende, ja at Virkeligheden mangengang blev fattigere, eftersom Billedet blev mere straalende. Endnu mere ængstede det hende, naar hun syntes, at hun havde ført sine Børn, ialfald den ældste, næsten voxne og temmelig udviklede Pige ud paa den farvespillende Gyngebro, hvor Skin og Følelse saamangengang toges for Virkelighed og Tro.

Eftersom hun blev mere varsom og mere sig selv, kom der ligesom lidt efter lidt et Skjelle mellem hende og mange af de Andre. Da følte hun sig atter ensom manges Gang, men hun blev mere klarsynet. En Frygt, hvortil hun vel længe havde baaret Spiren i sig, men som hidtil mest havde aabenbaret sig ligeoverfor Børnene, udviklede sig i denne Tid stærkt og blev hende egen hele Livet igjennem. Det var Frygten for, at hendes Kjære, de staa hende nu nærmere eller fjernere, skulde fare vild eller «gjøre noget Galt.» Den rolige, [87] stærke, under Tidens Omvexling saa temmelig uforandrede Else talte senere ofte om det. Til hende havde ogsaa Martha sagt: «jeg ved ikke, om det er ilde, men Andres Synd trykker mig ofte ligesaa meget som min egen, ja mere, hvor den ikke er erkjendt.» Det var Kjærlighedssorgen over den Vildfarende, Nidkjærhed for det dyre Kristennavns Ære ligeoverfor den spottende Verden, men det var endnu noget Mere. Else sagde, at hun altid fik Indtrykket af, at Martha ved saadan Lejlighed sagde til Gud: *vi* have syndet! idet hun følte Brøden og Skammen som sin egen. Hun var ofte urolig for, at Klarblikket ikke skulde være vendt saa skarpt mod hende selv som mod

Andre. Det er troligt, at hun ikke saa enhver af sine Skrøbeligheder, men saa var hun dog villig til at erkjende, at de nok kunde være der, om hun ikke saa dem.

Det var underligt! hun oplevede ligesom paanyt Noget fra sin Barndom. Som hun dengang grundede paa, om det indeni hende, der syntes at være hendes eget umistelige Liv, maatte slaaes i hjel, dersom hun skulde blive en ret Kvinde, saaledes stod hun nu stundom grundende ligoverfor Fordringerne til hende som ret Kristen. Hun vilde saa gjerne være en ret Kristen. Det kejtede Barn havde sværmet for ægte Kvindelighed og grebet efter den. Men med endnu større og inderligere Trang greb Kvinden efter den ægte Kristelighed under den dybe Følelse af, at den kun altfor lidt havde gennemtrængt hende. Men nu som dengang traadte hende en underlig Fordring imøde, og den vilde støbe hende i Form. Da hun var saa træt og Hjertet saa [88] mat, da syntes hun, at hun passede i Formen, og det kan vel være, at den i hin Tid ikke blev spændt saa haardt om hende, men eftersom Livskraften voxte, blev der Uro, den vilde ikke lade sig tvinge. Hun tænkte, at det var Hjertets Vanart, og tyssede paa den Urolige. Men naar hun saa paa Børnene, da gjentog sig det Samme. Vel krævedes ikke af dem, at de skulde være voxne, man elskede netop den søde Barnlighed. Men just fordi man altid vilde se denne søde Barnlighed, kom der saa ofte frem et vist Stræv efter at støbe ogsaa dem i Form. Det glemtes, at Barnelivet som alt Liv vil yttre sig i mangfoldige Skikkelser, det glemtes: heller lidt vildt, ubændigt og uskjønt end usandt.

Martha tog til at have en lønlig Samkjendsel med Børnene, naar de brød igjennem Formen, en end mere lønlig med sit eget skjulte Liv. Hvorfor saa lønlig? Jo, hendes Ægtefælle kunde ikke ret dele hendes Syn, og hun var ræd for at slippe den søde Tiltro til ham som sikker Leder. Hun turde ikke se sine opstigende Tvivl i Øjnene, hun slog Blikket ned og kjæmpede. Om hans dybe, redelige Alvor var hun overbevist.

Men denne Mand, saa han sig nu ikke om efter større Virkekreds? Jo, han havde alt længe set; men Saadant staar jo ikke altid færdigt til En, mindst naar Kræfterne have ligget ubrugte og ere blevne forglemte. Smaaskrifter vare udgangne fra hans Pen, men han længtes efter fra offentlig Lærestol at lade et levende Ord udgaa om Naturen, set i Aabenbaringsens Lys.

Han skulde ikke naa det. Just som en Udsigt syntes at aabne sig, blev han kastet paa det sidste Sygeleje.

[89] Et langt smertefuldt Sygeleje; Prøvelsens Tid, hvori det skulde aabenbares, hvad der var ægte Guld og hvad der kun havde Guldets Glands. Da gennemlevedes det, som nok kunde nedslaa baade naturligt Livsmod og Drømmen om at være færdig med det Jordiske.

Megen Deltagelse blev vist, virksom Deltagelse, som tydske Kvinder saa godt kunne vise den. Men endda kjendte hun sig saa ensom. Den forstandige Verden og de uforstandige Fromme havde begge saa travlt med, at hun skulde være forberedt, «sætte sig ind i,» hvad der vilde komme. Det glemtes, at i de lange Smertens og Kampens Tider sender *Herren* stundom Haabets Glimt som dejlige Smaagaver til det svage, lidende Menneskebarn, og at dets Medbrødre da ikke altfor hastigt skulde løfte Haanden for at slukke dem.

Martha strævede at være taknemmelig for den travle Omsorg, men hun ønskede at faa kjæmpe sin Kamp i Stilhed for Gud og havde ingen Trang til at fremlægge den for Mennesker. Men for de smaa flygtige Haabets Glimt maatte hun takke Vorherre, ikke bare i Øjeblikket, men ogsaa da Dødens Vished havde slukket dem og kun ladet Opstandelseshaabets sikke Flamme urørt, fordi over den magtede Døden Intet.

«At være forberedt, det er at staa i Troen,» sagde hun senere. «Er jeg Guds troende Barn, saa vil han nok føre mig uskadt igjennem, hvor skrøbelig jeg end er. Men af Tro følger jo ogsaa Bøn.»

Engang sagde hun ogsaa: «jeg vil ikke støde bort den Forbedrelse, som ligger i at sætte sig ind i det Værste; [90] men stole paa den kan jeg ikke. Ser vi ikke oftere, at det pludselige Slag kan bæres med Lov og Tak medens det længe ventede stundom næsten knuser tildøde? Naar vi mene, at vi ere ret forberedte, da er mangengang saameget af vort Eget iblandt, saa Vorherre finder det nødvendigt at tage sin Haand bort, at vi kunne føle, hvad vi ere. Da jeg mistede min lille Gut, mente jeg, at være forberedt. Strax han blev syg, var det, som om jeg vidste, at han skulde forlade mig, og jeg sagde: jeg er beredt paa at miste ham. Men da Gud unddrog sig, da vippede Brættet, og om han ikke havde forbarmet sig, saa var jeg sunket i Dybet. Mishaab og Bitterhed havde alt grebet mig.»

Hun kom igjennem Skilsmissen fra den Elskede, og hun kjendte, at den Faderhaand, som sendte Prøvelsen, den bar hende ogsaa igjennem.

Men svært var det.

I de Aar, da hun havde allermest Kamp og blev allermindst forstaaet, enddog hun var elsket, da hun ret maatte undres over, hvor forskjelligt hendes Liv var blevet fra, hvad hun havde drømt, da havde hun tænkt paa, hvorledes det vel vilde gaat, om hun var bleven knyttet til En af den muntre Flok, som i sin Tid sværmede for «den Vingelette.» Men hun gøs ved Tanken, og hendes Hjerte klyngede sig endnu inderligere til ham, der havde vundet det, der saa underligt stod i Forbindelse med det Frydefuldeste, hun havde oplevet – og det lød derinde: tusinde Gange hellere ved denne mørke, kjæmpende Mands Side end i det lysteligste Verdensliv! Da takkede hun Gud og tilstod, at denne Mand var [91] blevet et Middel til Frelse for hende, om end ikke saaledes som hun havde tænkt. Men den mørke, tunge Tid var jo henfaren, Lyset var oprundet for ham, og han havde været en kraftig Støtte i hendes Svagheds Tid; hun havde lænet sig til ham indtil Dødens Stund, og hvor ofte havde ikke hans Troesmod og Himmellængsel baade styrket og beskjermet hende under den lange Sygdom!

O, det er svært at skilles ad!

Det var naturligt, at hendes Længsel mod Norden nu vaagnede med fornyet Styrke. Vel havde hun vundet kjære Venner i det Fremmede og var hel Mange takskyldig, men hun kjendte sig endda enslig der, og det tog vel til at mærkes, at hun i senere Tid ikke rigtig som før sammensmeltede med dem, hun færdedes iblandt.

Dog, det var senhøstes, og hun maatte vente paa Sommer for at kunne bryde op med sine Børn. Det var yderlig knapt for hende ved hendes Mands Død, og hun maatte strax til at tænke paa, hvorledes hun skulde slaa sig igjennem uden at ty til Andres Hjelp.

«Prøv Pennen!» sagde Else, «kom frem med Noget af det, som lever i dig!»

Men det var, som om det ikke levede mere. Sorgen havde lagt sin tunge Dæmning for Digtets Kildevæld.

Else fandt fem ældre og nyere Manuscripter. De nyere fremviste bare aandelige Smaasange, dels i tydsk dels i norsk Tungemaal. I de ældre fandtes hine Digtninger fra Livets Vaardag, som før ere nævnte.

[92] En hjælpsom Ven, Medudgiver af en «Taschenbuch»,^{k29} tilbød at optage dem, naar de bleve oversatte. Det var da lidt at begynde med, mente Else.

Sukkende satte Martha sig hen for at oversætte, men hun mærkede snart, at det var umuligt. Hun maatte ikke bare have oversat, men omarbejdet, ja skabt noget Nyt, og det kunde hun ikke nu. Der opgik ingen Syner udenfor hende, og kunde end de gamle Skygger atter faat Liv og Farve – i et Nu syntes det, som at det kunde ske – hvorledes kunde hun nu hengive sig til Noget udenfor sig og leve i det? – fylde det med Hjertets Rigdom? o ja, hun kjendte som en dyb glødende Strøm i sig! men der var en anden Hjertets Rigdom, som ogsaa stod udenom hende i lyslevende Skikkelser, med Kjød og Blod, det var Børneflokket, og hos den vilde Tanken være.

Underligt var det dog at gjennemlæse de gamle Blade. Hist og her fængsledes hendes Blik og Tanke, ja hun studsede endog over, at der «dog var saa meget i det!» Men hvor anderledes saa hun Livet nu end dengang.

Hun maatte lade det fare. Men det var ikke hendes Agt at lægge Hænderne i Skjødet og ruger over Sorgen; arbejde vilde hun.

«Hvad kan De?» spurgte den hjælpsomme Ven.

«Fransk!» sagde Martha, efter at hun i Tanken havde holdt Mønstring over sine Kundskaber, og sat et: duger ikke! næsten ved hvert Fag. Men det franske Sprog havde hun lært tilgavns blandt sin Faders Slægt, og i den første Tid af sit Ægteskab ofte haft Lejlighed [93] til at tale det, ja endnu i senere Aar var det ikke helt sluppet.

Saa fik hun at oversætte for et Tidsskrift baade fra Fransk og Dansk, næsten mere end hun kunde overkomme. Det var Sager, som ikke fængslede hende, og Arbejdet vilde fordum tyktes saa fattigt. Men nu var det just kjærest saaledes. Aa, med Tiden bliver saa meget anderledes, end det var!

De gamle Digtninger fik hun alligevel udpaa Vintren læse i den ved Nytaar udkomne «Taschenbuch.» Else havde hel rolig og uden at sige fra taget og oversat dem. Martha likte det ikke, men havde ikke Hjerte til at lade den trofaste Else mærke sit Mishag.

Saa gik Vintren under strengt Arbejde og i et inderligt Samliv mellem Store og Smaa.

I Maj kom en af Marthas Brødre ned til hende for at hente hele Familien tilbage til det dyrebare gamle Fædreland; og i Juni, den Maaned, i hvilken for de mange Aar siden den unge, haabefulde Brud var draget ud i det Fremmede, steg Enken og Moderen med sin tiloversblevne Rigdom atter iland paa dets Klippekystr.

*

Hvor forandret! ja – hvem vil ikke efter henved et Snes Aars Fravær sige det ved Tilbagekomsten til de gamle Steder? men ikke altid bære de Snes Aar lige meget Nyt frem, mangt et Aarti holder mest det Gamle oppe. Her var under Marthas Fravær gamle Baand løste og ny knyttede, ikke bare mellem enkelte Personer, ^[94] men mellem Folk og Riger, og i Brydningens Tid var noget Stort og Nyt født og havde faat Fremvæxt. Martha havde i det fremmede Land med levende Deltagelse modtaget ethvert Budskab fra Norden, og hun var just den Kvinde, der kunde optage i sig en stor Tids mangfoldige Gjæring. Hun havde lidt og haabet, kjæmpet, tvivlet og jublet med sit Folk, hun havde kjendt den levende Begejstring og den dybe Vemod, Skilsmisens Vemod, der endnu i den unge Morgens Sejersglæde vender sig mod det Svindende med et Suk og et stille Spørgsmaal.

Og Forandringerne i de mindre Kredse, dem havde hun jo fulgt. Hun havde mistet en Moder og kjendt Tabet som et Hjerteskaar. Brevene derhjemmefra havde stadigt meldt om Forandringer: *Den var død, der var et Barn fød, Den var bleven voxen, disse To* havde forenet sig i Ægteskab og vare flyttede did eller did! Mere ogsaa end disse ydre Omvæxlinger: mange Breve havde vidnet om en indre Omvæltning eller om Aandens og Hjertets gradvise Udvikling, om nyt Syn, ny Tanker.

Hun havde hjerteligt fulgt det Altsammen. Men hvor anderledes var det nu, da det ligesom slog hende imøde i Luften, hun indaandede, da det stod der som levende, virkende, aandende, til at sees, høres, tages paa – ja, det var noget helt andet end at læse Fortællingen om det. Det var ikke let at samle Alt og finde sig tilrette.

Hun blev kjærligt modtagen af gamle og unge, kjendte og ukjendte Slægtninge og Venner.

^[95] Saa maatte hun til at se sig om: Bedstemoders Plads? den havde længe staaet tom. Kousine Anna var død i sin fejreste Ungdom, hvem kunde sige, om det urolige Hjerte havde fundet Fred? Den snaksomme Onkel stod der ene og barnløs, en Olding, der ikke kunde finde sig tilrette i Tiden. O, hvor meget var dog ikke blevet anderledes! det var saare vemodigt at se sig om paa de gamle Steder.

Men det var ogsaa godt og glædeligt. Noget, der for Hjertet var mere end Følelse, for Aanden mere end Fantasi, holdt mangesteds paa at bryde igjennem den stive Forstandstid. ^{k30} Det fremtraadte just ikke altid som noget Helt, der kunde gribes i, men var mere som et Lysskjær i Mørke. Der var hørt som en stærk Lyd i det Øde, den vakte Anelser og gav Gjenklang, fremlokkede Spørgsmaal, Lytten og Forventning.

Martha – har du vundet hende kjær, saa du taaler at høre mere om smaa Ting? – Martha vilde saa gjerne strax draget didhen bag de høje Aase, hvor det gamle Hus stod med sine hellige Minder. Skjønt hun frygtede for at komme der, saa droges dog Hjertet did med den inderligste Længsel. Men at komme der lod sig nu ikke strax gjøre, og hvad skulde hun der desuden uden komme og gaa igjen med et saaret Hjerte? hun følte, at et saadant kort Besøg vilde være utilfredsstillende. For hendes Sønners Skyld var det desuden bedst, at hun blev, hvor hun var.

Som Barn og ung Pige havde hun aldrig mærket noget til, hvad det er at *mangle*. Hendes Hjem havde ikke huset Pragt eller Rigdom, men jevn Velstand havde [96] raadet der. Flere af hendes Slægtninge vare temmelig formuende.

I senere Tider havde hun prøvet de knappe Kaar, og det var ikke uden Frygt for paa nogen Maade at falde sin Slægt til Byrde, at hun fulgte dens indtrængende Opfordringer og sin egen stærke Længsel efter at komme tilbage til det gamle Fædreland. Hendes største Frygt var, at man skulde ville yde Bistand ved at tage et eller flere af Børnene fra hende. Hendes Hjerte klyngede sig til dem, og det slog saa stærkt under Forudfølelsen af, at Skilsmisens Gavn kunde opgaa saa uafviselig klart for hende, at det maatte nu underkaste sig og tie.

Men hendes Broder forjog strax Frygten, og det var saa godt, at al ydre og indre Strid om den Sag skulde undgaaes. Hun kjendte forresten nu en Kraft i sig til ikke bare at arbejde for Børnene og opdrage dem, men til at dømme og handle for sig selv, til at have en Overbevisning og følge den.

Den ofte omtalte Farbroder havde med urolig Længsel imødeset Marthas Komme med Børnene, og da de nu endelig vare komne, da maatte han endelig pusle om hende og have enten de større eller de mindre af disse hos sig, hvor han færdedes. Hun rørtes ved hans store Godhed og havde desuden en inderlig Medfølelse med den gamle Mand, der, omgivet af Verdens Goder, syntes at eje sa liden Del i Livet og saa liden Trøst mod Døden. Stundom blev hun helt forlegen, naar hun mærkede, hvor spendt han iagttog hende og hendes.

[97] Men en Dag tog han hende med sig alene, og der var en dirrende Uro over ham; da sagde han:

«Martha, du er dog den Samme! bare endnu lidt bedre end før, da jeg forkjælede dig saa slemt. Du var alt dengang visere i din stakkels Enfold, end jeg stakkels gamle Mand endnu er blevet. Men hør, lad os nu være sammen! saa steller du for den Gamle og lukker hans Øjne, naar det er forbi, og saa er jeg din Fader og dine Børns – saa godt jeg kan! din egen Fader vilde været det bedre.»

Hun var dybt rørt saavel over det kjærlige Tilbud som over den næsten barnlige Ydmyghed i Oldingens Ord og hele Væsen. Hun brast i Graad, lagde Armene om hans Hals og fremstammede: «kjære, kjære Fader!»

Saa var det afgjort. Den gamle Mand optog hende, sørgede fra nu af for hende og hendes, og blev saa selv sørget for med al barnlig Kjærlighed og Troskab. Det blev snart saa, at al egentlig Omsorg maatte falde paa hende; han ydede Midlerne, men mægtede ikke Mere. Da var hendes

Stilling ofte svær. Hun gjorde i den Tid en ny Erfaring om, hvorlidt al Verdens Kløgt og Dannelse formaar at rense et Menneskes Hjerte. Der er meget skjult i dette Hjerte, der ligger dult i Dybet, det er, som var det der sletikke. Men naar Sindet sløves i Alderdommen eller af ymise Aarsager tidligere i Livet, naar Klogskaben og Hensynet til Verden har tabt sin Magt, da kommer det frem, og vi se med Forundring, at det har staaet friskt og ufortæret derinde i det mørke Aflukke alt siden de unge Aar. Det fyldte Martha med [98] dyb Vemod over Menneskets «Sygdom til Døden», og hun sukkede end inderligere efter den eneste Lægedom, som langsomt men sikkert helbreder fra Grunden af.

Forresten droges hendes Hjerte alt stærkere til den Gamle, der heldede sig ind til hende for at holdes oppe. Da hun omsider lukkede hans Øjne til den lange Søvn, da var det med et stille Haab om, at han dog havde fundet Lægedommen, og at den saa engang vilde vise sin Kraft, det vidste hun nok.

Jeg maa fortælle, at hun ganske faa Aar efter sin Hjemkomst her mødte sin Ungdoms Helt, hvem hun i det Fremmede ofte havde været nær og endda i sit bundne Liv saa fjern.

Det var underligt at staa for Henrik Steffens og se tilbage til de gamle Tider. En lønlig Trang stilledes ogsaa ved det Møde. Hun havde aldrig ret kunnet tale om sin afdøde Ægtefælle til Frænderne her; de vilde ikke opfattet ham klart, mente hun. Til Steffens nævnede hun ham og havde Glæde af det. Vel mærkede hun, at hendes Vens Billede først stod uklart for den store Mands Erindring; men da hans tilbageskuende Blik havde fundet den Søgte, da gik dennes Personlighed pludseligt op for ham, og hans levende Fantasi udkastede et Billede, som Hustruen nok kunde kjendes ved. Om sit eget Liv taug hun, men saa paa det med et vemodigt Smil, da hun engang hørte ham tale om Barnelivets Rigdom, som den voxne Alder ikke mægter at udfolde helt, om den unge Jordbunds levende Spirer, af hvilke kun saa faa drives frem til Væxt, Blomstring og Frugt.

*

[99] Det førtes saaledes, at hun efter den gamle Farbroders Død kom til at blive Ejerinde af Huset deroppe under Aasen, det fordums Fædrenehjem, der siden Moderens Død havde tilhørt hendes yngre Broder.

Ja, det var vel underligt. Der stod Dagligstuen, just saaledes som hun havde forladt den for de mange Aar siden. Det gamle Uhr stod der, og de broncerede Kinesere vare ligesaa opstrammede og langpidskede som før, skinnede i Sollyset næsten ligesaa gyldne som den Dag, hun fødtes; men Sangværket var kommet aflave. En bristende Røst syntes at hviske i Marthas Hjerte, at ogsaa hendes Sangværk var gaat istaa, kommet aflave. Minderne kunne stundom overvælde En. Men Troens klare uforgængelige Haab sagde: Strengene stemmes til en ny Sang! – Den gamle Sofa stod der, hvor hun fordem krøb op til sin Fader for at modtage Kundskab og Livsvisdom; men Trækket var nyt. Ja saaledes var det med saa meget: Trækket var nyt, men derunder fandtes det trofaste Gamle.

Minder, som saare og læge! I vilde holde hende fast, men det maatte I ikke faa Lov til. Det Nærværende krævede hendes Hjertes Kjærlighed og hendes Tankes Kraft. Børnene, som voxte

op, som hun skulde tænke, leve og lide for, de gave hende ikke Tid til at nedsænke sig i Minderne, der legte, smilte og græd rundtom.

Der var hendes Forældres Grave. Det var dyrebart for hende at smykke de lave Høje, der ligesom vare givne hende igjen for de to, hun havde maattet forlade i det fremmede Land. Hun søgte derhen i de trætte ^[100]Timer, men kunde aldrig længe finde Hvile der. Livet kaldte hende, og hun kjendte sig de Døde nærmere der, hvor Vift fra deres Aand gjennem levende og livløst slog hende imøde, og hvor hun kunde optage deres Gjerning, end der, hvor Graven gjemte det stakkels Støv. Saa skiltes hun fra den venlige Plet paa Kirkegaarden med et kjærligt Afskedsblik og den tause Hjertetale: «ja, naar I skulle oplades og Støvet gaar ud, da...!»

Skjønt der i en Aarrække var gaat en dannende og vækkende Indflydelse fra det gamle Hus ud i den stille Landsbygd, saa stod dog Martha der endnu som den Første, saavel ved sine Gaver som ved indre og ydre Dannelse. Der er Fare ved at staa som den Første, hun mærkede, at der var Fare. Hun mærkede, hvor godt det var for hende, at der altid var Noget at kjæmpe for og ængstes ved i og om hende, i den nærmeste og i de fjernere Kredse af dem, hun elskede. Sligt bøjer de høje Tanker og ydmyger Hjertet.

Kamp møder allevegne i Menneskets Liv, men Raad ligge ikke altid nær vedhaanden.

Hun var en stærk Kvinde; men jeg mener, at Ingen kan kjende sig mere svag og dødstræt end en stærk Kvinde. Naar den svage bliver træt, saa slipper hun og siger: jeg kan ikke mere! men den stærke holder fast, fordi hun ikke tør slippe. Den svage bliver støttet. Der er megen Godhed i Verden og velvilligt Sind blandt Mennesker, derfor sige de: hun er saa svag, vi ville støtte hende. Men om den stærke vide de ikke, hvor svag hun kan være. De se, at hun staar, og saa mene de, at hun ikke tiltrænger Støtte. Men de se ikke, ^[101] hvad det mangengang koster hende at staa, at stride *selv*, hvor hun maa det, fordi Ingen kan og vil stride for hende; de se ikke, hvad det koster hende at udføre sin Sag, hvor hun vilde lade den falde, om Samvittigheden tillod det; de se ikke, hvor skjærende det kan gaa igjennem hendes Hjerte, at Ingen støttede hende, at Ingen kom ihug: hun er dog kun en Kvinde! Saadant Skaar kan blive aabent, og Bitterhed kan udvælde af det. Ve Kvinden, naar det sker! Hvor Hjertet hviler i Guds Kjærlighed, der vil intet saadant Skaar og Bitterhedens Kildevæld findes.

Martha kjendte sig vel stundom saaret, men aldrig til Døden. Fordringerne bortsmeltede under Vorherres Kjærlighedsblik. Saa vare da heller ikke Menneskene ialmindelighed haarde Mod hende; hun vandt Kjærlighed, for hun elskede selv. Hun kom godt ud af det med sine Sambygdinger. Det snevre Syn, hvorved somme aandsbegavede Mennesker indskrænke sig selv, det Blik, der overser det Ringe og Hverdaglige, spejdende efter de store Gaver for at finde «noget for sig», det var hende helt fremmed. Det var hende saa inderligt imod, naar hun traf paa det Væsen hos saakaldte aandrige Folk, især hvis det var hos Kvinder. Hun mente, det maatte være noget af det Slags, der i hendes Ægteskabs første Dage havde gjort, at hun ofte – trods alt Henrivende – havde følt sig saa fremmed i Kredsen af ellers ypperlige og aandsdannede Kvinder. Det er troligt, at saa var. Den dybe Hjertelighed, der omfatter smaat og stort med Varme, den udgjør netop ^[102] det hjemlige Væsen, som skulde være Kvinden eget, hvilken saa forresten hendes Livsgjerning er.

Dejligt blev det for hende, eftersom hun mere og mere kunde støtte sig til sine Børn. Og eftersom disse Børn selv kom ind i Livets Kamp, lærte de mere og bedre at kjende, hvad det er at have en Moder. Det kan nok være, at hun var Mere for de voxne Børn, end hun havde været for de smaa; Kjærligheden voxte jo, og det laa desuden kanske i hendes Natur, at saa maatte være. Den gamle Kone kunde dog saa prægtigt forstaa og hengive sig til sine Børnebørn, meget bedre end den unge Kone havde kunnet det med sine egne. Men den unge stod jo ogsaa paa Kampens Bølgehøjder, den gamle voxte nedad i dejligt Enfold.

Men Marthas Børn, var der ingen af dem, der udmærkede sig, blev noget Stort?

Ingen af dem blev Lysbærer for sin Tid, saaledes som hun havde drømt om den første. Men de tændte deres Smaafakler ved det Lys, som var oprundet i Norden, og lode det skinne til Glæde og Velsignelse ind i mangt et stille Hjem, først og fremmest i deres eget. Disse Sønner bragte Moderen som Gaver al den glade kristelige og menneskelige Oplysning, de selv modtog, og som en glad Spørgerske sad hun mangengang for dem, for nu fik Spørgsmaalet Ord, det blev optaget af varme Hjerter, og Svaret frydede den Aand, der begjærede Lys over Tid og Evighed. Det faldt hende saa let at modtage, hvad hun hele sit Liv havde grebet efter, og hun maatte vel blive glad, naar *det* fremgik i Klarhed, som hun havde ejet i Løndom. Især ^[103] kunde hun være saa barneglad i den Forvisning, at hun var runden af samme Rod som alle Kristi tro Vidner fra de gamle Tider indtil nu, og i Troen paa det dejlige, løndomsfulde Samfundsbaand, der sammenbinder alle Guds Børn til en hellig Kjæde.

Hun nød den store Glæde, at hendes Søn, den yngste, virkede som Hjelpepræst i hendes Hjembygd og boede med sin unge Hustru hos hende eller hun hos dem i det gamle Hus, hvor da et nyt velsignet Hjem fremspirede af de gamle Rødder.

Der levede Moder og Søn et dejligt Samliv: de dryssede Aandens og Hjertets Guldgaver i hinandens Skjød, og saa bleve de Begge rige; men det kunde ikke siges, om Rigdommen voxte mest, naar de gav eller naar de fik. Dog sagde Sønnen: jeg ved nok, hvem som faar mest af den Anden, ^[121] men jeg ser ogsaa, at den, som giver mest, faar dobbelt af Vorherre!

I den Tid saa jeg hende, og ikke bare hendes Liv gik op for mig, men mangt et Lys over *Kvinden*, den unge og den gamle.

Jeg ser hende saa klart, den vakkre gamle Kone: lidt over Middelhøjde, noget Hurtigt i alle Bevægelser, der endnu stundom mindede om den Fuglelette, Haarets fordums Guldskjær – berømt i Slægten – nu dæmpet af det Sølvhvide, og saa – det milde, klare Blik, Sollyset over det Hele.

Mig var det just saa dejligt at se hende saaledes, som hun var, jeg kunde ikke ønsket hendes Liv anderledes. Der var dem, der udtalte en Beklagelse over, at den sjeldne Aand ikke havde faat den Udvikling, som ^[104] den i Ungdommen stundede efter; havde den faat Lov til at følge sit eget Spor, mente de, da vilde det sket saaledes, og da vilde den kommet til at lyse for en større Kreds.

Hun smilte, naar hun hørte en saadan Yttring.

«For mig staar det som Skaansel, at jeg blev holdt tilbage,» sagde hun, «og jeg kan ikke andet end takke Gud, fordi han saaledes skaanede mig. Der skal stor Kraft til at bære en Gave frem, og hvormeget jeg end higede mod det Høje, saa var jeg dog altid kun en svag Kvinde. Det farer igjennem mig, naar jeg tænker paa alle de Fristelser af mange Slags, der vilde trængt ind paa mig, om jeg havde faat følge mit Spor. Dog – jeg ved, at Gud havde været mægtig til at føre mig igjennem ogsaa da. Men jeg slap lettere, saaledes som det gik.»

*

Skulde det endnu mørknes for dig, du kjære Gamle? havde du endnu ikke stridt ud?

Hvad var det, som lagde sig saa tungt over dig i de sidste Aar? Var det hint Alderdommens hemmelighedsfulde Tryk, som vi Unge endnu ikke kjende, men vel kunne ane, naar vi mærke, hvorledes Aandens Evner blegne under Svaghed? Du havde været Meget, havde kjæmpet, tænkt og arbejdet for Andre i saa mange Aar, saa maatte det vel falde dig underligt og saart, da du syntes, du var til Intet mere i Verden. Men du var endnu Meget, skjøndt du vidste det ikke! for dine Børn var du det dejligste Vidnesbyrd om, hvor godt det er ^[105] at høre Herren til, og de mærkede endnu godt, hvorledes din Kjærlighed bar dem, medens dine Knæ vare skjælvende og din Haand uden Kraft. Var det de gamle Skygger, der for dig forbi og mørknede Solen for dig? tyktes du nu, da det var forsilde, at du lærte Forstaaelsen, hin Hemmelighed, som du grundede paa, da du stod midt imellem din Mand og din Svigermoder? gik det Skjulte nu op for dig, da din naturlige Kraft og Aandens Smidighed faldt af med de øvrige forgjængelige Blade, og frygtede du nu for selv at gjøre det trangt for *din* Svigerdatter, naar du mærkede, at det Saare og Mismodige i dig vilde komme frem?

O, at du havde været uræd!

Din Søns Hustru saa din Kjærlighed, og dine Børn bøjede sig dybere for dig nu, da du var affældig, end de nogensinde gjorde det paa din Krafts og Klogskabs Dag.

Var der endnu mere, som trykkede?

Denne hendes yngste Søn spurgte hende: «hvad gjør dig saa mismodig?»

Da smilte hun saa stille, og hendes Blik fæstede sig mildt paa ham.

«Jeg er saa træt!» sagde hun; «og saa – det tykkes mig stundom, som min Herre vil forlade mig, men naar jeg bare maa faa holde ham fast ved hans Kjortelflig, saa skulle vi ikke skilles, og da er Alting godt.»

«Jeg er saa glad, naar jeg ser paa Eder Alle!» sagde hun om lidt; «det er vist godt, at jeg i mig selv har Noget, som trykker, ellers kunde jeg endnu gro for fast til Jorden. Men tænkte vi i vor Ungdom ret paa, ^[106] hvad der endnu kan ligge for os, saa vare vi vel mere tro!»

*

Der laa hun paa det sidste Sygeleje.

Forunderligt! det var ikke saa let at dø nu, som det tyktes hende at være, da hun stod blomstrende midt i det Liv, der dengang havde saa store Krav paa hende. Nu var hun færdig med dette ydre Liv, kunde ikke virke mere for det; men nu kom Dødens Frygt.

Livets mægtige Ord overvandt den. Dog – der gives Ting og Tider, saa hellige, at jeg ikke vover at tale om dem.

Det var den dejligste Solskinsdag. Den unge Sommer var nys paa varme Luftninger baaren op til vore kolde Lande. Der var Blomsterduft, Sus i Luften og Humlesur overalt, Smaafuglene sang som af «tusind Munde.» Der satte sig en liden En, hvor Frugtræets Gren, hvid af Blomster, bøjede sig frem for Vinden; den tittede derind i det stille Dødens Kammer og vendte forundret sit Hoved, saa til den ene og saa til den anden Side. Saa kviddrede den ietvæk, jublende og endda saa blidt vemodigt.

Men det letvingede Fuglebarn derinde?

Ja, [n22](#) hvor var Fuglen nu?

Der laa hun saa stille, og der var saa stilt rundtenom i Børnenes samlede Flok, som lyttede efter de hendøende Aandedrag. Nu sloges ej Øjet mere op, og Læbens Ord var forstummet; nu saaes ej Glimt af den [\[107\]](#)lyse Aand, nu hørtes ej Rislen af Hjertets Kildevæld, nu syntes «Lysset slukt og Døren lukt.» [k31](#)

Men Troens Lys var ikke slukt, og Paradisdøren var ikke lukt. For Vorherres Øren sang nu Fuglen i hendes Bryst sine lifligste Sange, og nu – fløj den gennem Døren til Frihed uden Baand.

Farvel, du Kjære!

Fædrenes Velsignelse hviler over hendes Børn, og Aanden, som var i hende, virker endnu gennem dem. Men havde hun virkelig en Gave, som hun ikke fik Magt til at frembære, maaske den kan opdukke igjen i Slægten efter lange Tider, maaske spirer den alt i Løndom hos denne din allermindste Sønnesøn, som endnu ikke havde faat Ord paa Tunge, da du talede dit sidste! Stærkere og kraftigere vil den da fremstaa.

Al den Rigdom, Livet ejer, alle de Blomster smaa, som fremvoxe og affalde iskjul, alle de Evner og Kræfter, der ikke faa udfolde sig, Barndommen, der lover mere, end de senere Aar mægte at holde, Digtningens Tanker, der myldre frem, saa den ene fortrænger den Anden, [n23](#) Aandens Syner, der glimte for Øjet og fare forbi – peger det ikke Alt paa en Opstandelse til et Liv af evig Fylde, hvor Intet spildes, Intet blomstrer forgjæves? Dejlige Forjættelser [k32](#) er det Altsammen!

Over hendes Grav lød Ordet om Sejer og Opstandelse. Det var hendes yngste Søn, som talte.

Nu skulde han snart forlade det gamle Hus, hans Hjembygd havde ikke mere Brug for ham. Han var fuld af vemodig Tak, fordi *hun* havde faat Ro, før [\[108\]](#) han maatte ud; ingen Tanke om Opbrud havde naaet hende.

Der gik et Sus gennem de gamle Træer i den højtidelige Aftenstund, i det laa et lønligt
Hvisk om det Svundne.

Da løftede Kvadet sig underligt i ham:

Susen gaar gennem Haven
Mindets Sus igjennem dem;
ak, naar Livet gaar til Graven,
synes Mindet troest Ven!

Fader, kan du høre Røsten,
Takkerøsten i vor Mund?
svag, som Fuglesang om Høsten,
gaar den dog fra Hjertets Grund!

Fader, Meget har du baaret
taust og stille vist som Faa!
dog – af Dødens Mørke saaret,
Livets klare Lys du saa.

Moder, Tak for Kjærligheden,
som den var og som den er!
Moder! Frugt for Evigheden
ikkun Kjærligheden bær.

Moder, Tak, at du har haabet
for din hele Børneflokk!
Moder, Tak for Hjerteraabet
om *Guds Naade, som er nok*

Gamle Hus med dine Revner!
mon du nu skal segne brat?
Tiden snart for dine Evner,
tykkes det, har Grændsen sat.

[109] Ja, det synker hen i Gruset,
smuldrer med det andet Løv;
men Guds Aande gennem Huset
hvisket har om Liv i Støv.

Lad kun smuldre, lad kun synke!
brister kun, I Hjertebaand!
Alt, som ejer Plet og Rynke,
falder jo for Dødens Haand.

Fod skal flyttes, Vandringsstaven
peger snart: lidt længer frem!
Afskedssukket gennem Haven
suser om det gamle Hjem.

Tak for Alt, hvad du har givet!
gennem Livet Rejsen gaar!
men *med Livet* og *til Livet*,
salig Ende vist den faar!

Noter og kommentarer

- [n1](#). *Norsk Kvinnelitteraturhistorie* bind 1, Pax Forlag, Oslo 1988
- [n2](#). Udatert brev til Hans Wexelsen, NB Brevs. 798.
- [n3](#). Brev til Peter Christian Kierkegaard april 1867, KBK Ny kgl. samling, 3174 quarto.
- [n4](#). Korrespondansen beror i KBK Ny kgl. samling 3550.
- [n5](#). Brev til Vilhelm Andreas Wexelsen 1884, NB Brevs. 211.
- [n6](#). Brev til Ludvig Schröder oktober 1878, KBK Ny kgl. samling 3550.
- [n7](#). Brev til Karl Schönberg 1866, KBK Nyere Brevsamling, Dansk XVIII Wexels-Wied.
- [n8](#). Brev til Helga Wexelsen september 1899, NB Brevs. 798.
- [n9](#). Brev fra Rikke Wexelsen til Thea Wexelsen 26. september u.å. [1912], NB Brevs. 439. Marie Wexelsen døde 7.12.1911.
- [n10](#). Kigajon] *rettet fra*: Higajon (*trykkfeil*)
- [n11](#). det] *rettet fra*: det det (*trykkfeil*)
- [n12](#). «'Lærd!'»] *rettet fra*: «Lærd!» (*trykkfeil*)
- [n13](#). 'lærd Dame'.»] *rettet fra*: «lærd Dame.» (*trykkfeil*)
- [n14](#). Hendes] *rettet fra*: hendes (*trykkfeil*)
- [n15](#). lette,] *rettet fra*: lette (*trykkfeil*)
- [n16](#). saart] *rettet fra*: svart (*trykkfeil*)
- [n17](#). selv] *rettet fra*: selve (*trykkfeil*)
- [n18](#). voxen] *rettet fra*: varm (*jf. 2. utgave, 1896*)
- [n19](#). Kieler-Universitet] *rettet fra*: Kieler Universitet (*trykkfeil*)
- [n20](#). fule] *rette fra*: fulde (*jf. 2. utgave, 1896*)
- [n21](#). Anden] *rettet fra*: anden (*trykkfeil*)
- [n22](#). Ja] *rettet fra*: J (*trykkfeil*)
- [n23](#). Anden] *rettet fra*: anden (*trykkfeil*)
- [k1a](#). Naar vi ... Grundtvig] Fra diktet «Strandbakken ved Egeløkke» (1807-versjonen) av N.F.S. Grundtvig (1783–1872), jf. Gustav Albeck: «*Strandbakken ved Egeløkke*» og «*Havet*». *Textkritiske Studier i et Par af Grundtvigs Ungdomsdigte*, s. 32.
- [k1b](#). Seid Gott ... Fouqué] fra *Sängerliebe: eine provenzalische Sage*, del I (1816), av Friedrich de la Motte Fouqué (1777–1843), tysk romantisk forfatter
- [k2](#). Mindegod] ordforklaring ikke funnet
- [k3](#). Kigajon] et slags flaskegresskar eller oljeplante
- [k4](#). Ninivehs Port] en ruinby i dagens Irak, byen var en av de viktigste i oldtidens Midtøsten
- [k5](#). Prøvens Tegn] referanse til Jonas bok 4, 6–11
- [k6](#). Hvo ved ... Ende?] salme av Emilie Juliane von Schwartzburg-Rolstadt (1637–1706), oversatt fra tysk av Frederik Rostgaard (1671–1745). Nr. 573 i Landstads reviderte salmebok.
- [k7](#). O, at jeg ... Mund!] fra *Christelige Betragtninger: med tilsvarende Psalmer* (3 bind 1833–1839), av Wilhelm Andreas Wexels (1797–1866). Han var den fremste formidler av N.F.S

Grundtvigs tanker i Norge, og Marie Wexelsens morbror.

[k8](#). lille Katekismus] Martin Luthers lille katekisme ble publisert i 1529, beregnet på undervisning av barn i luthersk-protestantisk kristendom. Den behandler de ti bud, den apostoliske trosbekjennelse, Fadervår, dåpen, nattverden og skriftemålet. Luthers lille katekisme er et av Den norske kirkes bekjennesskrifter.

[k9](#). Lødden] fargen

[k10](#). Magister Hans Strøm] Hans Strøm (1726–1797), norsk prest, topograf og naturforsker

[k11](#). det copernikanske System] Nicolaus Copernicus (1473–1543), polsk geistlig og astronom. Han hevdet at jorden kretser rundt solen og roterer om sin egen akse.

[k12](#). Sol ... Dal] referanse til Josvas bok, kap. 10, 12–13

[k13](#). den herrnhutiske Retning] herrnhuterne eller Brødremenigheten: et evangelisk, pietistisk samfunn grunnlagt i Sachsen i Tyskland i 1727 av Nicolaus Ludwig von Zinkendorf. Den fikk innpass i Norge omkring 1740.

[k14](#). Henrik Steffens] Henrik Steffens (1773–1845), dansk-tysk teolog, filosof, naturvitenskapsmann og dikter, er blitt kalt dansk romantikkens fødselshjelper. Han holdt skjellsettende forelesninger i København 1802–1804.

[k15](#). afgjort] her: likt, yndet

[k16](#). Lærdom] referanse til Darwins utviklingslære

[k17](#). gjennomheglet] *gjennomhegle*: skjelle ut, kritisere sterkt

[k18](#). Paulun] telt; bolig

[k19](#). Gnadenberg] by i Bayern

[k20](#). en gammel Kirkefaders] Augustin (354–430), en av oldtidens største teologer

[k21](#). de oehlenschlægerske Digtninger] dikt av Adam Oehlenschläger (1779–1850), dansk romantisk forfatter

[k22](#). oplodes] ble lukket opp

[k23](#). Kristus] akkusativ av *Kristus*

[k24](#). Büchlein] liten bok

[k25](#). fule] avskyelige

[k26](#). Optrin af Nordens Kjæmpeliv] N.F.S. Grundtvig (1783–1872): *Optrin af Kæmpelivets Undergang i Nord*, 1809

[k27](#). Vagn Akesøns] Vagn Åkesson, en legendarisk dansk kriger som levde sist på 900-tallet. Han er en av heltene i den islandske ættesagaen om Jomsvikingene.

[k28](#). Far Verden, far vel!] salme av Thomas Kingo (1634–1703) fra 1681. Nr. 463 i Landstads reviderte salmebok.

[k29](#). Taschenbuch] eg: «lommebok», dvs. bok av lite format

[k30](#). Noget ... Forstandstid] henvisning til rasjonalismen i filosofi og religion

[k31](#). Lyset slukt og Døren lukt] allusjon til første strofe av Thomas Kingos salme «Tag nu, o Herre, nøie vare / Paa Kirkens Fred og Rolighed», nr. 89 i Landstads salmebok: «Lad Lyset aldrig blive slukt / Og Naadens Dør ei heller lukt».

[k32](#). Forjættelser] løfter, spådommer